

DANSKERNES PENSIONSOPSPARINGER OG INDKOMSTER 2000-2011

EN DESKRIPTIV ANALYSE

14:20

ANNA AMILON
GABRIEL PONS ROTGER
ANDERS GADE JEPPESEN

14:20

DANSKERNES
PENSIONSOPSPARINGER OG
INDKOMSTER 2000-2011

EN DESKRIPTIV ANALYSE

ANNA AMILON
GABRIEL PONS ROTGER
ANDERS GADE JEPPESEN

KØBENHAVN 2014
SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

DANSKERNES PENSIONSOPSPARINGER OG INDKOMSTER 2000-2011. EN
DESKRIPTIV ANALYSE

Afdelingsleder: Kræn Blume Jensen
Afdelingen for socialpolitik og velfærdsydelser

Undersøgelsens følgegruppe:

Bent Nielsen, Socialministeriet
Torben Hede, Socialministeriet
Peter Foxman, Forsikring og Pension
Ole Beier Sørensen, ATP
Michael Jørgensen, ATP
Niels Henning Bjørn, Det Økonomiske Råd
Solveig Råberg Tingey, Finansrådet
Claus Blendstrup, Ældresagen

ISSN: 1396-1810

ISBN: 978-87-7119-256-8

e-ISBN: 978-87-7119- 257-5

Layout: Hedda Bank

Forsidefoto: Ole Bo Jensen

Oplag: 300

Tryk: Rosendahls – Schultz Grafisk A/S

© 2014 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Hertuf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
1	SAMMENFATNING	13
	Introduktion	13
	Pensionsformuerne vokser	14
	Ingen kønsforskelle i pensionsindbetalingsprocenterne	14
	Pensionisternes indkomster og dækningsgrader	15
	Restgruppen defineret på tre forskellige måder	16
	Forbrug, dækningsgrad og økonomisk tilfredshed	17
2	ÆNDRINGER PÅ PENSIONSOMRÅDET MED FOKUS PÅ PERIODEN 1995-2011	19
	Baggrund	19
	Det danske pensionssystem	20

	Folkepension og efterløn	21
	Udbygningen af arbejdsmarkedspensionerne – fælleserklæringen	23
	ATP for personer på overførselsindkomst	23
	Supplerende arbejdsmarkedspension for førtidspensionister	24
	Den midlertidige og den særlige pensionsordning	24
	Offentlige tillæg til pensionen	25
	Skattemæssige konsekvenser og andre forhold der påvirker pensionsopsparing	27
	Særlige regler for selvstændige	28
3	DATAKILDER OG OPGØRELSESMETODER	31
	Typer af datakilder	31
	Opgørelse af pensionsformuerne	33
	Opgørelse af indbetalingerne	34
	Opgørelse af dækningsgrader	35
4	ANALYSER AF PENSIONSFORMUERNE	37
	Introduktion	37
	Hovedresultater	39
	Udviklingen i pensionsformuerne over tid	40
	Pensionsformue og alder	41
	Pensionsformue og indkomst	42
	Pensionsformue og socioøkonomisk status	43
	Pensionsformue og herkomst	46
	Pensionsformue og uddannelsesniveau	48
	Pensionsformue og type af pensionsordning	50
	Nettoformue	52
5	ANALYSER AF INDBETALINGERNE TIL PENSION	55
	Introduktion	55
	Hovedresultater	57
	Udviklingen i pensionsindbetalingsprocenterne over tid	58
	Pensionsindbetalingsprocent og indkomstniveau	59

	Pensionsindbetalingsprocent og socioøkonomisk status	60
	Pensionsindbetalingsprocent og herkomst	63
	Pensionsindbetalingsprocent og uddannelsesniveau	64
	Pensionsindbetalingsprocent og type af pensionsordning	65
6	PENSIONISTERNES INDKOMST	67
	Introduktion	67
	Hovedresultater	68
	Udviklingen i antallet af folkepensionister	69
	Udvikling i supplerende pensionsudbetalinger	71
	Udviklingen i folkepensionisternes indkomst	73
	Dækningsgrad og socioøkonomisk status	74
	Dækningsgrad og uddannelsesniveau	76
	Dækningsgrad og boligejerskab	78
	Dækningsgrad og familietype	80
7	FORSKELLIGE DEFINITIONER AF RESTGRUPPEN	83
	Introduktion	83
	Hovedresultater	85
	Restgruppen defineret ud fra pensionsformuen	85
	Beskrivelse af restgruppen med udgangspunkt i pensionsformuen	89
	Nedsat folkepension blandt folkepensionister med indvandringsbaggrund	98
	Restgruppen defineret ud fra pensionsindbetalingerne	102
	Restgruppen defineret ud fra dækningsgraderne	105
8	SAMMENHÆNGEN MELLEM FORBRUG, DÆKNINGSGRADER OG ØKONOMISK TILFREDSHED	111
	Introduktion	111
	Hovedresultater	112
	Ældredatabasen	112
	Dækningsgrad og indkomstniveau	113
	Oplevelse af økonomisk situation som pensionist	114

Hvilke ændringer har borgerne foretaget, efter at de er gået på pension?	121
Forbrugsundersøgelsen	124
BILAG	131
Bilag 1 Frafaldsanalyse	131
LITTERATUR	137
SFI-RAPPORTER SIDEN 2013	139

FORORD

De stigende levetider har gennem de sidste årtier ført til en debat om, hvordan dansk økonomi skal håndtere den kommende større ældrebyrde, og en lang række tiltag er blevet gennemført for at bidrage til balance i den offentlige økonomi. Tilbagetrækningsalderen vil løbende blive justeret, så den forventede restlevetid som pensionist holdes konstant, efterlønnen er ved at blive udfaset og indførelsen af arbejdsmarkedspensionerne har bidraget til en større egenfinansiering af pensionsindkomsterne i fremtiden. Selv om pensionsopsparringen for langt de fleste danskere er øget igennem de sidste to årtier, har et flertal af undersøgelser vist, at der stadig er en restgruppe bestående af personer, der ikke sparer op til deres pension, og som dermed risikerer at opnå en meget lav indkomst, når de går på pension. Denne rapport har til formål at belyse danskernes pensionsdækning i perioden 2000-2011 med særligt fokus på udviklingen i restgruppen. Vi undersøger pensionsformuer, indbetalinger til pension samt pensionisternes indkomster og dækningsgrader (dvs. forholdet mellem indkomsten inden og efter at individet er gået på pension). Derudover undersøger vi, hvordan pensionister oplever deres økonomi, hvor tilfredse de er med deres økonomiske situation, samt hvordan forbruget ændrer sig, når de trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet.

I forbindelse med undersøgelsen har der været nedsat en følgegruppe, og medlemmerne takkes alle for betydningsfulde bidrag til rap-

porten. Kontorchef Niels Henning Bjørn fra Det Økonomiske Råd har både siddet i følgegruppen og været referee på rapporten, og en særlig tak rettes til ham. Michael Jørgensen, senioranalytiker ved ATP og tidligere forsker ved SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, har både siddet i følgegruppen samt ydet en stor indsats ved at danne det datamateriale, som dele af undersøgelsen baserer sig på, og en stor tak rettes også til ham.

Tidligere sekretariatschef for Danish Rational Agent Model (DREAM) og nuværende afdelingschef i Finansministeriet Lars Haagen Pedersen takkes for hjælp med at tilvejebringe pensionsdata fra Velfærdskommissionens sekretariat. Desuden takkes Finansministeriet, Finanstilsynet og Forsikring & Pension for, at SFI kunne anvende data fra Velfærdskommissionens sekretariat. ATP, LD, Styrelsen for Fastholdelse og Rekruttering og Personalestyrelsen for tjenestemænd takkes for at have udleveret data til undersøgelsen.

Rapporten er udarbejdet af seniorforsker cand.oecon., ph.d. Anna Amilon, som også har været projektleder på undersøgelsen, seniorforsker cand.oecon., ph.d. Gabriel Pons Rotger samt videnskabelig assistent cand.oecon. Anders Gade Jeppesen.

Undersøgelsen er finansieret og iværksat på foranledning af Socialministeriet.

København, september 2014

AGI CSONKA

RESUMÉ

Danskerne bliver ældre og ældre, hvilket sætter pres på de offentlige finanser. I lyset af den voksende ældrebyrde er en lang række tiltag blevet gennemført for at bidrage til balance i den offentlige økonomi. Tilbagetrækningsalderen vil løbende blive justeret, så den forventede restlevetid som pensionist holdes konstant, efterlønnen er ved at blive udfaset, og man har indført arbejdsmarkedspensioner for langt de fleste lønmodtagere.

Danskernes gennemsnitlige pensionsindbetalinger er steget væsentligt siden opbyggelsen af arbejdsmarkedspensionerne efter Fælleserklæringen mellem den daværende regering og arbejdsmarkedets hovedorganisationer i 1987. Derudover er pensionsdækningen for grupper, der står permanent eller midlertidigt uden for arbejdsmarkedet, som fx arbejdsløse og førtidspensionister, blevet forbedret. Men der er stadigvæk grupper, som modtager meget lave pensionsindkomster, og sådan risikerer det at være også i fremtiden. I denne rapport undersøger vi udviklingen i danskernes pensionsformuer og pensionsindbetalinger i perioden 2000-2011. Vi fokuserer særligt på den såkaldte restgruppe – dvs. de personer, som risikerer at få lave pensioner og dermed at være mere eller mindre afhængige af overførsler fra det offentlige efter pensioneringen. Vi undersøger også pensionsindkomsterne samt udviklingen i dækningsgraden (dvs. forholdet mellem indkomsten i erhvervsaktiv alder og ind-

komsten som pensionist) for forskellige grupper. Afslutningsvis undersøger vi, hvor tilfredse pensionister er med deres økonomiske situation, sammenhængen mellem indkomst, dækningsgrad og økonomisk tilfredshed, samt hvordan forbruget tilpasses til den (ofte) lavere indkomst efter opnået pensionsalder.

RESULTATER

Rapporten viser, at pensionsformuerne og pensionsindbetalingerne er steget for langt de fleste grupper af danskere. Der er dog en meget stærk sammenhæng mellem deltagelse på arbejdsmarkedet og fremtidig pensionsindkomst. Personer, der har en lav eller slet ingen tilknytning til arbejdsmarkedet, som fx personer med lavt uddannelsesniveau, arbejdsløse, førtidspensionister samt indvandrere, risikerer at få meget lave indkomster som pensionister, og disse personer er også overrepræsenterede i restgruppen. Dog har disse personer ofte en forholdsvis rimelig dækningsgrad, dvs. indkomsten som pensionist står i et rimeligt forhold til den indkomst den pågældende havde inden pensioneringen. Dette kan forklares med, at deres indkomst i erhvervsaktiv alder er forholdsvis lav.

For indvandrere er risikoen for at få en lav pensionsindkomst særligt stor. Dels har indvandrere i gennemsnit lave pensionsformuer, og dels vil de, såfremt de ikke har boet i Danmark i 40 år, fra de var 15 til de bliver 65 år, ikke modtage fuld folkepension, men kun brøkpension.¹

Langt de fleste pensionister er tilfredse med deres økonomiske situation – fx synes kun 3 pct. af pensionisterne, der er født i 1935 henholdsvis 1940, at deres økonomi er dårlig eller meget dårlig (målt ved 72-års-alderen) – og som det kunne forventes, er der en positiv sammenhæng mellem dækningsgrad og tilfredshed samt mellem indkomst (i absolutte tal) og tilfredshed.

Hovedparten af pensionisterne mener ikke at have tilpasset deres forbrug væsentligt til den (ofte) lavere pensionsindkomst. Blandt de personer, der har tilpasset forbruget, har de fleste valgt at mindske deres opsparing.

---

1. Brøkpensionen beregnes som forholdet mellem opholdstid i Danmark og 40. En person som fx har boet i Danmark i 20 år fra 15- til 65-års-alderen vil således få udbetalt 50 pct. af folkepensionen.

PERSPEKTIVER

Rapportens resultater er helt i tråd med, hvad vi ved fra tidligere undersøgelser om danskernes pensionsopsparinger og indkomster, og viser, at langt de fleste danskere får, eller kommer til at få, en indkomst, som kan forventes at dække deres forbrugsbehov, når de går på pension.

Mange af de personer, der risikerer at modtage en lav pensionsindkomst, oplever ikke en væsentlig reduktion i indkomsten, når de bliver folkepensionister. Det afhænger af, at deres indkomst, mens de er i erhvervsaktiv alder, ofte også er lav. Problemet med lave pensionsindkomster for disse personer er derfor primært ikke relateret til pensionsystemet, men til disse gruppers svage tilknytning til arbejdsmarkedet.

Selv om en stærkere tilknytning til arbejdsmarkedet er den bedste løsning på problemet med lave pensionsindkomster, er dette selvsagt ikke realistisk for alle personer i restgruppen. En alternativ mulighed er derfor yderligere at øge pensionsopsparingen for eksempelvis arbejdsløse og førtidspensionister. Siden 1997 indbetaler alle modtagere af arbejdsløshedsdagpenge dobbelt ATP-bidrag for at kompensere for det forhold, at der ikke optjenes arbejdsmarkedspension under fravær fra arbejdsmarkedet. En mulighed for at øge pensionsindkomsterne for arbejdsløse er derfor at hæve disse personers indbetalinger yderligere. Førtidspensionister har siden den 1. januar 2003 mulighed for at indbetale til den *Supplerende arbejdsmarkedspension for førtidspensionister* (SUPP), men selv om ordningen er meget fordelagtig for langt de fleste førtidspensionister (for hver krone, som førtidspensionisten indbetaler til ordningen, lægger staten to kroner oveni) er tilslutningsgraden stadigvæk lav (39 pct. i 2010). Ved at gøre ordningen tvungen, eller ved at automatisk tilslutte alle førtidspensionister til ordningen (så at de aktivt skal vælge ordningen fra, hvis de ikke ønsker at være tilsluttet, i stedet for som i dag aktivt at vælge ordningen til), ville andelen af tilsluttede personer sandsynligvis stige, med en positiv udvikling i de gennemsnitlige pensionsindkomster for denne gruppe som følge. Det skal dog nævnes, at en forhøjning af pensionsopsparingen resulterer i en reduktion af det nuværende forbrug og derfor ikke nødvendigvis altid er den bedste løsning for personerne i restgruppen, der i mange tilfælde er økonomisk begrænsede både før og efter pensioneringen.

GRUNDLAG

Rapportens resultater bygger på de følgende datakilder:

- Registerdata fra Danmarks Statistik
- SFI's Ældre database
- Danmarks Statistiks Forbrugsundersøgelse
- Pensionsformuedata indsamlet af Velfærdskommissionen
- Pensionsformue- og pensionsrettighedsdata udleveret af ATP (ATP, SP og SUPP)
- Pensionsformue- og pensionsrettighedsdata udleveret af Lønmodtagernes Dyrtdsfond (LD)
- Pensionsformuedata udleveret af Styrelsen for Fastholdelse og Rekruttering (PERE-data)
- Pensionsrettighedsoplysninger udleveret af Personalestyrelsen for tjenestemænd.

SAMMENFATNING

INTRODUKTION

Denne rapport undersøger danskernes pensionsindbetalinger og indkomster fra 2000 til 2011. Vi undersøger udviklingen i pensionsformuerne, pensionsindbetalingerne, pensionsindkomsterne og dækningsgraderne, samt hvordan denne udvikling varierer med forskellige karakteristika som køn, alder, socioøkonomisk status, uddannelsesniveau, herkomst og indkomst. For at undersøge, hvilke personer der risikerer at blive dårligt stillede som folkepensionister, definerer vi restgruppen ud fra forskellige kriterier og undersøger karakteristikaene for de personer, der indgår i restgruppen. Afslutningsvis undersøger vi pensionisternes tilfredshed med deres økonomiske situation. Vi undersøger sammenhængen mellem dækningsgrad og økonomisk tilfredshed samt ser på, hvordan forbruget tilpasses efter opnået folkepensionsalder. I dette kapitel sammenfatter vi rapportens resultater.

PENSIONSFORMUERNE VOKSER

De gennemsnitlige PERE-formuer (dvs. pensionsformuer i arbejdsmarkedspensionsordninger og private pensionsordninger samt tjenestemandspensioner) er vokset med godt 30 pct. fra 2000 til 2011. Mænd har stadigvæk højere pensionsformuer end kvinder, men kønsforskellene er mindsket over perioden 2000-2011. Personer, der er etnisk danske lønmodtagere, har høje indkomster og et højt uddannelsesniveau, har de højeste pensionsformuer. Omvendt set har personer, som ikke er i beskæftigelse, indvandrere samt personer med lave indkomster og lavt uddannelsesniveau de laveste pensionsformuer. Livrente er den mest udbredte type af pensionsprodukt, især blandt kvinder, som har 65 pct. af deres PERE-formue placeret i livrenter. Det tilsvarende tal blandt mændene er 49 pct.

INGEN KØNSFORSKELLE I PENSIONSINDBETALINGSPROCENTERNE

Vi undersøger udviklingen i de gennemsnitlige pensionsindbetalingsprocenter, defineret som pensionsopsparingen som en procentandel af den totale bruttoindkomst.²

Vores resultater viser, at de gennemsnitlige indbetalingsprocenter er vokset fra ca. 4 pct. i 1995 til 8,5 pct. i 2011. Mænd og kvinder indbetaler i gennemsnit cirka de samme andele af deres indkomster til pension. Mænd har dog i gennemsnit højere indkomster og betaler derfor højere beløb til deres pension, hvilket også afspejles i deres højere pensionsformuer (se afsnittet ovenfor om pensionsformuerne). Præcis som for pensionsformuerne er der en stærk sammenhæng mellem livssituation og pensionsindbetalingsprocent. Personer, der er født i Danmark, lønmodtagere, personer, der har en høj indkomst og dem, der har et højt uddannelsesniveau indbetaler de højeste andele af deres indkomster til pension.

Personer, der er indvandret til Danmark, som ikke er i beskæftigelse, er selvstændige, har lave indkomster henholdsvis et lavt uddannelsesniveau, indbetaler de laveste andele af deres indkomster til pension.

---

2. Når vi beregner indbetalingsprocenter, definerer vi den totale bruttoindkomst som brutto-summen af lønindkomst, overførselsindkomst samt bidrag til arbejdsmarkedspensioner.

Forskellene mellem lønmodtagere og arbejdsløse, selvstændige, efterlønsmodtagere og førtidspensionister er mindre, når man sammenligner gennemsnitlige indbetalingsprocenter over en 5-års-periode, end når man sammenligner indbetalingsprocenterne på årsbasis. En del af forskellene mellem disse grupper udjævnes derfor på langt sigt.

Størstedelen af pensionsindbetalingerne placeres i livrenter. Indbetalingen til ratepensioner er dog vokset mere end indbetalingerne til livrenter og var ti gange så store i 2007-2011 sammenholdt med 1995-2000. Indbetalingen til kapitalpensioner voksede fra 1995-2000 til 2001-2006, men har derefter været stort set konstant.

PENSIONISTERNES INDKOMSTER OG DÆKNINGSGRADER

Pensionisternes indkomster, målt som gennemsnitlig disponibel indkomst ved 69-års-alderen, har, med undtagelse for et opsving i perioden 2004-2007, stort set været konstante i perioden 2000-2011. Indkomstforskellene ved 59-års-alderen mellem tidligere efterlønsmodtagere og øvrige pensionister bliver mindre fra 2000 til 2011. Pensionister med en videregående uddannelse har meget højere disponible indkomster end øvrige pensionister, og boligejere har højere indkomster end pensionister, der ikke er boligejere.

Der er en negativ sammenhæng mellem indkomst i erhvervsaktiv alder og dækningsgrad, dvs. at de personer, som havde de højeste indkomster som erhvervsaktive, har de laveste dækningsgrader som pensionister og omvendt, selv om forskellene mellem personer i de højeste tre indkomstkventiler er meget små.

Personer, der mister deres ægtefælle eller samlever, når de er mellem 64 og 69 år, har lavere dækningsgrader end både personer, der var enlige inden 64-års-alderen og personer, der lever i intakte parforhold. Personer, der (sandsynligvis) uventet mister deres partner i slutningen af livet, oplever altså et forholdsvis stort fald i indkomstniveau ved tilbagetrækningen.

RESTGRUPPEN DEFINERET PÅ TRE FORSKELLIGE MÅDER

I denne rapport arbejder vi med tre forskellige definitioner af restgruppen. Først definerer vi restgruppen med udgangspunkt i pensionsformuen. Vi definerer restgruppen som alle personer, hvis pensionsformue ved 64-års-alderen er så lav, at de vil få hele folkepensionstillægget udbetalt, hvis vi fordeler pensionsformuen jævnt på den forventede restlevetid (se kapitel 6 for en nærmere beskrivelse af de beregninger og de antagelser, der ligger til grund for denne definition af restgruppen). Ud fra denne definition har personerne i restgruppen altså de laveste pensionsformuer.³ Ca. 46 pct. af de 64-årige indgår i restgruppen ifølge denne definition.

Derefter definerer vi restgruppen som de personer i erhvervsaktiv alder (30-59 år), der indbetaler mindre end 100.000 kr. til arbejdsmarkedspensioner og private pensioner over en 5-års-periode (2007-2011). Vi har valgt denne grænse, fordi en analyse fra ATP viser, at man skal indbetale ca. 20.000 kr. om året til pension, for at pensionsindkomsten (ud over folkepensionen) skal blive tilstrækkeligt stor til, at retten til sociale ydelser helt bortfalder (ATP, 2014). Cirka 32 pct. af de 30-59-årige indgår i restgruppen ifølge denne definition.

Til sidst undersøger vi restgruppen ud fra dækningsgraderne. Da mange personer med lave pensionsindkomster har forholdsvis høje dækningsgrader, og da mange personer med høje pensionsindkomster har lave dækningsgrader, fokuserer vi her på personer med indkomster i 1. og 2. kvartil. Ved at kombinere oplysninger om økonomisk tilfredshed fra Ældredatabasen med oplysninger om dækningsgrad fra Danmarks statistiks registre, sætter vi en grænse for, ved hvilket niveau af dækningsgrad, en person har for at tilhøre restgruppen. Vi definerer restgruppen som de personer, som både har en lav pensionsindkomst, en lav dækningsgrad og en høj sandsynlighed for ikke at være tilfredse med deres økonomiske situation (fremgangsmåden bliver nærmere beskrevet i kapitel 6). Mellem ca. 2,5 og 5 pct. af de 69-årige indgår i restgruppen ifølge denne definition.

Da vores tre restgrupper inkluderer forskellige aldersgrupper og er defineret ud fra forskellige kriterier, er det selvsagt ikke de samme personer, der indgår i dem. Uanset hvordan vi definerer restgruppen, kan vi dog se, at nogle typer af mennesker er overrepræsenterede i restgruppen.

---

3. Vi har ikke taget højde for fri formue i denne definition af restgruppen. En del af personerne i denne restgruppe har derfor sandsynligvis adgang til fri formue, ud over deres pensionsformue.

Det drejer sig om indvandrere (især indvandrere fra mindre udviklede lande), personer der er, eller har været, arbejdsløse eller førtidspensionister, personer med lavt uddannelsesniveau og personer med lave indkomster. Dette resultat er ikke overraskende, da vi tidligere har vist i kapitel 4 og 5, at netop disse personer i gennemsnit har lave pensionsformer og foretager små pensionsindbetalinger.

FORBRUG, DÆKNINGSGRAD OG ØKONOMISK TILFREDSHED

Langt de fleste erhvervsaktive individer oplever et fald i indkomsten ved overgangen til pension. I mange tilfælde sker der dog også et fald i omkostningerne, fx til transport. Derudover øges mængden af fritid efter tilbagetrækningen, og eftersom fritid også kan ses som en slags forbrug, kan dette bidrage positivt til pensionisternes levestandard. Spørgsmålet er derfor, hvordan pensionisterne oplever deres økonomiske situation efter pensioneringen. For at kunne besvare dette spørgsmål undersøger vi sammenhængen mellem dækningsgrad, indkomst og økonomisk tilfredshed.

Vores resultater viser, at både høj indkomst som 59-årig og dækningsgrad bidrager til en selvoplevet positiv vurdering af den økonomiske situation som pensionist. Resultaterne viser også, at der er få pensionister, der foretager større ændringer i deres økonomi efter tilbagetrækningen. Mange pensionister, 34 pct., sparer dog mindre op for at tilpasse økonomien til den lavere indkomst, og knap 20 pct. sætter forbruget ned ved overgangen til pension.

Erhvervsstatus som 64-årig påvirker fremtidige forbrugsmuligheder kraftigt. Personer, der stadigvæk var erhvervsaktive ved 64-årsalderen, har markant højere samlet forbrug ved 79-årsalderen end jævnaldrende, der var førtidspensionister eller efterlønsmodtagere, da de var 64 år gamle.

Udgifter til transport udgør en væsentligt mindre andel af forbruget efter pensionering, mens andelen af udgifterne til medicin, mad og bolig stiger ved pensionering. Benyttelsen af sundhedsydelser stiger generelt ved pensionering, med undtagelse af tandlægesøg.

ÆNDRINGER PÅ PENSIONSSOMRÅDET MED FOKUS PÅ PERIODEN 1995- 2011

BAGGRUND

Denne rapport beskriver danskernes pensionsopsparinger i perioden 2000 til 2011. Det danske pensionssystem har gennem de seneste årtier undergået store forandringer.⁴ Fælles for de seneste ændringer i pensionssystemet er, at de har haft til formål at forstærke tilknytningen til arbejdsmarkedet for personer i erhvervsaktiv alder og at sikre langsigtet økonomisk holdbarhed.

For at give en baggrund til de videre analyser samt for bedre at kunne forstå udviklingen i pensionsformuerne, dækningsgraderne og indbetalingerne til pension giver vi i dette kapitel en kortfattet oversigt over det danske pensionssystem samt beskriver de væsentligste ændringer på pensionsområdet, fra Fælleserklæringen blev underskrevet i 1987 og frem til 2012.

---

4. Se Jørgensen (2007) for en historisk oversigt af det danske pensionssystem fra 1891 og fremad.

DET DANSKE PENSIONSSYSTEM

Det danske pensionssystem består af tre såkaldte ”søjler”. Første søjle er folkepensionen, som er en universel, lovfastsat ydelse, dvs. at pensionen gives til alle borgere, der har boet tilstrækkeligt længe i Danmark. Folkepensionen er den vigtigste kilde til forsørgelse for de fleste ældre i dag. I takt med at arbejdsmarkedspensionssystemet modnes, vil folkepensionens betydning dog mindskes for langt de fleste pensionister.

Anden søjle er opsparingsbaserede pensionsordninger, som er led i et ansættelsesforhold (dvs. arbejdsmarkedspensioner og tjenestemandspensioner).⁵ Nogle erhvervsgrupper, som fx tjenestemænd og ansatte i den finansielle sektor, har haft ansættelsesrelaterede pensionsordninger meget længe. I mange tilfælde daterer sådanne ordninger sig tilbage til midten af det 19. århundrede. Fra slutningen af 1940’erne og frem blev der oprettet en række særlige pensionskasser eller pensionsordninger, især for ansatte i den offentlige sektor. I slutningen af 1960’erne var der oprettet pensionskasser for personer med videregående uddannelser og for en række grupper med korte og mellemlange uddannelser i den offentlige sektor. I slutningen af 1980’erne var cirka to tredjedele af de beskæftigede imidlertid fortsat uden supplerende pensionsdækning ud over ATP. Fælleserklæringen (beskrevet i flere detaljer nedenfor) blev startskuddet til den videre opbyggelse af arbejdsmarkedspensionerne.

Tredje søjle består af privattegnede, frivillige, opsparingsbaserede ordninger. I 2008 havde 57 pct. af mændene og 52 pct. af kvinderne i aldersgruppen 18-64 år en privat pensionsopsparing. Opbygningen af arbejdsmarkedspensionerne havde kunnet resultere i en nedgang i privat pensionsopsparing. Forskning viser dog, at denne nedgang har været meget beskeden, kun ca. 15 pct. i gennemsnit for personer over 40 år (Arnberg & Barslund, 2014). Det betyder altså, at opbygningen af arbejdsmarkedspensionerne har medført en reel stigning i pensionsopsparingen i Danmark.

---

5. ATP, den *særlige pensionsordning* og den *midlertidige pensionsordning* er lovfastsatte, opsparingsbaserede ordninger og havner derfor mellem søjle et og to. Den *særlige pensionsordning* og den *midlertidige pensionsordning* beskrives i flere detaljer senere i dette kapitel.

FOLKEPENSION OG EFTERLØN

Folkepensionen blev indført i 1957 og er siden efterfølgende gennem årene blevet revideret (se fx Amilon m.fl., 2008 for en oversigt). Siden 1964 består folkepensionen af et grundbeløb, som er en universel ydelse (dvs. den er ikke indkomstafhængig) og et pensionstillæg, som aftrappes i forhold til indkomsten.

Folkepensionsalderen er blevet justeret en række gange, siden folkepensionen blev indført. I starten var den 67 år for mænd og 62 år for kvinder, men blev i 1984 hævet for kvinder til 67 år. I dette år afskaffede man også muligheden for at opsætte pensionen. Denne mulighed blev genindført i 2004 for at øge tilskyndelsen til at arbejde videre efter den normale folkepensionsalder. I samme år blev folkepensionsalderen sat ned til 65 år. Begrundelsen for at reducere folkepensionsalderen var at forkorte efterlønsperioden. I sammenhæng med *Velfærdsreformen* i 2006 besluttedes det dog, at folkepensionsalderen vil forhøjes gradvis med start fra 2024, så den vil være 67 år i 2027. *Tilbagetrækningsreformen* i 2011 medførte, at disse regler fremrykkedes med fem år, så folkepensionsalderen vil blive 67 år i 2022. Derefter vil Folketinget beslutte eventuelle stigninger i folkepensionsalderen hvert femte år med start fra 2015. Folkepensionsalderen vil være afhængig af udviklingen i den gennemsnitlige levetid, og hensigten er, at antallet forventede år som folkepensionist skal holdes konstant for alle årgange.

Efterlønnen blev indført i 1979 bl.a. som følge af stor ungdomsarbejdsløshed. Nedslidte ældre mellem 60 og 67 år med mindst fem års a-kassemedlemskab fik mulighed for at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Man regnede ved ordningens indførelse med, at ca. 17.000 personer ville benytte den. Ordningen blev dog hurtigt til en generel tidlig pensionsordning, og i 1. kvartal 2009 var der ca. 135.000 personer på efterløn. For at begrænse antallet af personer på efterløn har man gennemført en række reformer med det formål at gøre efterlønnen mindre attraktiv.

Efterlønsreformen i 1998 med ikrafttrædelse pr. 1. juli 1999 havde til hensigt at udskyde tilbagetrækningsalderen. Kravene til efterløn blev skærpet. For eksempel krævede ordningen et medlemskab i en a-kasse i 25 år ud af de seneste 30 år, og personer, der gik på efterløn inden 62-årsalderen, fik alle fradragsberettigede pensionsordninger modregnet i efterlønnen. Jørgensen (2009) viser, at efterlønsreformen førte til en re-

duktion i sandsynligheden for at gå på efterløn blandt de 60-61-årige samt til en lavere andel af personer, som er medlemmer af efterlønsordningen.

I 2006 blev efterlønsordningen igen ændret i forbindelse med *Velfærdsreformen*. Reformen indebar en løbende forhøjning af efterlønsalderen i perioden 2019-2022 fra 60 til 62 år. Kravet om a-kasse-medlemskab og indbetaling af efterlønsbidrag blev sat op til 30 år, og indbetalingerne skal påbegyndes senest ved det 30. år. I maj 2011 ændredes reglerne for efterløn endnu en gang i sammenhæng med *tilbageføringsreformen*. Tilbageføringsreformen indeholdt en fremrykning på fem år af forøgelsen af efterlønsalderen, så efterlønsalderen vil være 62 år i 2017 (i stedet for i 2022). Derudover forkortedes efterlønsperioden fra fem til tre år, og denne forkortelse sker gradvis fra 2018 til 2023. I 2023 vil det altså være muligt at gå på efterløn som 64-årig, og man vil kunne være på efterløn i maksimalt tre år. Efterlønsatsen fastsættes til den maksimale dagpengesats for hele efterlønsperioden.

Fra 2019 vil kapital- og ratepensioner fradrages årligt med fire pct. af depotværdien ved efterlønsalderen. Livsvarige pensioner fradrages årligt med 64 pct. af en ved efterlønsalderen beregnet værdi af den årlige ydelse (uanset om pensionen udbetales).

Formålet med indskrænkelse af efterlønnen er at forøge beskæftigelsen og forbedre de offentlige finanser. Fordi efterlønnen er blevet mindre attraktiv, blev muligheden for at få eventuelle efterlønsbidrag udbetalt skattefrit, hvis man ønsker at forlade ordningen, indført i 2012.⁶

Forandringerne i folkepensions- og efterlønsaldrene kan forventes at få stor betydning for arbejdsudbuddet blandt de ældre og for pensionsformuerne. For eksempel vil udskydelsen af tilbageføringsalderen betyde, at en pensionist i fremtiden vil spare op i nogle flere år, før han/hun går på pension, og desuden vil hele pensionsformuen forrentes i yderligere nogle år.

---

6. For at kompensere for indskrænkningerne i efterlønnen blev der indført en seniorførtidspension i 2011. Den er målrettet personer, der har et langt arbejdsliv bag sig og mindre end fem år til folkepensionsalderen.

UDBYGNINGEN AF ARBEJDSMARKEDSPENSIONERNE – FÆLLESERKLÆRINGEN

Fælleserklæringen fra 1987 mellem den daværende regering og arbejdsmarkedets hovedorganisationer (arbejdsgiverorganisationen DA samt lønmodtagerorganisationerne LO, FTF og AC⁷) var startskuddet til indførelsen af arbejdsmarkedspensioner for langt de fleste beskæftigede. Disse arbejdsmarkedspensionsordninger blev realiseret via overenskomssystemet på det offentlige og det private arbejdsmarked i 1989 henholdsvis 1991. De aftalte bidragssatser var dog i begyndelsen meget små, og først i 2010 er de kommet op på 12 pct. Arbejdsmarkedspensionssystemet vil derfor først være fuldt modnet omkring 2050, når alle dækkede lønmodtagere har haft mulighed for at indbetale mindst 12 pct. af deres indkomst i hele deres arbejdsliv.

Modningen af arbejdsmarkedspensionssystemet betyder, at især ufaglærte og faglærte vil have væsentligt større pensionsformuer og dækningsgrader i fremtiden end i dag (personer med videregående uddannelse og ansatte i den offentlige sektor har typisk været dækket af arbejdsmarkedspensioner i meget lang tid, dvs. at arbejdsmarkedspensionssystemet for denne gruppe allerede er modnet, og denne gruppe vil derfor ikke opleve den samme vækst i dækningsgrader og formue).

Der er dog nogle grupper, der slet ikke omfattes, eller som kun omfattes i ringe grad, af arbejdsmarkedspensioner. Det gælder fx selvstændige, personer på overførselsindkomster samt personer ansat i brancher med lav overenskomstdækning.

ATP FOR PERSONER PÅ OVERFØRSELSINDKOMST

For at undgå, at personer på overførselsindkomster ville blive pensionsmæssigt dårligere stillet end personer i beskæftigelse, blev modtagere af offentlige overførselsindkomster omfattet af ATP-ordningen i 1990'erne. Siden 1993 har modtagere af arbejdsløshedsdagpenge og arbejdsmarkedsuddannelsesgodtgørelse samt modtagere af syge- og barseldagpenge indbetalt til ATP (Jørgensen, 2008). Fra 1997 har disse grupper indbetalt

---

7. Forkortelserne står for Dansk arbejdsgiverorganisation (DA), Landsorganisationen i Danmark (LO), Funktionærernes og tjenestemændenes Fællesråd (FTF) henholdsvis Akademikernes Centralorganisation, nuværende Akademikerne (AC).

dobbelt bidrag til ATP for at kompensere for det forhold, at der ikke optjenes arbejdsmarkedspension under fravær fra arbejdsmarkedet.

I 1997 blev modtagere af kontanthjælp og revalideringsydelse også omfattet af ATP. Samtidig fik modtagere af førtidspension, efterløn fra en a-kasse samt delpension mulighed for – på frivillig basis – at betale bidrag til ATP. Fra den 1. januar 2003 blev indbetalingerne gjort obligatoriske. Samtidigt fik førtidspensionister også mulighed for at indbetale til den *supplerende arbejdsmarkedspension for førtidspensionister* (se afsnittet nedenfor).

SUPPLERENDE ARBEJDSMARKEDSPENSION FOR FØRTIDSPENSIONISTER

Den *supplerende arbejdsmarkedspension for førtidspensionister* (fra nu af forkortet SUPP) trådte i kraft den 1. januar 2003. Formålet med at indføre ordningen var at sikre, at førtidspensionisterne, i lighed med de beskæftigede, får mere at leve for end folkepensionen og ATP den dag, de bliver folkepensionister. Ordningen gør det økonomisk meget fordelagtigt for (langt de fleste) førtidspensionister at spare op til pension. For hver krone, den førtidspensionerede indbetaler til ordningen, lægger staten to kroner oveni.⁸ Selv om SUPP er en meget fordelagtig ordning, var kun ca. 39 pct. af førtidspensionisterne i Danmark tilsluttet ordningen i 2010. Det er især de stærkeste førtidspensionister, dvs. førtidspensionister, der har et forholdsvis højt uddannelsesniveau, havde en høj løn før de blev førtidspensionister, har en høj anden pensionsopsparing, er gifte og er født i Danmark eller et andet mere udviklet land, der indbetaler til SUPP (Amilon, 2011).

DEN MIDLERTIDIGE OG DEN SÆRLIGE PENSIONSORDNING

Den *midlertidige pensionsordning* (fra nu af forkortet MP) blev indført i 1998. Formålet med ordningen var at bremse danskernes forbrug. I 1999 blev ordningen ændret og omdøbt til den *særlige pensionsopsparing* (fra nu af forkortet SP). Både SP og MP var baseret på en opkrævning af 1 pct. af

---

8. I 2014 er satserne for ordningen 163 kroner for førtidspensionistens vedkommende og 326 kroner fra staten (det er ikke muligt at indbetale et lavere eller højere beløb).

bruttoindkomsten. MP var en ren individuel opsparring, mens SP indeholdt en omfordeling af de opkrævede bidrag, så alle personer med fuldtidsarbejde fik konteret lige store bidrag på deres personlige SP-konto. Modtagere af overførselsindkomster har også indbetalt 1 pct. af bruttoindkomsten, ligesom lønmodtagere og selvstændige, siden 1998. Denne omfordeling blev ophævet med virkning fra 2001. MP er nedlagt som selvstændig ordning, og midlerne blev overført til SP pr. 1. januar 2003. Indbetalingerne til SP blev suspenderet i forbindelse med *forårspakken* i 2004 og er aldrig blevet genoptaget. Fra den 1. juni 2009 blev det muligt at få SP-opsparringen udbetalt. I gennemsnit havde medlemmerne i SP ca. 15.000 kr. på kontoen i december 2008. Ca. 90 pct. af alle medlemmer valgte at få deres SP udbetalt i 2009 og derfor besluttede regeringen at lukke ordningen. Muligheden for at få SP-midlerne udbetalt blev derfor forlænget til maj 2010, hvorefter de resterende midler blev tvangsudbetalt.

En mulig konsekvens af indefrysningen af indbetalinger til SP-ordningen i 2004, samt lukningen af ordningen i 2010, er, at flere selvstændige næsten ikke sparer op til pension.

OFFENTLIGE TILLÆG TIL PENSIONEN

Ud over folkepension kan pensionister med lave indtægter få forskellige supplerende ydelser, som *aldrecheck*, *helbredstillæg*, *varmehjælp* og *personligt tillæg*. Niveaut på ældrechecken og helbredstillæget afgøres af den personlige tillægsprocent samt formuen, niveauet på varmehjælpen afgøres kun af den personlige tillægsprocent, mens niveauet på det personlige tillæg afgøres ud fra en vurdering af de samlede økonomiske forhold.⁹

PERSONLIG TILLÆGSPROCENT

Den personlige tillægsprocent bruges til at beregne, hvor meget den enkelte kan få i varmetillæg, ældrecheck og helbredstillæg. Hvis man har indtægter på mindre end 19.100 kr. (enlige) henholdsvis 37.900 kr. (gifte og samlevende) ved siden af folkepensionen og har en likvid formue på

---

9. Ud over de supplerende ydelser, som diskuteres her, findes også andre ydelser målrettet personer i folkepensionsalderen. For eksempel kan folkepensionister få nedslag i ejendomsværdibeskatningen samt rabat til offentlige transportmidler og kulturtilbud. Se Økonomi- og Indenrigsministeriet (2013) for en mere detaljeret beskrivelse af disse ydelser samt antallet af modtagere.

mindre end 80.300 kr. (alle tal er 2014-satser), er den personlige tillægsprocent 100.¹⁰ Den personlige tillægsprocent nedtrappes med én procent for hver 474 kr., man tjener ud over 19.100 kr. (955 kr. udover 37.900 kr. for gifte og samlevende). Som folkepensionist har man dog ret til et særligt bundfradrag på 60.000 kr. (2014-sats) for indtægter fra personligt arbejde.

ÆLDRECHECK

Folkepensionister kan få op til 16.200 kr. pr år (2014-sats) i ældrecheck. Der skal betales skat af beløbet. Størrelsen af ældrechecken afgøres af den personlige tillægsprocent og størrelsen af den likvide formue. Folkepensionister, der ikke har boet i Danmark i mindst 40 år, fra de var 15 til 65 år, og derfor ikke modtager fuld folkepension, får deres ældrecheck tilsvarende sat ned.

HELBREDSTILLÆG

Dårligt stillede folkepensionister kan søge om tilskud til udgifter, de har på grund af problemer med deres helbred. Helbredstillægget dækker op til 85 pct. af udgifterne til medicin, tandlæge, høreapparat, fysioterapi, fodterapi, psykologhjælp og kiropraktorbehandling, hvis der gives tilskud til behandlingen efter sundhedsloven. Det er også muligt at få tilskud til tandproteser, briller og fodbehandling, som man ikke kan få tilskud til efter sundhedsloven. Hvis den personlige tillægsprocent er lavere end 100, bliver andelen af udgifterne, der gives helbredstillæg for, tilsvarende nedsat.

VARMETILLÆG

Folkepensionister kan søge varmetillæg til at dække udgifter til opvarmning. Varmetillægget bliver beregnet ud fra, hvor stor varmeudgiften har været de seneste tre år samt den personlige tillægsprocent. Varmetillæggets størrelse påvirkes dog ikke af formue. For enlige er det maksimale varmetillæg 20.000 kr. om året (2014).

PERSONLIGT TILLÆG

Folkepensionister, der er vanskeligt stillet økonomisk, kan søge kommunen om et personligt tillæg. Kommunen foretager en konkret vurdering

---

10. Personer, der har en likvid formue over grænsen på 80.300 kroner kan hverken få ældrecheck eller helbredstillæg. Dog påvirkes ikke varmetillægget.

af de samlede økonomiske forhold, når den vurderer, om den enkelte kan få et personligt tillæg. Der er ingen faste regler for det personligt tillægs størrelse, eller hvad et personligt tillæg kan gå til.

SKATTEMÆSSIGE KONSEKVENSER OG ANDRE FORHOLD DER PÅVIRKER PENSIONSOPSPARING

I Danmark kan pensionsindbetalinger som hovedprincip trækkes fra i skat, mens udbetalingerne er skattepligtige. Derudover skal der betales skat af afkastet på investeringerne i pensionsordningen. For selvstændige gælder delvis særlige regler, og disse beskrives i et separat afsnit.

SKAT PÅ PENSIONSINDBETALINGER

Udover arbejdsmarkedsbidraget på 8 pct. skal der ikke betales skat af pensionsindbetalinger, og pensionsindbetalinger kan fratrækkes den personlige indkomst. Fradragsretten på pensionsordninger afhænger af type af ordning og er blevet justeret mange gange. Disse justeringer har gjort livrenter mere skattemæssigt attraktive end øvrige pensionsordninger.

For *livrenter* er der ingen grænse for, hvor meget man kan indbetale, og alle indbetalinger er fradragsberettigede.

Fradragsbeløbet for indbetalinger til *ratepensioner* blev reduceret i forbindelse med skattereformen i 2012 fra 100.000 til 50.000 kr. I 2014 er det maksimale samlede årlige fradrag 50.900 kr.

Indtil den 1. januar 1999 var det muligt at trække indskuddene til en *kapitalpension* fra i den personlige indkomst. Fra denne dato kunne indskuddene alene trækkes fra ved beregning af bundskat og mellemskat, og fradragsværdien blev derfor reduceret til maksimalt ca. 44 pct. Fra den 1. januar 2010 blev mellemskatten afskaffet, og fradragsværdien var derfor ca. 37 pct. Fra 2013 kan der ikke længere foretages indskud på kapitalpensioner. Man kan i stedet indskyde op til 27.600 kr. på en *aldersopsparing*, hvor der ikke er fradragsret for indskuddet, men til gengæld ikke skat på udbetalingerne. Kapitalpensionen kan i 2013 og 2014 konverteres til en aldersopsparing. En aldersopsparing kan ikke fratrækkes den personlige indkomst. Til gengæld skal der heller ikke betales skat af udbetalingerne.

SKAT PÅ AFKAST AF PENSIONSOPSPARINGER

Afkastet på pensionsopsparinger beskattes med en pensionsafkastskat på 15,3 pct. (2014-sats).

SKAT PÅ PENSIONSUDBETALINGER

Alle pensionsudbetalinger beskattes, men skattens størrelse afhænger af typen af pensionsordning, og hvornår pensionen bliver udbetalt.

Kapitalpensioner udbetales som et engangsbeløb, og der betales 40 pct. i skat ved udbetaling.¹¹

For *ratepensioner* og *livrenter* betales indkomstskat.

Personer, der vil have deres pension udbetalt i ”utide”, dvs. inden de bliver pensioneret, skal betale 60 pct. i statsafgift af pensionen.

SÆRLIGE REGLER FOR SELVSTÆNDIGE

Der er særlige skatteregler for selvstændige, der ønsker at spare op til pension. Dels er der særlige fradragsregler for selvstændige, der ønsker at spare op i en ratepension henholdsvis livrente, og dels har selvstændige, der sælger eller på anden måde overdrager deres virksomhed, mulighed for at indbetale til en særlig *ophørs pension*.

Selvstændige kan, til og med 2014, indbetale op til 30 pct. af årsoverskuddet til en ratepension eller ophørende livrente og trække hele beløbet fra i skat. Det er dog altid muligt at indbetale og trække op til 50.900 kr. fra, uanset årsoverskuddets størrelse (satser for 2014).

Fradragsreglerne for selvstændige, der ønsker at indbetale til en livrente, er lidt anderledes. Selvstændige, der indbetaler i mindre end ti år, kan fratække et beløb, der udgør op til 30 pct. af det konkrete års overskud for virksomheden. Alternativt kan man trække én tiendedel af indbetalingerne fra over en 10-årsperiode eller trække det normale opfyldningsfradrag på 46.900 kr. fra (satser for 2014).

Ophørs pensionen kan bruges af selvstændige, når virksomheden sælges eller på anden måde overdrages. Selvstændige, der på det tidspunkt, hvor virksomheden er afstået, er fyldt 55 år og har drevet virksomhed i en sammenhængende periode på mindst ti år inden for de sid-

---

11. I 2013 og 2014 er det muligt kun at betale en afgift på 37,3 pct.

ste 15 år som enten personlig virksomhed, hovedaktionær, medarbejdende ægtefælle eller efterlevende ægtefælle, har mulighed for at indbetale til en ophørspension. Man kan maksimalt indbetale et beløb, der svarer til den skattepligtige aktieavance/fortjeneste ved salget af virksomheden, dog må indbetalingen ikke overstige 2.553.100 kr. (2014-sats), og beløbet udbetales enten som en livrente eller i rater.

Reglerne om ophørspension kan sandsynligvis bidrage til at forklare, hvorfor mange selvstændige laver forholdsvis ringe pensionsindbetalinger, når de er i erhvervsaktiv alder, da de sandsynligvis ofte vil foretrække at beholde kapitalen i virksomheden så længe som muligt.

DATAKILDER OG OPGØRELSESMETODER

TYPER AF DATAKILDER

I dette kapitel beskriver vi de datakilder, vi anvender i rapporten samt forklarer, hvordan vi bruger dataene til at beregne pensionsformuer, pensionsindbetalinger og dækningsgrader.

I denne undersøgelse bruger vi fire typer af datakilder:

1. SFI's Ældredatabase
2. Danmark Statistiks Forbrugsundersøgelse
3. Registerdata fra Danmarks Statistiks forskerordning
4. Diverse pensionsformuedata.

Herunder:

- Pensionsformuedata indsamlet til Velfærdskommissionen
- Pensionsformue- og pensionsrettighedsdata udleveret af ATP (ATP, SP og SUPP) og Lønmodtagernes Dyrtidsfond (LD)
- Pensionsformuedata udleveret af Styrelsen for Fastholdelse og Rekruttering (PERE-data)

- Pensionsrettighedsoplysninger udleveret af Personalestyrelsen for tjenestemænd

ÆLDREDATABASEN

SFI's Ældre database består af fire interviewrunder (1997, 2002, 2007 og 2012), hvor 3,5 pct. af fødselskohorterne 1920, 1925, 1930, 1935, 1940, 1945, 1950, 1955 og 1960 er blevet interviewet. Ældre databasen er opbygget som et panel, dvs. at samme individ interviewes flere gange. Derfor giver ældre databasen os mulighed for at sammenligne besvarelser for det samme individ før og efter, at han eller hun gik på pension – dette er en stor styrke ved Ældre databasen. Vi anvender Ældre databasen for at undersøge sammenhængen mellem den selvvaluerede oplevelse af økonomien ved overgangen til pension med faktisk indkomst og dækningsgrad samt til at beskrive mere overordnede forbrugsændringer ved overgangen til pension.

FORBRUGSUNDERSØGELSEN

Danmarks Statistiks Forbrugsundersøgelse er tilgængelig i en elektronisk udgave fra 1994-2010, men er ikke opbygget som et panel. Det betyder, at sammenligningerne mellem før og efter, man pensioneres, kun kan gøres for sammenlignelige grupper, ikke for de samme personer. Forbrugsundersøgelsen er gennemført som en stikprøveundersøgelse, hvor antallet af husstande i undersøgelsen udgør ca. 0,1 pct. af Danmarks private husstande. Efter frafald varierer de endelige stikprøver over tid fra 737 husstande til 1.473. Forbrugsundersøgelsen giver meget detaljerede oplysninger om forbrug, og vi anvender den derfor for at undersøge forskelle i forbrug mellem personer, der har henholdsvis ikke har opnået folkepensionsalderen.

REGISTERDATA

Registerdataene fra Danmarks Statistik dækker hele befolkningen for perioden 1990-2011 og inkluderer oplysninger om blandt andet forskellige typer af indkomster, pensionsindbetalinger til forskellige typer af pensionsordninger samt baggrundsoplysninger som fx socioøkonomisk status, uddannelsesniveau, køn og herkomst.

PENSIONSFORMUEDATA

De pensionsformuedata, som vi anvender i denne rapport, stammer fra flere forskellige kilder. *Velfærdskommissionen* fik i forbindelse med udarbejdelsen af deres rapport (*Velfærdskommissionen*, 2006) indsamlet et datasæt med oplysninger om danskernes pensionsordninger i pengeinstitutter, tværgående pensionskasser og livforsikringsselskaber i slutningen af 2003. Datasættet indeholder dermed fuldstændige oplysninger om formue i arbejdsgiveradministrerede og private pensionsordninger i slutningen af 2003.

Fra *ATP* har vi fået adgang til pensionsrettighedsdata over ATP og SUPP samt formueoplysninger over SP, og fra Lønmodtagernes Dyrstidsfond har vi fået udleveret data over LD-formuerne på individniveau i slutningen af 2003.

Vi har fået udleveret et datasæt fra *Personalestyrelsen for tjenestemand* med oplysninger om tjenstemandsrettigheder.

Fra *Styrelsen for Fastholdelse og Rekruttering* har vi fået pensionsformuedata udleveret (PERE-data). Disse data bruges til at beregne aftrapningen af efterlønnen og indeholder formue i fradragsberettigede ordninger, med undtagelse for ATP, LD, SP og tjenstemandspensioner, for alle 59 ½-årige siden 1999. I denne rapport refererer vi fra nu af til pensionsformuen beregnet på basis af PERE-data til ”PERE-formuen”.

OPGØRELSE AF PENSIONSFORMUERNE

Det er vigtigt, at så stor en del af pensionsporteføljen som muligt indgår i beskrivelsen af pensionsformuerne, da vi ellers fx risikerer at placere nogle individer i restgruppen, som i princippet har en pensionsopsparing. Pensionsformueoplysningerne er generelt ikke tilgængelige i Danmarks Statistiks registre og skal derfor beregnes ud fra andre indsamlede oplysninger. SFI har indsamlet og beregnet pensionsformuerne for de fleste af de ordninger, der har eksisteret i Danmark i vores analyseperiode 2000-2011. Nogle oplysninger har vi ansøgt pensionselskaberne om at få udleveret formuer på (ATP, SP, SUPP), mens andre formuer er beregnet ud fra opgørelse af pensionsrettigheder, da der ikke findes et pensionsdepot – det gælder fx tjenstemandspensionerne. Den største type af ordninger (de fradragsberettigede ordninger – kapitalpensioner, ratepen-

sioner og livrenter) har vi beregnet ud fra det bestandsdatasæt, som Velfærdskommissionen indsamlede i 2003. Disse data har vi kombineret med oplysninger om løbende ind- og udbetalinger, som findes tilgængelige via Danmarks Statistik. Vi har derefter opskaleret de beregnede formuer, så beregningerne passer makrotallene. Det betyder, at vi implicit antager, at alle ordninger har den samme forrentning, samt at alle individer har truffet de samme valg vedrørende forsikringer, ægtefælledækning mv. og har de samme omkostninger i forbindelse med disse. Da disse forhold kan forventes at variere systematisk mellem forskellige grupper, skal resultater baseret på Velfærdskommissionens formuedata fortolkes med forsigtighed, især når vi bevæger os længere bort fra indsamlingstidspunktet i 2003. Til Velfærdskommissionens data har vi adderet SP og SUPP-formuer, som vi har fået oplyst fra ATP. Fra ATP har vi også fået oplyst ATP-rettigheder, og vi har beregnet formuer baseret på disse rettigheder og tilføjet dem til vores formuedata. For tjenestemænd har vi også beregnet formuer baseret på oplysninger om skalatrin og anciennitet og tilføjet dem til data.

De fradragsberettigede ordninger, med undtagelse for ATP samt tjenestemandspensioner er siden 1999 også blevet indsamlet for alle 59 1/2-årige (PERE-data). Vi supplerer analyserne af pensionsformuen beregnet med udgangspunkt i Velfærdskommissionens data med analyser af PERE-formuen.

OPGØRELSE AF INDBETALINGERNE

For at beregne indbetalingerne til pension har vi anvendt Danmarks Statistiks registre fra 1999-2011 samt data over tjenestemandsmånedsskemaer fra personalestyrelsen for tjenestemænd.

De fleste indbetalinger til pension (ATP samt indbetalinger til privattegnede og arbejdsgiveradministrerede ordninger) findes tilgængelige via Danmarks Statistiks registre. Vi har anvendt disse data for at opgøre indbetalingerne på årsbasis. Information for de privattegnede ordninger findes dog først fra 1999.

Tjenestemænd sparer ikke op til pension, men optjener en pensionsrettighed baseret på bl.a. anciennitet. Derfor tildeler vi dem en fiktiv indbetaling, beregnet som 15 pct. af deres løn.

Vores primære fokus, når vi undersøger pensionsindbetalingerne, er på indbetalingsprocenten, dvs. den andel af indkomsten, som indbetales til pension, da vi mener, at indbetalingerne bør ses i forhold til en given indkomst, fordi forskellige indkomstgrupper har vidt forskellige indbetalingsbehov for at opnå en rimelig dækningsgrad. Vi har, når vi beregner indbetalingsprocenten, defineret indkomsten som bruttosummen af lønindkomst, overførselsindkomst¹² samt bidrag til arbejdsmarkedspensioner. Vi inkluderer indbetalinger til arbejdsmarkedspensioner for at sikre, at indbetalinger til arbejdsmarkeds- og privattegnede pensioner behandles på den samme måde i beregningerne. Lejeværdi af egen bolig samt renteindkomster er ikke inkluderet i indkomsten, da vi beregner pensionsindbetalingsprocenten.

OPGØRELSE AF DÆKNINGSGRADER

Vi definerer dækningsgraden som forholdet mellem indkomsten det første fulde år som folkepensionist i forhold til indkomsten ved 59-årsalderen henholdsvis 64-årsalderen. Vi fokuserer på nettodækningsgrader, da vi mener, at de bedst beskriver ændringen i forbrugsmulighederne. Ved beregningen fratrækker vi alle pensionsindbetalinger fra indkomsten som erhvervsaktiv, da vi ikke mener, at de repræsenterer en del af forbrugsmulighederne, før man går på pension.

Indkomsten efter tilbagetrækningen defineres som den disponible indkomst, dvs. den totale indkomst efter skat og renter, ækvivaleret for familiestørrelse.

---

12. Her indgår dagpenge, kontanthjælps-, aktiverings-, revaliderings-, integrations- og ledighedsydelse, dog ikke boligydelse.

ANALYSER AF PENSIONSFORMUERNE

INTRODUKTION

I dette kapitel analyserer vi danskernes pensionsformuer. Vi undersøger sammenhængen mellem pensionsformue og en lang række socioøkonomiske karakteristika, som fx køn, alder, uddannelse, indkomstniveau, herkomst og socioøkonomisk status. Formålet med analyserne af pensionsformuerne er at give et overblik over udviklingen i danskernes pensionsformuer fra 2000-2011. Pensionsformuerne er særlig interessante, fordi de giver et historisk indblik i, hvordan forskellige kohorter på arbejdsmarkedet har sparet op til pension. Alder er ikke alene en vigtig faktor, fordi den adskiller kohorterne, men også fordi man helt naturligt vil øge opsparingen med alderen – derfor opdeler vi alle individanalyser på aldersgrupper. Vi fokuserer primært på aldersgruppen 30-80 år i disse analyser.

Ud over alder er uddannelsesniveau også en vigtig faktor for størrelsen af pensionsformuen, fordi uddannelsesniveau typisk har været afgørende for, hvilke overenskomster man har været underlagt med hensyn til pensionsopsparing. For eksempel har de fleste højtuddannede i den offentlige sektor opsparet en relativ stor andel af deres indkomst til

pension siden 1950'erne, og vi forventer derfor ikke at se den samme vækst i deres pensionsformuer over tid som for de lavest uddannede, som ofte først har fået deres pensionsopsparing op igennem 1990'erne.

De senere år har der været et øget fokus på forskelle mellem mænds og kvinders pensionsopsparinger, derfor opdeler vi også særskilt på køn.

Vi undersøger også, hvordan forskelle i indkomst påvirker forskelle i pensionsformuer.

En sidste vigtig faktor, som vi vil opdele opgørelsen af pensionsformuerne på, er herkomst. Herkomst kan være vigtig, fordi nogle grupper af indvandrere først er kommet til Danmark i en sen alder og derfor ikke har så mange år at spare op i. Derudover vil de kun modtage en brøkpension, fordi fuld folkepension kræver, at man har opholdt sig i Danmark i minimum 40 år i perioden, fra man er 15, til man er 65 år. Nogle indvandrere vil dog have pensionsrettigheder i de lande, de kommer fra. Dette vil det dog ikke være muligt at tage højde for i analyserne, da vi ikke har adgang til denne information. Vi vurderer dog, at denne type af pensionsrettigheder har en meget beskednen betydning for indvandrere fra ikke vestlige lande.

Vi anvender både data fra Velfærdskommissionen og PERE-data i vores analyser (se kapitel 2 for en mere detaljeret beskrivelse af disse datasæt). Velfærdskommissionens data har den fordel, at de dækker hele populationen i aldersgruppen 30-80 år. Som tidligere beskrevet stammer datasættet dog fra 2003, og SFI har derefter brugt informationer om blandt andet ind- og udbetalinger for at fremskrive pensionsformuerne. Det betyder, at dataene er behæftet med en usikkerhed. PERE-dataene dækker pensionsformue i fradragsberettigede pensionsordninger (dog ikke ATP) samt tjenestemandspensioner. Disse data har fordelene af at være opdaterede frem til 2011, men de findes kun for 59 1/2-årige personer. Vi supplerer derfor analyserne baseret på Velfærdskommissionens data med analyser af PERE-data. Pensionsformuen beregnet på basis af PERE-data bliver betegnet "PERE-formuen" i denne rapport. Vi gør også rede for pensionsformuernes fordeling på henholdsvis kapitalpensioner, ratepensioner og livrenter for de 59 1/2-årige på baggrund af PERE-datasættet, da fordelingen på disse tre komponenter er afgørende for, hvordan pensionerne udbetales, og dermed for, hvordan pensionisterne er dækket i de senere år af alderdommen.

Såfremt der ikke angives andet i teksten, viser alle figurer og tabeller gennemsnitsformuer for hele den aktuelle population i 2011-kr. Personer, der slet ikke har nogen pensionsformue, er altså også inkluderet i disse gennemsnit.

HOVEDRESULTATER

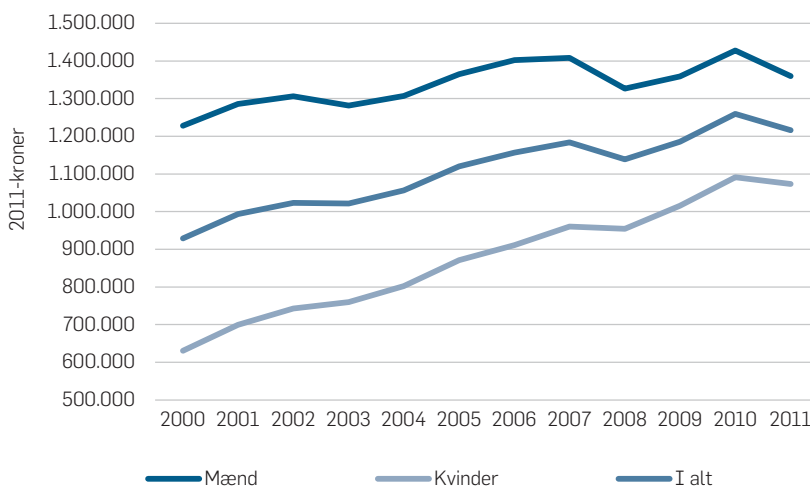
- De gennemsnitlige pensionsformuer (målt som den gennemsnitlige PERE-formue ved 59 ½-års-alderen i 2011-kroner) er vokset over tid fra ca. 900.000 kr. i 2000 til 1,2 millioner kr. i 2011.
- Mænd har i gennemsnit højere pensionsformuer end kvinder. Kønsforskellene er dog mindsket over perioden 2000-2011.
- Pensionsformuen vokser frem til ca. 63-års-alderen og mindskes derefter.
- Der er en stærk sammenhæng mellem livssituation og pensionsformue. Personer, der er født i Danmark, lønmodtagere, har en lang videregående uddannelse og en høj indkomst har de højeste pensionsformuer.
- Indvandrere, personer, som ikke er i beskæftigelse, personer med lavt uddannelsesniveau og personer med lave indkomster har de laveste pensionsformuer.
- Livrente er den mest udbredte type af pensionsprodukt, især blandt kvinderne, som har ca. 65 pct. af deres PERE-formue placeret i livrenter. Det tilsvarende tal blandt mændene er 49 pct. Kvinder har kun 12 pct. af deres PERE-formue i ratepensioner, mens mænd har 27 pct. af deres PERE-formue i ratepensioner.
- Også for nettoformuen (dvs. anden formue end pensionsformue) er der en stærk sammenhæng med livssituationen, og tendenserne er de samme som for pensionsformuen, dvs. indvandrere, personer, som ikke er i beskæftigelse, personer med lavt uddannelsesniveau og personer med lave indkomster har de laveste nettoformuer.
- Selvstændige har meget høje nettoformuer i gennemsnit, hvilket indikerer at mange selvstændige vælger at spare op i deres virksomhed i stedet for i en pensionsopsparing.

UDVIKLINGEN I PENSIONSFORMUERNE OVER TID

I figur 4.1 viser vi udviklingen i de gennemsnitlige PERE-formuer for 59, 1/2-årige fra 2000-2011 særskilt for køn. Tre fakta er tydelige fra figuren. For det første er PERE-formuen steget kraftigt over perioden, fra cirka 900.000 kr. i gennemsnit i år 2000 til cirka 1,2 millioner i 2011. For det andet er mændenes PERE-formuer væsentligt højere end kvindernes. Kvindernes PERE-formuer vokser dog stærkere end mændenes, hvilket indebærer, at forskellene mellem kvinder og mænd er mindsket over perioden. I 2000 var mænds PERE-formuer næsten dobbelt så store som kvinders: For hver krone kvinderne havde i PERE-formue, havde mændene i gennemsnit 1,95 kr. I 2011 var det tilsvarende tal 1,27 kr.

FIGUR 4.1

Gennemsnitlig PERE-formue ved 59 1/2-årsalderen i perioden 2000-2011. Særskilt for mænd, kvinder og i alt. 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og PERE-data.

For det tredje viser figuren, at finanskrisen med start i 2008 havde en stor negativ effekt på PERE-formuerne. Denne effekt var dog meget større for mændene end for kvinderne. For mændene var PERE-formuen i 2011 stadigvæk lavere, end den var, inden finanskrisen startede, imens kvindernes PERE-formuer, med 2008 som eneste undtagelse, er blevet ved med at vokse, også i kriseårene. Eventuelt kan disse kønsfor-

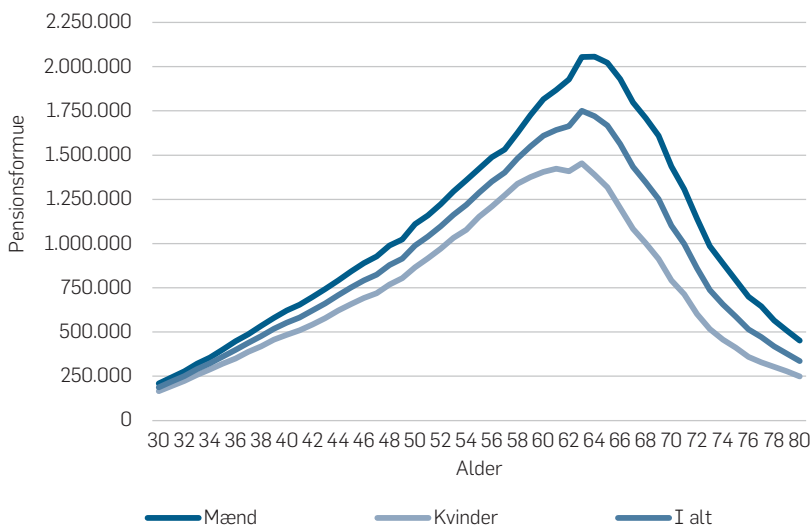
skelle forklares med, at kvinder i gennemsnit vælger pensionsporteføljer med lavere risiko eller oftere er ansatte i den offentlige sektor, hvor pensionsporteføljer typisk har lavere risiko end mænds pensionsporteføljer.

PENSIONSFORMUE OG ALDER

I dette afsnit undersøger vi, hvordan pensionsformuen ser ud for forskellige aldersgrupper. Resultaterne i dette afsnit baserer sig på data fra Velfærdskommissionen, ATP og Danmarks Statistik. Figur 4.2 viser gennemsnitlige pensionsformuer for personer ved forskellige aldre, særskilt for køn, samt i alt.

FIGUR 4.2

Gennemsnitlig pensionsformue i 2011. Særskilt for mænd, kvinder og i alt. 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, pensionsformuedata fra Velfærdskommissionen samt data fra ATP.

Som det kunne forventes, er pensionsformuen størst omkring tilbagetrækningsalderen (ved 63-års-alderen for kvinder og ved 64-års-alderen for mænd). Mænds pensionsformuer vokser stærkere end kvinders, og forskellen i pensionsformue mellem mænd og kvinder går fra forholdsvis

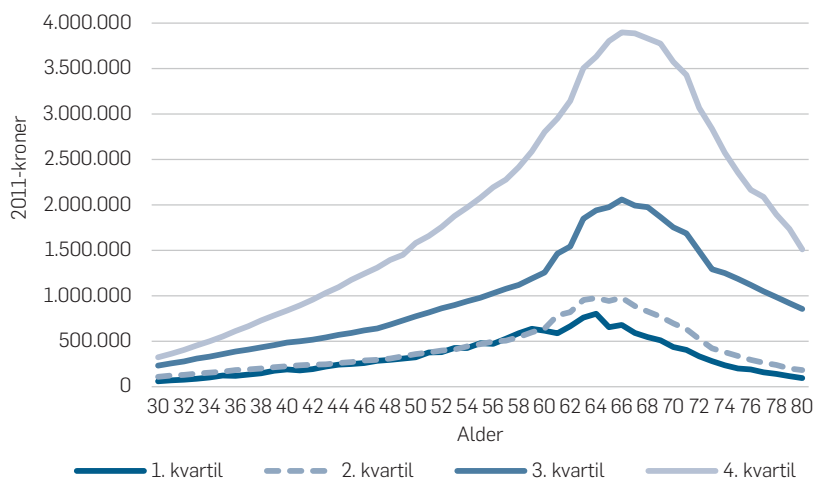
beskedne 44.000 kr. ved 30-års-alderen til 728.000 kr. ved 66-års-alderen. Nedtrapningen i pensionsformue følger det samme mønster for begge køn. I gennemsnit har mænd dog ca. 450.000 kr. i pensionsformue ved 80-års-alderen, imens kvinder har ca. 250.000 kr., selv om kvinder i gennemsnit lever længere end mænd. Vi vil dog senere i dette kapitel vise, at kvinder har en meget større andel af deres pensionsopsparing i livrenter end mænd. Livrenter udbetales, uanset hvor stor formuen er, og derfor er forskellene i fremtidige pensionsudbetalinger ved 80-års-alderen sandsynligvis til kvindernes fordel, selv om de har en lavere resterende formue ved 80-års-alderen.

PENSIONSFORMUE OG INDKOMST

I dette afsnit undersøger vi, hvordan pensionsformuen varierer med indkomst.

FIGUR 4.3

Gennemsnitlig pensionsformue i 2011 for mænd. Særskilt for alder og indkomstkvartil. 2011-kroner.

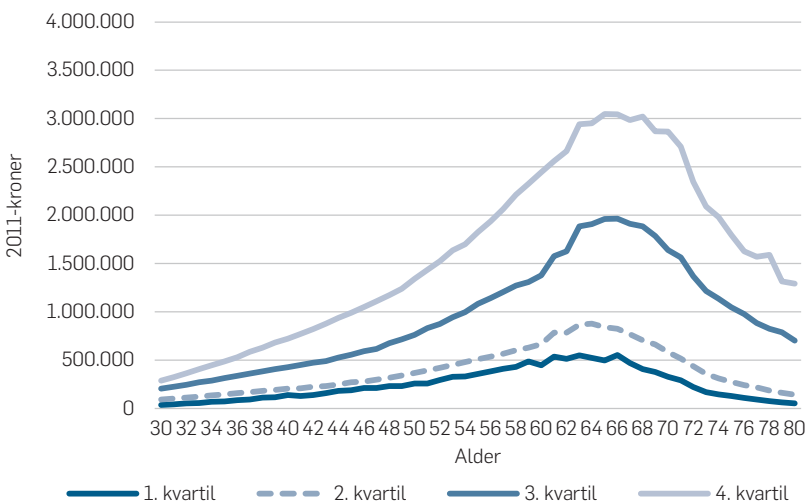
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, pensionsformuedata fra Velfærdskommissionen samt data fra ATP.

I figur 4.3 henholdsvis 4.4 viser vi, hvordan pensionsformuen varierer med alder og indkomst for mænd henholdsvis kvinder, baseret på pensionsformuedata fra Velfærdskommissionen.

Uanset alder er der en positiv sammenhæng mellem indkomst og pensionsformue. For mænd er spredningen i pensionsformue mellem personer i den højeste indkomstkvartil og personer i den laveste indkomstkvartil meget større end for kvinder. For mænd er der dog ingen forskelle mellem de to laveste kvartiler frem til ca. 60-års-alderen, mens der er forskelle mellem disse to grupper, uanset aldersniveau for kvinder. Mænds formuer er meget højere end kvinders, uanset indkomstniveau og alder, og forskellene mellem kønnene vokser med alderen.

FIGUR 4.4

Gennemsnitlig pensionsformue i 2011 for kvinder. Særskilt for alder og indkomstkvartil. 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, pensionsformuedata fra Velfærdskommissionen samt data fra ATP.

PENSIONSFORMUE OG SOCIOØKONOMISK STATUS

I tabel 4.1 viser vi variationen i PERE-formue i 2011 for 59 ½-årige, særskilt for køn og socioøkonomisk status.

Tabellen viser, at lønmodtagerne har de højeste PERE-formuer. Selvstændige har også forholdsvis høje PERE-formuer. Variationen i PERE-formuen er dog væsentligt større for de selvstændige end for lønmodtagerne (ikke vist i tabel 4.1). Også de arbejdsløse har relativt store PERE-formuer. En forklaring kan være, at mange af de 59 ½-årige, der var arbejdsløse i 2011, tidligere har været i beskæftigelse, og det er muligt, at en del af personerne i denne gruppe vil vende tilbage til beskæftigelse igen.

Efterlønsmodtagere og førtidspensionister har forholdsvis lave PERE-formuer. Førtidspensionister har i gennemsnit en forholdsvis lav indkomst og kan derfor opnå en fornuftig dækningsgrad selv med en forholdsvis lav pensionsformue.

TABEL 4.1

Gennemsnitlig PERE-formue i fradragsberettigede pensionsordninger for 59¹/₂-årige i 2011. Særskilt for køn og socioøkonomisk status. 2011-kroner.

	Mænd	Kvinder	I alt
Lønmodtagere	1.660.006	1.337.238	1.496.906
Selvstændige	1.309.526	1.179.989	1.269.105
Arbejdsløse	718.910	651.140	689.496
Førtidspensionister	313.175	252.411	278.119
Efterlønsmodtagere	393.322	339.233	370.288
Andre	818.756	627.509	705.352
I alt	1.360.120	1.073.119	1.215.831

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og PERE-data.

Figur 4.5 viser pensionsformuen for mænd i 2011, særskilt for socioøkonomisk status og alder, og figur 4.6 viser de tilsvarende resultater for kvinder.¹³ Begge figurer er baseret på data fra Velfærdscommissionen og bekræfter resultaterne fra tabel 4.1: Lønmodtagere har de højeste pensionsformuer, fulgt af selvstændige og arbejdsløse. Som det kunne forventes, er forskellene mindst for de yngste.¹⁴

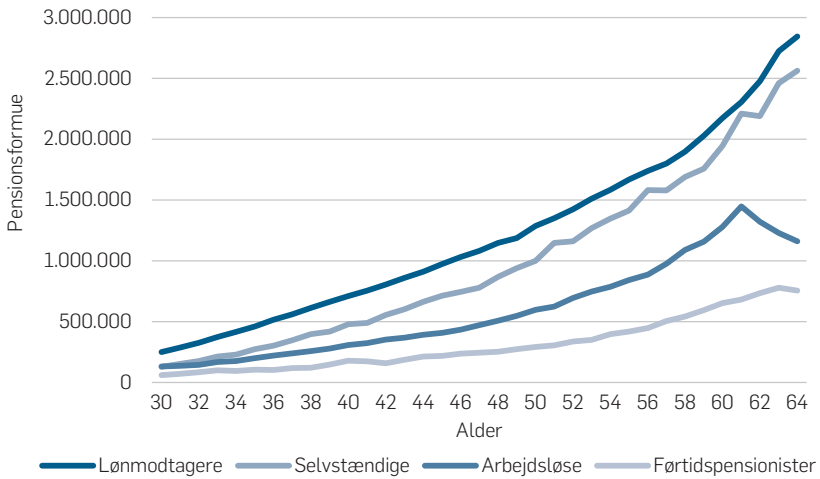
Som vist tidligere har mænd væsentligt højere pensionsformuer end kvinder, og dette gælder i særdeleshed for de ældste lønmodtagere og selvstændige.

13. Fordi langt de fleste bliver folkepensionister ved 65-års-alderen, viser tabellen kun pensionsopsparingen for personer mellem 30 og 64 år.

14. Som tidligere beskrevet inkluderer PERE-formuen pensionsformue i fradragsberettigede ordninger, med undtagelse for ATP, LD, SP samt tjenestemandspensioner. Pensionsformuen baseret på Velfærdscommissionens data inkluderer de fradragsberettigede ordninger, tjenestemandspensioner, ATP, LD, SP og SUPP.

FIGUR 4.5

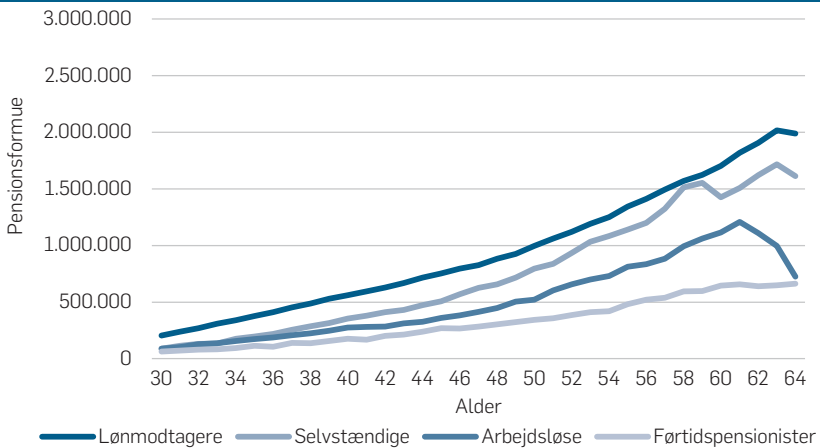
Gennemsnitlig pensionsformue i 2011 for mænd. Særskilt for alder og socioøkonomisk status. 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, pensionsformuedata fra Velfærdskommissionen samt data fra ATP.

FIGUR 4.6

Gennemsnitlig pensionsformue i 2011 for kvinder. Særskilt for alder og socioøkonomisk status. 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, pensionsformuedata fra Velfærdskommissionen samt data fra ATP.

PENSIONSFORMUE OG HERKOMST

I dette afsnit undersøger vi sammenhængen mellem pensionsformue og herkomst ved at sammenligne pensionsformuerne for personer, der er født i Danmark med pensionsformuerne for personer, der er indvandret til Danmark fra henholdsvis mere og mindre udviklede lande.

Tablet 4.2 viser den gennemsnitlige PERE-formue for 59 1/2-årige mænd og kvinder, der er født i Danmark og fra mere udviklede henholdsvis mindre udviklede lande. Tabellen viser, at personer der er født i Danmark, har væsentligt højere gennemsnitlig PERE-formue end personer, der er indvandret til Danmark. Især personer, der kommer fra mindre udviklede lande, har meget lavere PERE-formuer end personer, der er født i Danmark, og i gennemsnit havde 59 1/2-årige danskere ca. 1 million kroner mere i PERE-formue end 59 1/2-årige indvandrere fra mindre udviklede lande i 2011. Forskellene mellem personer, der er født og opvokset i Danmark og personer, der er indvandret fra mere udviklede lande, er også store. I gennemsnit har personer, der er født i Danmark, dobbelt så stor PERE-formue som indvandrerne i denne gruppe.

TABEL 4.2

Gennemsnitlig PERE-formue i fradragsberettigede pensionsordninger for 59 1/2-årige i 2011. Særskilt for køn og herkomst. 2011-kroner.

Herkomst:	Mænd	Kvinder	I alt
Dansk	1.420.289	1.119.644	1.269.124
Mere udviklede lande	680.375	578.523	627.485
Mindre udviklede lande	318.335	184.198	254.130
I alt	1.360.291	1.073.108	1.215.899

Anm.: Med dansk herkomst anses personer, som er født i Danmark.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og PERE-data.

Især indvandrerkvinder risikerer at blive pensionsmæssigt dårligt stillet. For eksempel havde 59 1/2-årige kvinder fra mindre udviklede lande kun ca. 184.000 kr. i PERE-formue i 2011. Det tilsvarende tal for mænd, der er født i Danmark, var ca. 1.420.000 kr. Udover de store forskelle i PERE-formue risikerer mange indvandrere ikke at kunne modtage fuld folkepension, den dag de trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet. For at kunne modtage fuld folkepension skal man nemlig have boet i Danmark i 40 år fra 15- til 65-års-alderen. Personer, der er indvandret til Danmark som voksne, risikerer dermed at få meget lave indkomster som pensioni-

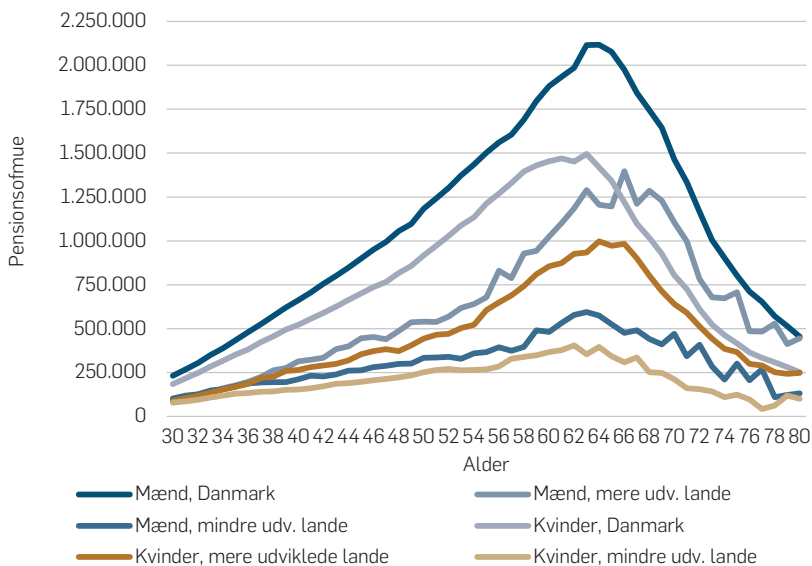

ster. Disse personer har dog mulighed for at få udbetalt ældrecheck (selv om denne også sættes ned på den samme måde som folkepensionen for personer, der ikke har boet i Danmark hele deres voksne liv), helbredstillæg, varmetillæg samt personlige tillæg (disse tillæg beskrives i detaljer i kapitel 2).

Figur 4.7 viser pensionsformuer i 2011 særskilt for køn, herkomst og alder, baseret på data fra Velfærdskommissionen.

FIGUR 4.7

Gennemsnitlig pensionsformue i 2011. Særskilt for køn, herkomst og alder. 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, pensionsformuedata fra Velfærdskommissionen samt data fra ATP.

Figuren bekræfter resultatet fra tabel 4.2: Kvinder har lavere pensionsformuer end mænd, og indvandrere har lavere pensionsformuer end personer, der er født i Danmark. Forskellene er mindst for de yngste og størst ved tilbagetrækningsalderen. Som forventet bliver forskellene derefter mindre, i takt med, at alle grupper nedsparer den formue, de har akkumuleret.

PENSIONSFORMUE OG UDDANNELSESNIVEAU

Vi undersøger i dette afsnit sammenhængen mellem pensionsformue og uddannelsesniveau. Højere uddannelsesniveau medfører typisk både højere løn og større arbejdsmarkedsdeltagelse og kan derfor forventes at være positivt korreleret med pensionsformuen. I tabel 4.3 viser vi, at der, som forventet, er en positiv sammenhæng mellem uddannelsesniveau og PERE-formue, og at personer med en lang videregående uddannelse har væsentligt større PERE-formuer end personer med grundskoleuddannelse. Vi har grupperet almengymnasiale- og erhvervs-gymnasiale uddannelser ("Gymnasium") samt mellemlange videregående uddannelser og bacheloruddannelser ("Mellemlange videregående uddannelser") og lange videregående uddannelser og forskeruddannelser ("Lange videregående uddannelser"). Som tidligere er kønsforskellene i PERE-formue store.

TABEL 4.3

Gennemsnitlig PERE-formue for 59^{1/2}-årige i 2011. Særskilt for køn og uddannelsesniveau. 2011-kroner.

Uddannelse:	Mænd	Kvinder	I alt
Grundskole	683.170	465.973	557.695
Gymnasium	1.364.769	1.017.997	1.228.616
Erhvervsfaglig praktik- og hovedforløb	1.074.265	846.490	977.598
Kort videregående uddannelse	1.882.060	1.431.458	1.686.112
Mellemlang videregående uddannelse	2.251.028	1.787.680	1.944.628
Lang videregående uddannelse	3.107.836	2.533.651	2.891.069
I alt	1.369.933	1.082.863	1.225.780

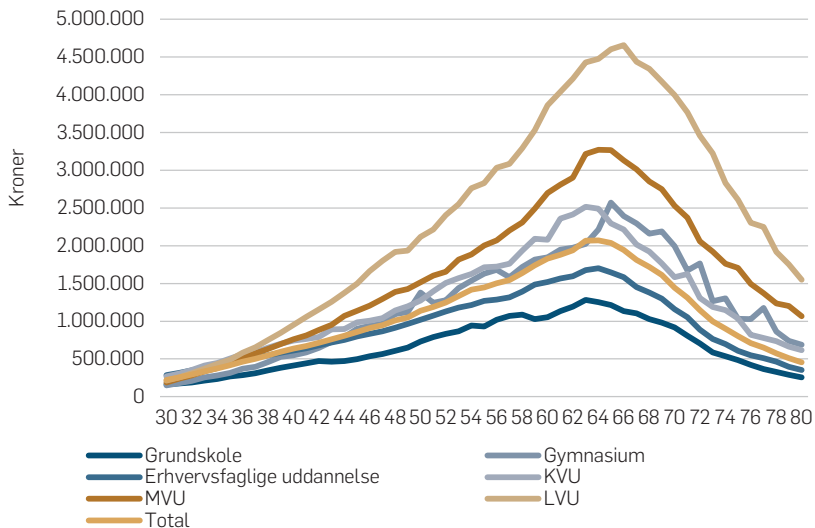
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og PERE-data.

I figur 4.8 henholdsvis figur 4.9 viser vi, hvor stor pensionsformuen er for personer i forskellige aldre og på forskellige uddannelsesniveauer, baseret på data fra Velfærdskommissionen. Som tidligere vist i tabel 4.3 er der en positiv sammenhæng mellem uddannelseslængde og pensionsformue, dvs. jo højere uddannelsesniveau desto større pensionsformue. Især personer med lange og, for mænd, mellemlange videregående uddannelser har væsentligt højere formuer end de øvrige uddannelsesgrupper. Det er dog først efter 35-års-alderen, at forskellene mellem personer med de højeste uddannelser og de øvrige uddannelsesgrupper bliver tydelige. Dette resultat kan sandsynligvis forklares med, at personer med lavt uddannelsesniveau starter deres arbejdsliv, og dermed deres pensi-

onsopsparinger, tidligere og derfor opsparer pensionsformue over flere år end personer med høj uddannelse.

FIGUR 4.8

Gennemsnitlig pensionsformue i 2011 for mænd. Særskilt for alder og uddannelsesniveau. 2011-kroner.

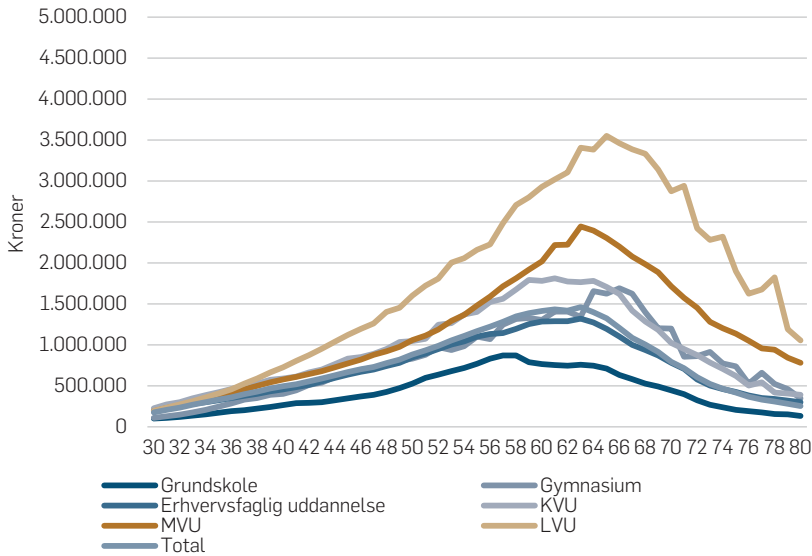

Anm.: KVV = Kort videregående uddannelse. MVU = Mellemlang videregående uddannelse. LVU = Lang videregående uddannelse.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, pensionsformuedata fra Velfærdskommissionen samt data fra ATP.

FIGUR 4.9

Gennemsnitlig pensionsformue i 2011 for kvinder. Særskilt for alder og uddannelsesniveau. 2011-kroner.

Anm. KVVU = Kort videregående uddannelse. MVU = Mellemlang videregående uddannelse. LVU = Lang videregående uddannelse.

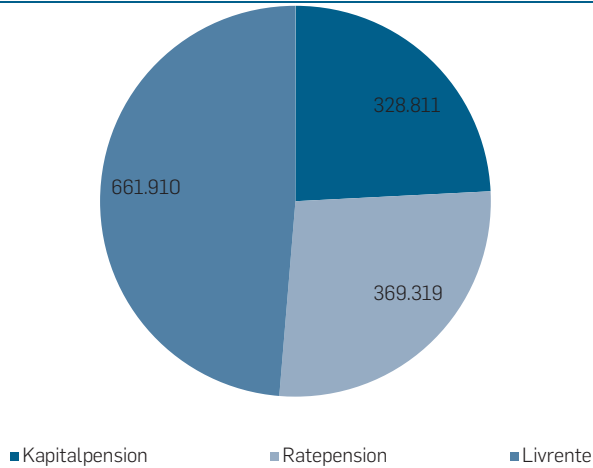
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, pensionsformuedata fra Velfærdskommissionen samt data fra ATP.

PENSIONSFORMUE OG TYPE AF PENSIONSORDNING

I dette afsnit undersøger vi, hvordan pensionsformuen fordeler sig på henholdsvis kapitalpensioner, ratepensioner og livrenter for mænd og kvinder. Figur 4.10 viser fordelingen mellem de tre typer af pensionsordninger for mænd, mens figur 4.11 viser de tilsvarende tal for kvinder. Figureerne er baseret på data over PERE-formuer for 59 ½-årige i 2011.

FIGUR 4.10

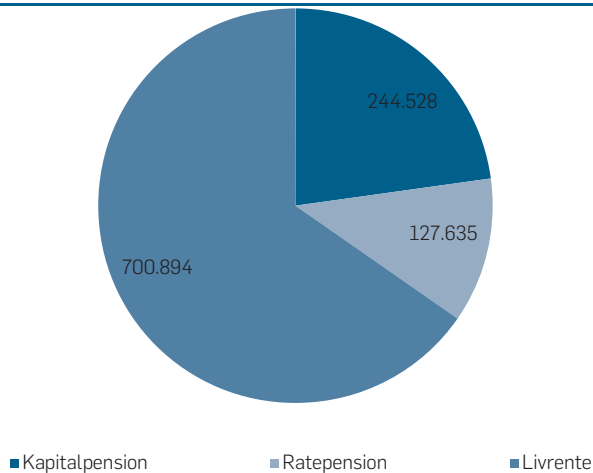
PERE-formue for 59¹/₂-årige mænd i 2011, fordelt på type af pensionsordning, 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og PERE-data.

FIGUR 4.11

PERE-formue for 59¹/₂-årige kvinder i 2011, fordelt på type af pensionsordning, 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og PERE-data.

Figur 4.10 og 4.11 viser, at der er store forskelle i, hvilken type af pensionsordninger mænd og kvinder har investeret deres pensionsopsparing i.¹⁵ Selv om både mænd og kvinder har størstedelen af pensionsformuen placeret i livrenter, er denne type af pensionsordning meget vigtigere for kvinder end for mænd. Mænd har lidt under halvdelen, 48 pct., af deres PERE-formue placeret i livrenter, mens den tilsvarende andel for kvinder er næsten to tredjedele (65 pct.). På det offentlige arbejdsmarked er de fleste arbejdsmarkedspensioner livrenter, og resultatet kan sandsynligvis forklares med, at flere kvinder end mænd arbejder i det offentlige. Kvinder har kun 12 pct. af deres PERE-formuer i ratepensioner, mens mænd har 27 pct. af deres PERE-formuer i ratepensioner.¹⁶

NETTOFORMUE

I denne rapport fokuserer vi på pensionsformue, men andre typer af formue, som fx likvid formue og formue i fast ejendom, kan selvfølgelig også bidrage positivt til økonomien for pensionisterne. I tabel 4.4 viser vi gennemsnitlig nettoformue¹⁷ for 64-årige i 2011, fordelt på forskellige karakteristika.

Det er tydeligt i tabel 4.4, at nettoformuen opviser stort set de samme tendenser som pensionsformuen henholdsvis PERE-formuen. Kvinder, personer med svag tilknytning til arbejdsmarkedet som arbejdsløse og førtidspensionister, indvandrere fra mindre udviklede lande og personer med et lavt uddannelsesniveau har meget mindre nettoformuer ved 64-årsalderen end mænd, lønmodtagere, personer, der er født i Danmark og personer med et højt uddannelsesniveau.

---

15. Det skal bemærkes, at det ikke altid er muligt at selv bestemme, hvordan pensionsformuen investeres. Især for arbejdsmarkedspensionerne er der typisk få valgmuligheder.

16. Det er især mænd med indkomster i den 10. decil, der sparer op i ratepensioner. Når vi undersøger fordelingen opgjort på type af pensionsordning for personer med indkomster i 1.-9. decil, finder vi, at mænd har 54 pct. af deres PERE-formue i livrenter, 18 pct. i ratepensioner og 28 pct. i kapitalpensioner. De tilsvarende tal for kvinder er 66 pct., 9 pct. og 24 pct.

17. Nettoformuen er beregnet som summen af kontant ejendomsværdi, indestående i pengeinstitutter, obligationer, aktier og pantbreve i depot fratrukket realkreditgæld, pengeinstitutgæld, gæld til Hypotekbanken, finansieringsselskaber, kommuner, kontokortgæld og pantbrevsgæld

TABEL 4.4

Nettoformue for 64-årige i 2011, fordelt på køn, socioøkonomisk status, herkomst og uddannelsesniveau. 2011-kroner.

Karakteristik	Mænd	Kvinder	I alt
Lønmodtager	1.112.402	739.404	961.634
Selvstændig	4.981.258	2.390.822	4.276.233
Arbejdsløs	396.548	180.960	319.632
Førtidspensionist	319.271	257.029	282.491
Efterlønsmodtager	856.046	528.199	673.034
Dansk	1.230.329	604.830	914.407
Mere udviklede lande	568.470	586.485	577.784
Mindre udviklede lande	193.634	187.122	191.083
Grundskole	833.689	340.283	554.347
Gymnasium	956.387	1.226.608	1.065.035
Erhvervsfaglig praktik- og hovedforløb	918.504	537.319	737.802
KVU	1.099.453	935.144	1.030.258
MVU	1.274.967	833.402	1.020.065
LVU	1.869.214	1.809.455	1.842.379
I alt	1.188.562	598.888	891.544

Anm.: Med dansk herkomst anses personer, som er født i Danmark. KVU = Kort videregående uddannelse. MVU = Mellem-lang videregående uddannelse. LVU = Lang videregående uddannelse.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

For de selvstændige er der dog en markant forskel mellem den gennemsnitlige pensionsformue og den gennemsnitlige nettoformue. Selvstændige har ekstremt høje nettoformuer i gennemsnit, næsten 4,3 millioner, men det skal noteres, at dette gennemsnit skjuler store forskelle indenfor gruppen af selvstændige (medianformuen for 64-årige selvstændige var 1.177.984 kroner i 2011). Selvstændiges høje nettoformuer indikerer, at personer i denne gruppe sparer op i deres virksomhed og kan derfor bidrage til at forklare, hvorfor selvstændige i gennemsnit har lavere pensionsformuer end fx lønmodtagerne.

ANALYSER AF INDBETALINGERNE TIL PENSION

INTRODUKTION

I dette kapitel analyserer vi indbetalingerne til pension. Indbetalingerne til pension giver et her-og-nu-billede af, hvilke grupper der stadig sparer meget lidt op til pension. Ved at undersøge udviklingen i indbetalingerne over tid kan man også se, om der er grupper, der risikerer at havne efter i udviklingen mod en større egenfinansiering af pensionen.

Når man kigger på indbetalingerne til pension, er det vigtigt at holde indbetalingerne op imod indkomsten, da indbetalingsbehovet er vidt forskelligt, afhængigt af den indkomst man har. Det skyldes, at folkepensionen giver en meget højere dækning for personer med lave indkomster (på grund af indkomstafhængig aftrapning af folkepensionens tillæg), og at det danske skattesystem er progressivt indrettet. Vi fokuserer derfor på indbetalingsprocenten, som er defineret ved den samlede indbetaling til pension divideret med den samlede indkomst. I dette kapitel er de samlede pensionsindbetalinger defineret som summen af det samlede ATP-bidrag, det samlede SP-bidrag, de samlede bidrag til arbejdsmarkedspensioner og privattegnede pensioner og det samlede bidrag til SUPP. Derudover inkluderer vi en fiktiv indbetaling på 15 pct. af

lønnen for tjenestemænd. Indkomsten er her defineret som bruttosummen af lønudbetalinger og overførselsindkomster, inklusive indbetalinger til privattegnede og arbejdsgiveradministrerede ordninger.

Vi ser i dette afsnit på aldersintervallet 35-59 år. Ved kun at se på dem, der er fyldt 35 år, udelukker vi de fleste studerende og en stor del af kvinder på barsel. Og ved kun at se på dem, der er yngre end 60 år, undgår vi at blande indbetalinger for personer, der har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet, sammen med indbetalingerne for dem, der endnu arbejder.

En af de vigtigste baggrundsfaktorer, når man analyserer indbetalingerne til pension, er, hvilken socioøkonomisk gruppering man tilhører, fordi tilknytningen til arbejdsmarkedet er afgørende for, hvor meget man indbetaler til pension. For eksempel så indbetaler de fleste personer på overførselsindkomster ”kun” til ATP, mens de, der står uden for beskæftigelse, hvilket for en dagpengemodtager (som betaler dobbelt ATP-bidrag) svarer til ca. 3,5 pct. af dagpengene. Derimod indbetaler de fleste beskæftigede 12-18 pct. af deres indkomst. Lange perioder uden beskæftigelse vil således medføre en markant lavere opsparing over tid (jf. Jørgensen, 2008). De fleste selvstændige er derimod ikke omfattet af en pensionsordning og indbetaler derfor typisk kun til privattegnede pensionsordninger – satsen, de indbetaler til disse ordninger, er typisk lavere end satsen, lønmodtagere indbetaler til arbejdsgiveradministrerede ordninger.

Vi undersøger også i dette kapitel, om der er forskelle i pensionsindbetalingerne mellem kvinder og mænd og mellem personer af forskellig herkomst. Vi undersøger også sammenhængen mellem uddannelsesniveau og pensionsindbetaling.

Tidligere undersøgelser af indbetalinger til pension har vist, at det er vigtigt ikke kun at fokusere på indbetalingerne i et enkelt år, fordi mange mennesker gennem et arbejdsliv oplever kortere perioder uden beskæftigelse. Derfor supplerer vi også ovenstående analyser med en analyse af de gennemsnitlige indbetalinger over en 5-årig periode.

I Danmark danner folkepensionen for de fleste en god basisindkomst i alderdommen, som mange supplerer med andre pensionsudbetalinger. Disse pensionsudbetalinger kan være med til at aflaste det danske pensionssystem, fordi nogle af dem (ratepensioner og livrenter) modregnes i folkepensionen. Derfor viser vi også udviklingen i indbetalingerne fordelt på kapitalpensioner, ratepensioner og livrenter over tid.

HOVEDRESULTATER

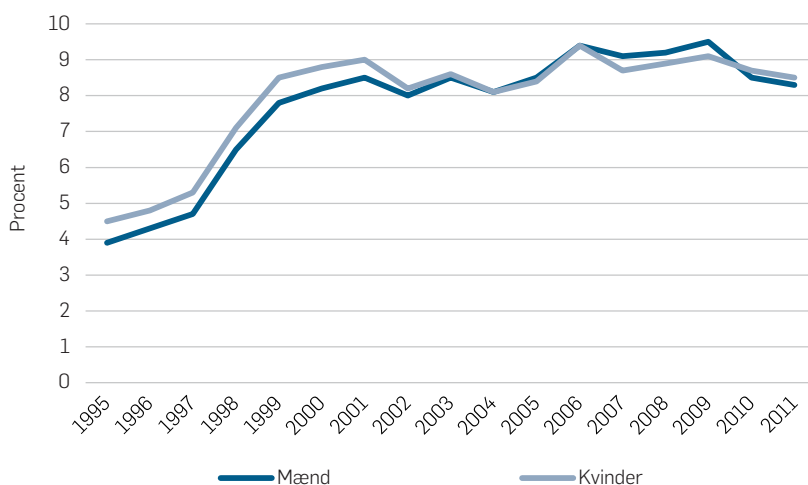
- De gennemsnitlige indbetalingsprocenter er vokset over tid fra ca. 4 pct. i 1995 til 8,5 pct. i 2011. I dette gennemsnit er også personer, der slet ikke indbetaler, inkluderet.
- Der er stort set ingen kønsforskelle i indbetalingsprocenterne, dvs. at mænd og kvinder indbetaler i gennemsnit den samme andel af deres indkomster til pension. Mænd har dog i gennemsnit højere indkomster end kvinder og indbetaler derfor højere beløb til deres pension.
- Der er en stærk sammenhæng mellem livssituation og pensionsindbetalingsprocent. Personer, der er født i Danmark, lønmodtagere, har en høj indkomst og en lang videregående uddannelse indbetaler i gennemsnit de højeste andele af deres indkomster til pension.
- Indvandrere, personer, som ikke er i beskæftigelse samt selvstændige, personer med lavt uddannelsesniveau og personer med lave indkomster indbetaler meget lidt til pension og risikerer derfor at komme bagud i udviklingen mod en større egenfinansiering af pensionen.
- Forskellene i gennemsnitlige pensionsindbetalingsprocenter mellem lønmodtagere og arbejdsløse, selvstændige, efterlønsmodtagere og førtidspensionister er mindre, når man sammenligner gennemsnitlige indbetalingsprocenter over en 5-års-periode, end når man sammenligner indbetalingsprocenterne på årsbasis. En del af forskellene mellem disse grupper udjævnes derfor på langt sigt.
- Livrenter er den populæreste type pensionsprodukt, og indbetalingsprocenterne til livrenterne er vokset over tid. Indbetalingen til ratepensioner er dog vokset endnu mere og er ti gange så stor i 2007-2011, som den var i 1995-2000. Indbetalingen til kapitalpensioner voksede fra 1995-2000 til 2001-2006, men har derefter været stort set konstant. Denne udvikling skal ses i lyset af de skattemæssige rammer for pensionsopsparingen, hvor skatteværdien af indbetaling på kapitalpensioner er reduceret fra 1999, men hvor der først er lagt loft over, hvor meget der kan fradrages på indbetalinger til ratepensioner fra 2010.

UDVIKLINGEN I PENSIONSINDBETALINGSPROCENTERNE OVER TID

Som beskrevet i kapitel 2 blev arbejdsmarkedspensioner oprettet for det store flertal af lønmodtagere efter Fælleserklæringen i 1987. I figur 5.1 viser vi udviklingen i de gennemsnitlige pensionsindbetalinger fra 1995-2011 for kvinder og mænd mellem 35 og 59 år.

FIGUR 5.1

Gennemsnitlig pensionsindbetalingsprocent i perioden 1995-2011 for personer i alderen 35-59 år. Særskilt for køn. Procent.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Tre fakta er tydelige fra figuren. For det første er pensionsindbetalingerne steget kraftigt over perioden, fra ca. 4 pct. i gennemsnit i 1995 til cirka det dobbelte i 2011. For det andet er mændene kommet i kap med kvinderne i forhold til pensionsindbetalingsprocenten – de kønsforskelle, der var i starten af perioden, er næsten helt udglattet i starten af 2000-talet og fremad. Kvindernes lille forspring i indbetalingsprocent i starten af perioden skyldes sandsynligvis, at mange kvinder arbejder i den offentlige sektor, der tidligt blev dækket af arbejdsmarkedspensioner. For det tredje er kønsforskellene i pensionsindbetalingsprocenterne overordnet set små. Fordi mænd i gennemsnit har væsentligt højere indkomster end kvinder, indbetaler de dog betydeligt større beløb til pension (fx tjente

mændene i vore data i gennemsnit ca. 60.000 kr. mere end kvinderne i 2011).

PENSIONSINDBETALINGSPROCENT OG INDKOMSTNIVEAU

For at undersøge sammenhængen mellem pensionsindbetalingsprocent og indkomstniveau viser vi i tabel 5.1, hvor stor en andel af indkomsten personer i forskellige indkomstdeciler indbetaler til pension. Tabellen baserer sig på pensionsindbetalinger i 2011 for personer mellem 35 og 59 år.

TABEL 5.1

Gennemsnitlig pensionsindbetalingsprocent i 2011 for personer i alderen 35-59 år. Særskilt for køn og indkomstdecil. Procent.

	Mænd	Kvinder	Totalt
1. decil	0,8	0,9	0,8
2. decil	5,2	5,2	5,2
3. decil	3,7	4,0	3,9
4. decil	3,8	4,0	3,9
median	7,8	9,9	9,1
6. decil	12,3	12,9	12,7
7. decil	12,9	13,1	13,1
8. decil	13,4	13,7	13,6
9. decil	14,6	14,9	14,7
10. decil	13,9	14,8	14,1
Total	9,2	9,2	9,2

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Det fremgår tydeligt af tabel 5.1, at der er en positiv sammenhæng mellem indkomst og pensionsindbetalingsprocent, og denne sammenhæng er stort set lineær, dvs. jo mere man tjener, desto større andel af indkomsten indbetaler man generelt til pension. Personer med meget lave indkomster vil dog kunne opnå en rimelig dækningsgrad ved pension, selv med forholdsvis lave indbetalinger. En stor andel af personerne i de laveste indkomstdeciler er helt eller delvis på overførselsindkomst og indbetaler derfor ikke til en arbejdsmarkedspension. Som tidligere er der, med få undtagelser, ingen væsentlige kønsforskelle i indbetalingsprocenterne.

PENSIONSINDBETALINGSPROCENT OG SOCIOØKONOMISK STATUS

I figur 5.2 viser vi variationen i den gennemsnitlige pensionsindbetalingsprocent i perioden 2002-2011 for personer mellem 35 og 59 år særskilt for socioøkonomisk status.¹⁸

Figuren viser, at det især er lønmodtagere, der indbetaler til pension, og som det kunne forventes, at den andel af indkomsten, de indbetaler, er steget over perioden. Også de arbejdsløse indbetaler en relativt stor andel af deres indkomst til pension, og også her er andelen stigende over tid. Siden 1997 indbetaler arbejdsløse, der modtager dagpenge dobbelt ATP-bidrag (den arbejdsløse indbetaler en tredjedel, mens a-kassen og arbejdsgiveren indbetaler resten). Dette kan forklare, hvorfor de arbejdsløses pensionsindbetaling er relativt høj. Derudover er det muligt, at de arbejdsløse har været i beskæftigelse og dermed har indbetalt til pension i dele af året. Selv om de arbejdsløse indbetaler en forholdsvis stor andel af deres indkomst til pension, har arbejdsløse lavere indkomster end lønmodtagere, og derfor vil lange perioder af arbejdsløshed medføre, at de får lavere pensionsudbetalinger fra pensionsordninger end lønmodtagerne.¹⁹

For selvstændige ligger indbetalingsprocenten væsentligt lavere end for lønmodtagere og arbejdsløse – på omkring 3-3,5 pct. – og den indbetalte andel er stort set konstant over perioden 2002-2011. De selvstændige risikerer dermed at opnå en væsentligt lavere dækningsgrad end lønmodtagerne, når de går på pension – også i fremtiden. Vi viste dog i kapitel 3 om pensionsformue, at selvstændige har forholdsvis store pensionsformuer i gennemsnit. Resultaterne indikerer altså, at der er stor variation i niveauet af pensionsopsparingen blandt de selvstændige. Reglerne om ophørspension for selvstændige (se kapitel 2 for en mere detaljeret beskrivelse) kan sandsynligvis også bidrage til at forklare, hvorfor

---

18. På grund af et brud i definitionen af socioøkonomisk status i 2002 viser vi kun indbetalingsprocenter for dette år og fremad.

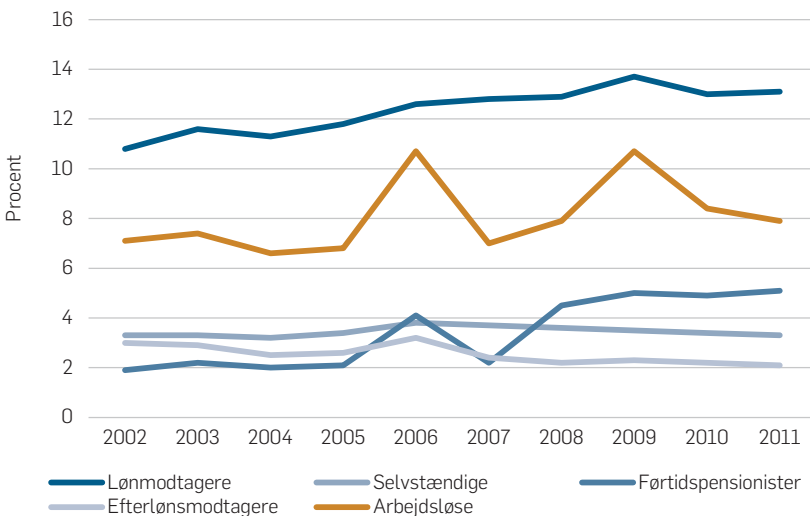
19. Det er svært at forklare springene i indbetalingsprocent i 2006 henholdsvis 2009 for selvstændige og i 2006 henholdsvis 2008 for fortidspensionister. Kommunesammenlægningen i 2007 kan eventuelt have påvirket tilkendelsessandsynligheder og indberetningstider. Sammensætningen af gruppen af arbejdsløse samt gennemsnitlig tid som arbejdsløs kan eventuelt også påvirke resultaterne. Derudover har vi fået at vide, at ATP først har indberettet SUPP-indbetalinger til skat fra 2008, hvilket eventuelt kan forklare det højere niveau fra dette år. Vi har dog ikke kunnet finde dokumentation for denne oplysning.

mange selvstændige foretager forholdsvis lave pensionsindbetalinger, når de er i erhvervsaktiv alder.

Efterlønsmodtagere og førtidspensionister indbetaler også en forholdsvis lav andel af deres indkomst til pension. For førtidspensionister er indbetalingsprocenten dog stigende. En mulig forklaring er, at flere førtidspensionister er begyndt at indbetale til SUPP, siden ordningen introduceredes i 2003 (Amilon, 2011). Det er dog svært at se en umiddelbar effekt på indbetalingerne i det år, hvor ordningen blev introduceret. Da førtidspensionister i gennemsnit har en forholdsvis lav indkomst, kan de opnå en fornuftig dækningsgrad selv med forholdsvis lave pensionsindbetalinger.

FIGUR 5.2

Gennemsnitlig pensionsindbetalingsprocent i 2002-2011 for personer i alderen 35-59 år. Særskilt for socioøkonomisk status. Procent.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Figur 5.2 viser de gennemsnitlige indbetalingsprocenter for alle personer med en bestemt socioøkonomisk status i et bestemt år. Den socioøkonomiske status kan dog variere over tid, og en person, der er arbejdsløs i en periode, kan efterfølgende komme i arbejde og dermed øge pensionsindbetalingerne. I tabel 5.2 viser vi derfor de gennemsnitlige pensionsindbetalingsprocenter over en 5-års-periode for personer med en be-

stemt socioøkonomisk status i det sidste år af perioden. Det første tal i tabellen, 11,3 pct., viser altså, hvor meget de personer, der var lønmodtagere i 2006, i gennemsnit indbetalte til deres pension i perioden 2002-2006.

TABEL 5.2

Gennemsnitlig pensionsindbetalingsprocent over en 5-års-periode for personer i alderen 35-59 år. Særskilt for 2002-2006 og 2007-2011 samt socioøkonomisk status det sidste år i perioden. Procent.

Periode:	Lønmodtagere	Selvstændige	Arbejdsløse	Førtidspensionister	Efterlønsmodtagere
2002-2006	11,3	4,0	7,5	3,5	3,5
2007-2011	13,0	4,1	8,7	4,6	3,5

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Tabel 5.2 viser, at indbetalingsprocenterne i gennemsnit ligger lidt højere, når man ser på en 5-års-periode, end når man kigger på et enkelt år, for alle grupper med undtagelse af lønmodtagerne. Dette resultat er selvfølgelig helt på linje med, hvad man kunne forvente, da en del af de personer, der fx var lønmodtagere i 2011, har været arbejdsløse i perioden 2007-2010, mens en del af dem, der fx var arbejdsløse i 2011, har været i beskæftigelse i perioden 2007-2010. Arbejdsløse, der indbetalte 7,9 pct. af deres indkomster i gennemsnit i 2011, indbetalte i gennemsnit 8,7 pct. i perioden 2007-2011. Selvstændige indbetalte 3,3 pct. af deres indkomst i gennemsnit i 2011, mens den gennemsnitlige indbetaling for disse personer var 4,1 pct. i perioden 2007-2011.²⁰ Samme mønster kan skønnes for førtidspensionister og efterlønsmodtagere. Selv om de gennemsnitlige pensionsindbetalingsprocenter for selvstændige, førtidspensionister og arbejdsløse stadigvæk er meget lavere end for lønmodtagerne, viser altså tabel 5.2, at disse forskelle er mindre, når man undersøger en længere tidsperiode.

20. Som beskrevet i kapitel 2 er det muligt, at mange selvstændige først indbetaler, når de lukker deres virksomhed.

PENSIONSINDBETALINGSPROCENT OG HERKOMST

I dette afsnit undersøger vi sammenhængen mellem pensionsindbetaling og herkomst ved at sammenligne pensionsindbetalingerne for personer, der er født i Danmark med personer, der er indvandret til Danmark fra henholdsvis mere og mindre udviklede lande.

Uanset herkomst er indbetalingsprocenterne steget over tid. Personer, der er født i Danmark, har dog væsentligt højere gennemsnitlige pensionsindbetalingsprocenter end personer, der er indvandret til Danmark, og dette gælder, uanset om disse personer er indvandret fra mere eller fra mindre udviklede lande. Lidt overraskende er der altså stort set ingen forskelle på pensionsindbetalingerne fra personer fra mere eller mindre udviklede lande. En mulig forklaring kan være, at personer fra mere udviklede lande i højere grad end personer fra mindre udviklede lande vil kunne få pensionsudbetalinger fra deres oprindelsesland, den dag de trækker sig tilbage, men vi har desværre ingen oplysninger om dette.

Der er heller ingen betydende kønsforskelle i indbetalingsprocenterne, dvs. mænd og kvinder indbetaler stort set de samme andele af deres indkomster til pension. Da kvinder i gennemsnit har lavere indkomster end mænd, betyder dette, at deres indbetalinger er lavere end mænds i absolutte tal.

TABEL 5.3

Gennemsnitlig pensionsindbetalingsprocent for personer i alderen 35-59 år. Særskilt for herkomst samt for køn og periode. Procent.

Indbetalingsperiode:	Dansk, pct.	Fra mere udviklede lande, pct.	Fra mindre udviklede lande, pct.	Total
<i>Mænd</i>				
1995-2000	6,3	2,4	2,7	5,9
2001-2006	9,2	3,5	3,5	8,5
2007-2011	9,5	4,3	4,1	8,9
I alt	8,3	3,3	3,4	7,7
<i>Kvinder</i>				
1995-2000	7,0	2,7	2,2	6,5
2001-2006	9,2	4,0	3,1	8,6
2007-2011	9,3	4,7	4,3	8,8
I alt	8,5	3,8	3,1	7,9

Anm.: Med dansk herkomst anses personer, som er født i Danmark.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

PENSIONSINDBETALINGSPROCENT OG UDDANNELSESNIVEAU

I dette afsnit undersøger vi sammenhængen mellem uddannelsesniveau og gennemsnitlig indbetalingsprocent. Vi viser i tabel 5.4 de gennemsnitlige indbetalingsprocenter i perioderne 1995-2000, 2001-2006 og 2007-2011. Der er en stærk positiv sammenhæng mellem gennemsnitlig indbetalingsprocent og uddannelsesniveau – dvs. jo højere uddannelsesniveau desto højere pensionsindbetalingsprocent. For eksempel indbetalte en person med grundskole som højeste uddannelsesniveau kun 3 pct. af indkomsten til pension, mens det tilsvarende tal for en forskeruddannet er ca. 14,5 pct. i gennemsnit, set over hele perioden 1995-2011. Den positive effekt af uddannelsesniveau kan sandsynligvis forklares af, at mange personer med høj uddannelse er ansatte i den offentlige sektor, hvor indbetalingsprocenten har været, og er, forholdsvis høj. Da der også er en positiv sammenhæng mellem uddannelsesniveau og indkomst betyder dette resultat, at også de indbetalte beløb er højere for personer med en høj uddannelse. For personer med de korteste uddannelser, dvs. personer med grundskole, almengymnasiale uddannelser eller erhvervsgymnasiale uddannelser, sker der heller ikke nogen stigning i den gennemsnitlige udbetalingsprocent over tid.

Det er overraskende, at indbetalingsprocenterne ikke stiger fra 2001-2006 til 2007-2011. Eventuelt kan højere arbejdsløshed i forbindelse med finanskrisen forklare dette resultat.

TABEL 5.4

Gennemsnitlig pensionsindbetalingsprocent for personer i alderen 35-59 år. Særskilt for uddannelsesniveau og periode. Procent.

Uddannelsesniveau:	1995-2000	2001-2006	2007-2011	1995-2011
Grundskole	2,7	3,4	2,9	3,0
Almengymnasial uddannelse	3,8	3,6	3,3	3,6
Erhvervsgymnasial uddannelse	4,4	4,5	4,4	4,5
Erhvervsfaglige praktik- og hovedforløb	5,4	7,2	7,1	6,6
Kort videregående uddannelse	6,7	8,7	8,7	8,2
Mellemlang videregående uddannelse	7,8	9,9	9,5	9,1
Bachelor	5,7	5,9	4,8	5,4
Lang videregående uddannelse	8,2	10,9	10,7	10,1
Forskeruddannelse	11,8	14,8	15,4	14,5
I alt	4,6	6,1	5,9	5,5

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

PENSIONSINDBETALINGSPROCENT OG TYPE AF PENSIONSORDNING

I dette afsnit viser vi, hvordan indbetalingerne til pension fordeler sig på type af pensionsordning (ratepension, kapitalpension og livrenter). Vi inkluderer både indbetalinger via arbejdsgiveradministrerede og privat-tegnede ordninger. Tabel 5.5 viser altså, hvor store andele af deres indkomster mænd henholdsvis kvinder i gennemsnit indbetalte til forskellige typer af pensionsordninger i perioderne 1995-2000, 2001-2006 og 2007-2011.

Den største forandring set over hele perioden 1995-2011 er sket for ratepensionerne, der er vokset i betydning fra at have været den mindst vigtige type af ordning i perioden 1995-2000 til at blive den populæreste type af pensionsordning for mænd i perioden 2007-2011. Vi har undersøgt, hvordan udviklingen i opsparringen i ratepensioner ser ud for personer i forskellige indkomstdecil og kan konstatere, at den positive udvikling for ratepensionerne for en stor dels vedkommende kan forklares af, at personer med meget høje indkomster har øget deres opsparring i denne type af ordning (disse resultater vises ikke i tabellen). For mænd i 10. decil vokser indbetalingsprocenten til ratepensioner fra 2,1 pct. i perioden 1995-2000 til 10,2 pct. i perioden 2007-2011. De tilsvarende tal for kvinder i 10. decil er 1,9 pct. i 1995-2000 henholdsvis 6,1 pct. i 2007-2011.

Kvinder har, overordnet set, stadigvæk en større del af deres pensionsopsparing i livrenter frem for ratepensioner. Dette kan forklares med, at kvinder i højere grad end mænd er ansatte i den offentlige sektor, hvor indskud til arbejdsmarkedspensioner ofte placeres i livrenter, imens mænd i højere grad end kvinder arbejder i den private sektor, hvor der oftere er større valgmuligheder med hensyn til, hvordan indskud på arbejdsmarkedspensioner placeres. Men også blandt kvinderne er indbetalingsprocenten til ratepensioner dog vokset over perioden. Indbetalingen til kapitalpensioner voksede fra 1995-2000 til 2001-2006, men har derefter været konstant omkring 2,3 pct. for mænd og 2,8 pct. for kvinder. Indbetalingerne til livrenter er vokset for begge køn, men mere for kvinder end for mænd.

Som beskrevet i kapitel 2 er livrenter den type af pensionsordning, der foretrækkes politisk, og fradagsretten for kapitalpensioner er derfor blevet reduceret i 1999 og 2010. Tabel 5.5 viser, at en konsekvens

af denne begrænsning af fradragsretten for kapitalpensioner er, at flere har valgt at foretage indskud på en ratepension, hvor indskuddene fortsat kunne fratrækkes i den personlige indkomst. Konsekvensen af reduktionen i fradragsbeløbet fra indbetalinger i ratepensioner i sammenhæng med skattereformen i 2012 fra 100.000 til 50.000 kr. kan pga. databegrænsninger ikke evalueres i denne rapport.

TABEL 5.5

Gennemsnitlig pensionsindbetalingsprocent for personer i alderen 35-59 år. Særskilt for type af pensionsordning og periode samt for køn. Procent.

Indbetalingsperiode:	Mand	Kvinder	I alt
<i>Ratepension</i>			
1995-2000	0,7	0,3	0,5
2001-2006	3,6	1,7	2,6
2007-2011	6,2	3,5	4,9
I alt	3,1	1,6	2,3
<i>Kapitalpension</i>			
1995-2000	1,4	1,3	1,4
2001-2006	2,4	2,7	2,5
2007-2011	2,3	2,8	2,6
I alt	2,0	2,2	2,1
<i>Livrente</i>			
1995-2000	2,5	3,3	2,9
2001-2006	4,1	5,4	4,8
2007-2011	4,7	6,1	5,4
I alt	3,6	4,7	4,1

Anm.: Både arbejdsgiveradministrerede og privattegnede ordninger er inkluderet.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

PENSIONISTERNES INDKOMST

INTRODUKTION

I sidste ende er formålet med en pensionsopsparing at kunne opretholde et tilfredsstillende forbrugsniveau som pensionist. I Danmark er pensionsopsparingen blevet styrket med udbygningen af ATP og arbejdsmarkedspensionssystemet op gennem 1990'erne. Udviklingen betyder, at en væsentlig del af fremtidens pensionister kan se frem til et stabilt velstandsniveau.

Formålet med dette kapitel er at analysere indkomstudviklingen for folkepensionister i perioden 2000-2011, hvor yngre kohorter af pensionister i en del af den erhvervsaktive periode ikke har haft indbetalinger til opsparingsbaserede pensionsordninger i samme omfang som de efterfølgende generationer, og hvor arbejdsmarkedspensionerne stadig næsten ikke har nogen betydning for pensionisternes indtægter. Målet er at dokumentere ændringer i folkepensionisters absolutte (indkomst) og relative (dækningsgrad) forbrugsmuligheder i 2000'erne.

Vi fokuserer i disse analyser kun på 69-årige folkepensionister, da en sammenligning af bredere aldersgrupper ville give et skævt billede af forbrugsmulighederne, fordi nogle kohorter ville indgå i sammenlig-

ningerne flere gange end andre. Konkret er her valgt at sammenligne indkomsten for personer født mellem 2. januar 1930 og 2. januar 1941, ved 69-års-alderen (målt i starten af udbetalingsåret).

Vi undersøger forbrugsmulighederne ved at sammenligne de disponible indkomster i udbetalingsåret (dvs. ved 69-års-alderen) med indkomsten ved 59-års-alderen henholdsvis 64-års-alderen. Indkomsterne er prisindekseret og ækvivaleret for at tage højde for reelle forbrugsmuligheder og for stordriftsfordele i større familier.

HOVEDRESULTATER

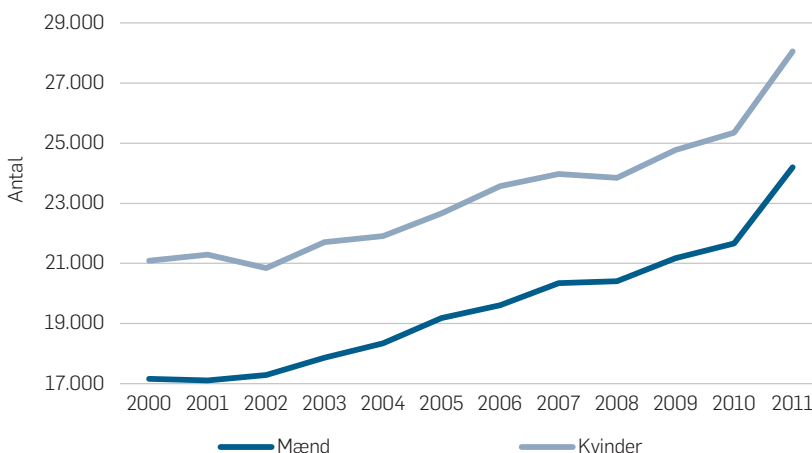
- I perioden 2000-2011 er antallet af 69-årige folkepensionister steget med 36,6 pct.
- Andelen af 69-årige folkepensionister, som har været på efterløn, er steget fra 43,1 pct. i 2000 til 56,8 pct. i 2011.
- Der er betydeligt flere pensionister i 2011, der har en gymnasial, en erhvervsfaglig eller en videregående uddannelse end i 2000.
- I 2011 fik kun 56 pct. af pensionisterne, som tidligere har været på efterløn, udbetalt private eller arbejdsmarkedspensioner.
- Indkomstforskellen ved 69-års-alderen mellem tidligere efterlønsmodtagere og resten af pensionisterne bliver mindre fra 2000 til 2011.
- Indkomstnedjusteringen mellem 59- og 69-års-alderen sker gradvis for førtidspensionister og er mere markant for efterlønsmodtagere.
- Pensionister med en videregående uddannelse har en meget højere disponibel indkomst (280.000-310.000 kr.) end pensionister med gymnasial eller erhvervsfaglig uddannelse (210.000-220.000 kr.).
- De absolutte forbrugsmuligheder for pensionister, der er boligejere, (210.000-230.000 kr.) er højere end for øvrige pensionister (180.000-190.000 kr.). Dækningsgraderne for boligejere og øvrige pensionister er dog ens.
- Pensionister, der først bliver enlige, efter at de har opnået pensionsalderen, er meget dårligere stillet end de pensionister, som har været enlige i en længere periode.

UDVIKLINGEN I ANTALLET AF FOLKEPENSIONISTER

På det makroøkonomiske plan er betydningen af pensionisternes forbrugsmuligheder knyttet til populationen af folkepensionister. I perioden 2000-2011 er antallet af 69-årige folkepensionister steget markant. I januar 2011 var der 52.256 folkepensionister i denne aldersgruppe. Det er en stigning på cirka 14.000 i forhold 2000, dvs. en stigning på 36,6 pct. I gennemsnit er der hvert år cirka 3.700 flere 69-årige kvinder på folkepension end mænd i samme aldersgruppe. Forskellen i antallet af kvindelige pensionister er altså ret stabil i absolutte tal og kan forklares af den relative højere dødelighed blandt mandlige pensionister. I relative tal er andelen af kvindelige folkepensionister dog mindsket fra ca. 23 pct. i 2000 til ca. 16 pct. i 2011.

FIGUR 6.1

69-årige folkepensionister i 2000-2011. Særskilt for år og køn. Antal.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

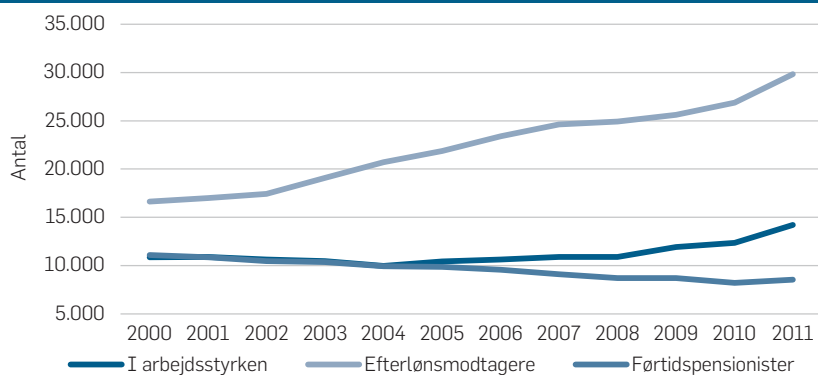
Stigningen i antallet af folkepensionister i perioden 2004-2009 skyldes de store årgange fra efter 2. verdenskrig samt stigningen i levealder.

Målt i forhold til populationen af 69-årige folkepensionister er andelen af pensionister, som har været på efterløn, steget fra 43,1 pct. i 2000 til 56,8 pct. i 2011. Den markante stigning i andelen af efterlønsmodtagere indikerer, at en større del af folkepensionisterne frivilligt har

nedsat deres forbrug (og øget deres fritid) mellem den erhvervsaktive alder og pensionsalderen, da belastende arbejde ikke forventes at være større blandt yngre kohorter, jf. figur 6.2.

FIGUR 6.2

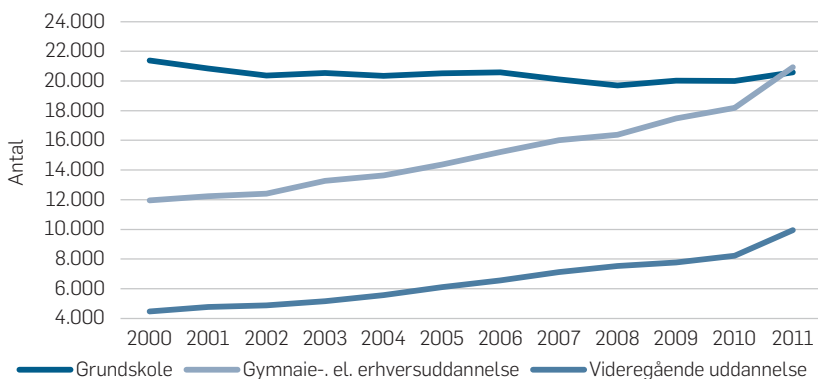
69-årige folkepensionister i 2000-2011. Særskilt for socioøkonomisk status som 64-årige. Antal.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

FIGUR 6.3

69-årige folkepensionister i 2000-2011. Særskilt for uddannelsesniveau. Antal.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

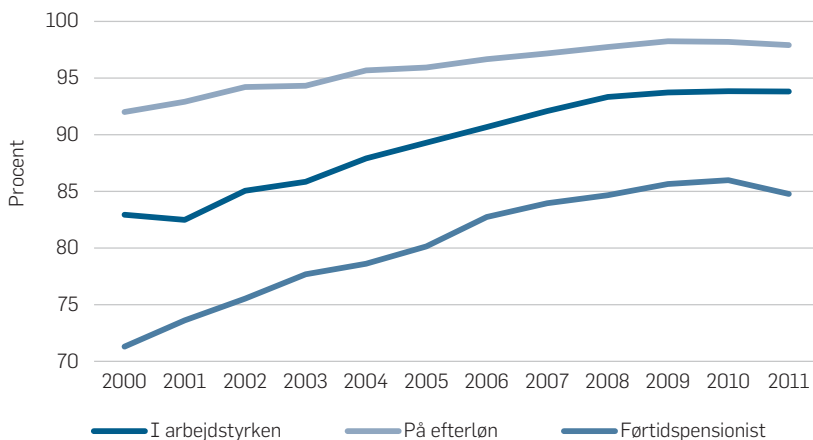
En opdeling af folkepensionister på uddannelse viser, at der i perioden 2000-2011 var en faldende andel af ufaglærte pensionister, jf. figur 6.3. Der er betydeligt flere pensionister i 2011, der har en gymnasial, en erhvervsfaglig eller en videregående uddannelse end i 2000.

UDVIKLING I SUPPLERENDE PENSIONSUDBETALINGER

Nu vender vi blikket mod omfanget af pensionsudbetalingerne fra ATP og private pensioner (og eventuelle arbejdsmarkedspensioner). ATP er tvungne lovgivningsfastlagte pensionsordninger rettet mod både lønmodtagere og de fleste grupper på overførselsindkomster. ATP-bidraget er et fast beløb, som afhænger (for lønmodtagere) af arbejdstid og kollektive overenskomster. Siden 1993 har dagpengemodtagere, sygedagpengemodtagere (inkl. barselsdagpenge) sammen med modtagere af arbejdsmarkedsskadesgodtgørelse indbetalt til ATP. I 1997 blev konthjælps- og revalideringsydelsesmodtagere også omfattet af ATP. Før tidspensionister og efterlønsmodtagere blev først i 2003 tvunget til at indbetale til ATP.

FIGUR 6.4

Andelen af 69-årige folkepensionister med ATP-pension i 2000-2011. Særsilt for socioøkonomisk status som 64-årig. Procent.

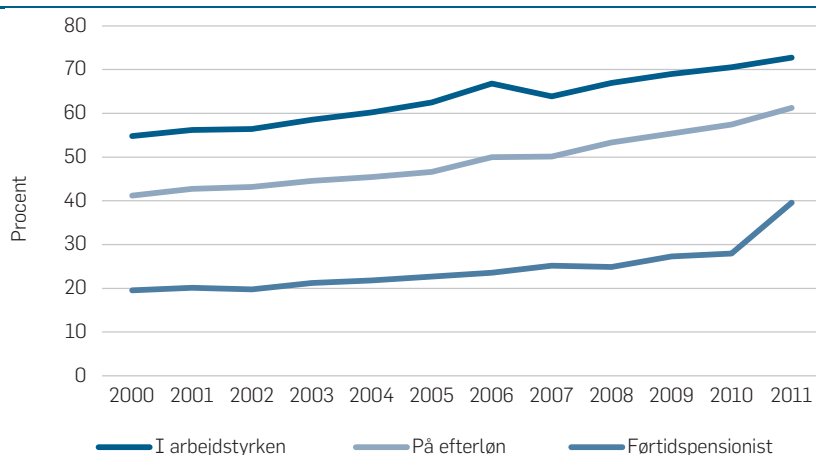
Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

Da små ATP-opsparede beløb udbetales som et engangsbeløb ved pensionering (dvs. ved 65 eller 67 år), kan andelen af andelen af pensionister med ATP-pension i figur 6.4 fortolkes som en indikator for tilknytning til arbejdsmarkedet i løbet af det erhvervsaktive liv. Det fremgår, at andelen af folkepensionister, som gik på efterløn, og som modtager ATP-pension, er større end blandt de folkepensionister, der stadig var aktive på arbejdsmarkedet i 64-års-alderen.

Figur 6.5 viser, at der findes en betydelig forskel i andelen af tidligere erhvervsaktive, efterlønsmodtagere og førtidspensionister (som 64-årige), som får udbetalt private- eller arbejdsmarkedspensionsordninger. Personer, der midlertidigt eller permanent er uden for arbejdsstyrken, indbetaler ikke til arbejdsmarkedspensionsordninger og med stor sandsynlighed heller ikke til private pensioner.

FIGUR 6.5

Andelen af 69-årige folkepensionister med privat pension eller arbejdsmarkedspension i 2000-2010. Særskilt for socioøkonomisk status som 64-årig. Procent.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

På trods af at forskelle mellem grupperne bliver mindre i perioden, modtager kun 40 pct. af førtidspensionisterne pensionsudbetalinger fra arbejdsmarkedspensioner og private pensioner i 2011. Blandt dem, der frivilligt gik på efterløn, er der i 2011 kun 56 pct., der er dækket af opsparringsbaserede pensioner. I 2011 var ikke alle pensionister, der var aktive på arbejdsmarkedet som 64-årige, dækket af disse pensioner. Personer,

der ikke var dækket af en kollektiv overenskomst, er især højtlønnede funktionærgrupper og selvstændige.²¹

UDVIKLINGEN I FOLKEPENSIONISTERNES INDKOMST

Forbrugsmulighederne for de årgange, der var 69 år i 2000-2011, undersøges ved at sammenligne de disponible ækvivalerede indkomster (boks 6.1) i det år, en person fylder 69 år, med indkomsten for personen ved det 64. år og ved det 59. år. Det dobbelte dækningsgradperspektiv giver et nuanceret billede af indkomstforandring mellem pensions- og erhvervsaktiv alder, da en større del af arbejdskraften allerede er udenfor arbejdsmarkedet som 64-årige.

Figur 6.6 viser den gennemsnitlige indkomst som 69-årig særskilt for socioøkonomisk status som 64-årig. Det er ikke overraskende, at tidligere efterlønsmodtagere og førtidspensionister har en lavere pensionsindkomst end dem, der har haft et længere arbejdsliv. Ser vi nærmere på, hvordan pensionsindkomsten udvikler sig for disse tre grupper, ses det, at pensionsindkomstforskellen mellem tidligere efterlønsmodtagere og erhvervsaktive bliver mindre. Dette svarer til, at indkomsten for tidligere erhvervsaktive i 2000 ligger godt 32,4 pct. højere end pensionsindkomsten for tidligere efterlønsmodtagere. Men denne indkomstforskel falder til 24.1 pct. i 2011.

BOKS 6.1

Indkomst – definition og ækvivaleringsmetode.

Der benyttes ækvivalerede personlige disponible indkomster til brug for beregningen af udvikling i forbrugsmuligheder og dækningsgrader:

Den personlige disponible indkomst er inklusive beregnet lejeværdi fratrukket renteudgifter, skat mv., betalt underholdsbidrag og tilbagebetalingspligtig kontanthjælp.

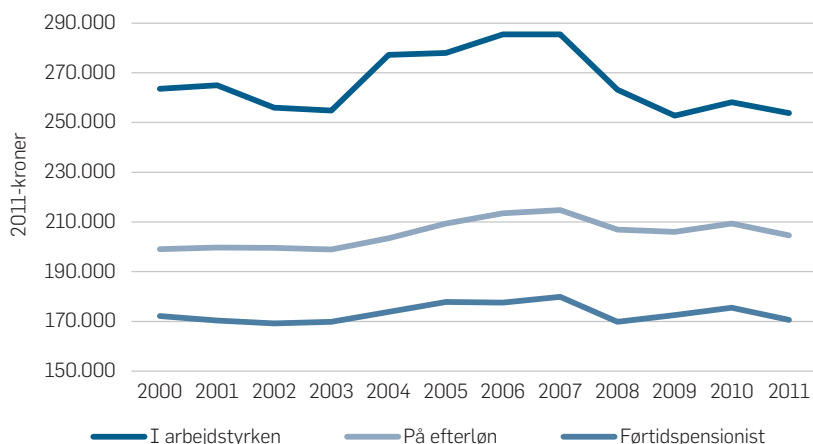
Den ækvivalerede personlige disponible indkomst tager højde for mulige stordriftsfordele for pensionister med ægtefælle eller samlevende. Dette gøres ved, at den personlige disponible indkomst ganges med den modificerede OECD-ækvivalensskala $(0,5+0,5*n_v*0,3*n_b)$, hvor n_v er lig med antallet af voksne i familien eller husholdningen, og n_b er lig med antal børn (personer under 15 år) i familien eller husholdningen.

---

21. Tjenestemandspensioner er ikke inkluderet blandt arbejdsmarkedspensioner i figur 6.5.

FIGUR 6.6

Gennemsnitlig disponibel indkomst som 69-årig folkepensionist i 2000-2011.
Særskilt for socioøkonomisk status som 64-årig, 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

Figur 6.6 viser den gennemsnitlige indkomst som 69-årig særskilt for socioøkonomisk status som 64-årig. Det er ikke overraskende, at tidligere efterlønsmodtagere og førtidspensionister har en lavere pensionsindkomst end dem, der har haft et længere arbejdsliv. Ser vi nærmere på, hvordan pensionsindkomsten udvikler sig for disse tre grupper, ses det, at pensionsindkomstforskellen mellem tidligere efterlønsmodtagere og erhvervsaktive bliver mindre. Dette svarer til, at indkomsten for tidligere erhvervsaktive i 2000 ligger godt 32,4 pct. højere end pensionsindkomsten for tidligere efterlønsmodtagere. Men denne indkomstforskel falder til 24,1 pct. i 2011.

DÆKNINGSGRAD OG SOCIOØKONOMISK STATUS

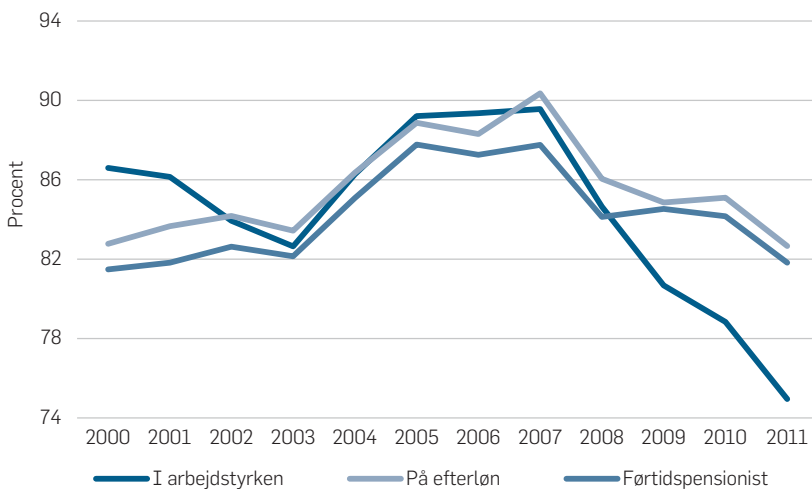
Ved at kombinere indkomstniveauet for 69-årige folkepensionister med den disponible indkomst, som de havde som 64-årige henholdsvis 59-årige, er vi i stand til at beskrive forbrugsmulighedernes tilpasning på tværs af det frivillige tilbagetrækningstidspunkt, hvor en stor del af de

fremtidige folkepensionister allerede har tilpasset deres forbrugsmuligheder til den lavere efterløn.

Det fremgår af figur 6.7, at mediandækningsgraden²² for efterlønsmodtagere (disponibel indkomst som 69-årig versus disponibel indkomst som 64-årig) er på niveau med dækningsgraden for førtidspensionister for alle årgange. For disse grupper er pensionsdækningen sammenholdt med indkomsten som 64-årig for det meste af perioden knap 85 pct. og når op til 90 pct. for 2005-2007, jf. figur 6.7. Til gengæld udvikler dækningsgraden i forhold til indkomsten som 64-årig sig for dem, der var længst erhvervsaktive, fra at være en lille smule højere i 2001 til at være væsentligt lavere i slutningen af perioden 2000-2001.

FIGUR 6.7

Mediandækningsgrad for folkepensionister i 2000-2011 i forhold til indkomst som 64-årige. Særskilt for socioøkonomisk status som 64-årige. Procent.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

For de udvalgte socioøkonomiske grupper findes der en betydelig forskel i udviklingen af pensionsdækning i forhold til indkomsten som 59-årig, jf. figur 6.8. Disse dækningsgrader er markant højere for førtidspensionister end for efterlønsmodtagere. Det betyder, at mens indkomstnedjusterin-

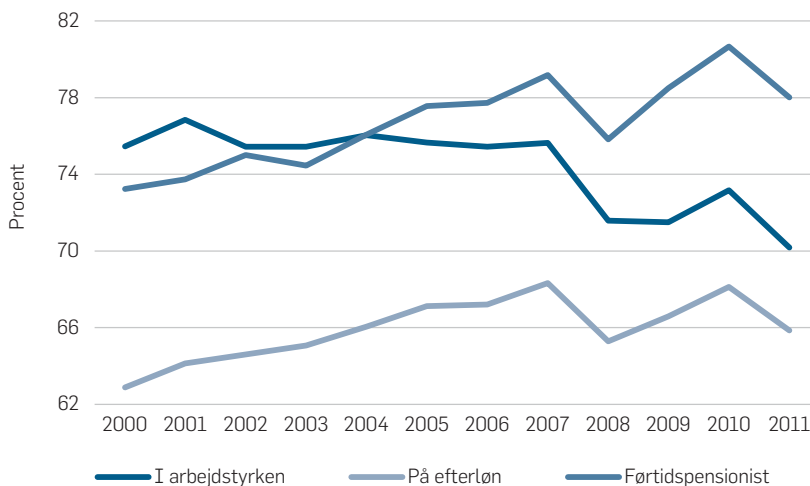
22. Da ekstreme indkomst værdier kan forrykke de gennemsnitlige dækningsgrader markant, bruger vi medianen til at måle middeltendensen i dækningsgrader.

gen for førtidspensionister sker gradvist mellem 59 og 69 år, er forbrugsmulighedernes nedsættelse for efterlønsmodtagere mere markant mellem 59 og 64 år. Dækningsgraderne for begge grupper vokser i perioden 2001-2011.

Pensionsdækningsudviklingen for de folkepensionister, som har været mest aktive på arbejdsmarkedet, er stabilt op til 2007 og på niveau med folkepensionister med førtidspensionsbaggrund. Men mellem 2007 og 2011 falder dækningsgraden for personer, som har været længst på arbejdsmarkedet fra 75 pct. til 70 pct., tæt på niveau med dækningsgraden for tidligere efterlønsmodtagere.

FIGUR 6.8

Mediandækningsgrad for folkepensionister i 2000-2011 i forhold til indkomst som 59-årige. Særskilt for socioøkonomisk status som 64-årige. Procent.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

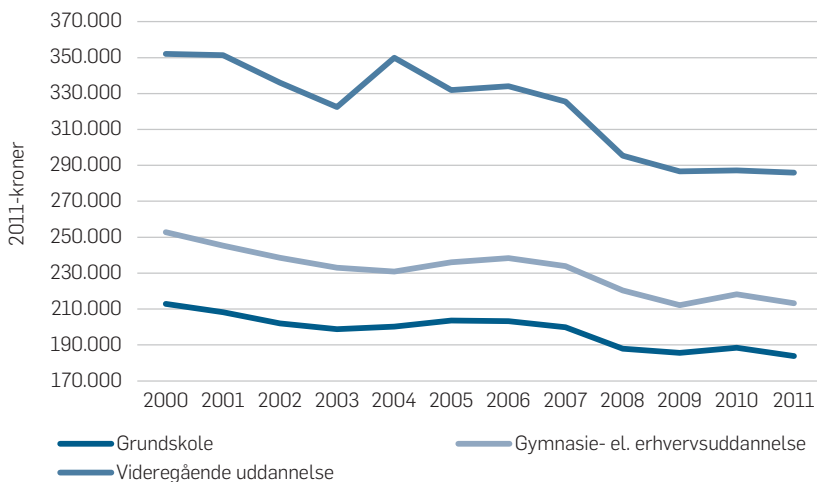
DÆKNINGSGRAD OG UDDANNELSESNIVEAU

De 69-årige folkepensionister deles nu op i tre grupper: personer med grundskole som højeste fuldførte uddannelse, personer med gymnasial eller erhvervsfaglig uddannelse, og personer der har opnået en videregående uddannelse, jf. figur 6.9. Der er ret lille forskel på den disponible indkomst for den største del af pensionisterne uden videregående ud-

dannelse. De absolutte forbrugsmuligheder for disse pensionister er ret stabile. For folkepensionister med kun grundskole er den disponible indkomst omkring 190.000 kr. Personer, med gymnasial eller erhvervsfaglig uddannelse har mellem 210.000 og 220.000 kr. i disponibel indkomst. For personer med en videregående uddannelse ligger den disponible indkomst en del højere på omkring 310.000 kr., men falder til 280.000 kr. i slutningen af perioden.

FIGUR 6.9

Gennemsnitlig disponibel indkomst som 69-årig folkepensionist. Særskilt for uddannelse. 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

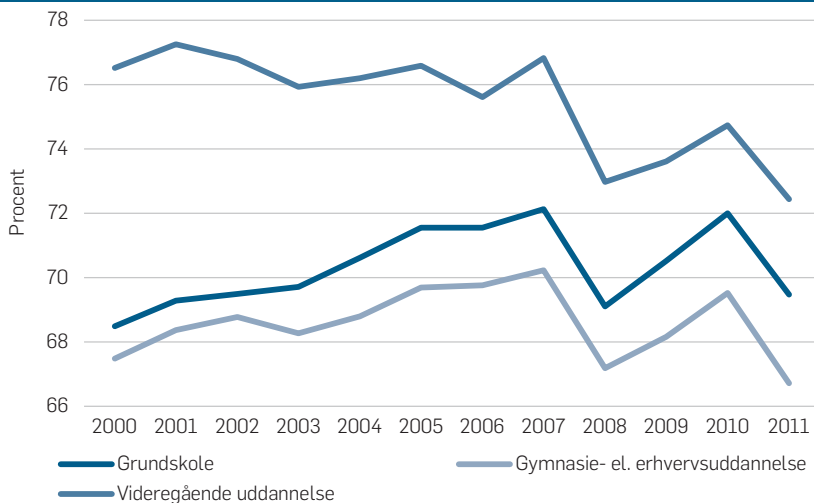
De relative forbrugsmuligheder falder dog mindst for gruppen med en videregående uddannelse, jf. figur 6.10. Dækningsgraden for personer med en videregående uddannelse falder fra 77 pct. i 2000 til 72 pct. i 2011, mens de lavere dækningsgrader for folkepensionister med lavere uddannelse er nogenlunde stabile i perioden 2000-2011 på et niveau under 70 pct.

Vi har tidligere konstateret, at personer med høje indkomster normalt har lave dækningsgrader. Som vist i figur 6.8 gælder dette ikke for de nuværende folkepensionister – i særdeleshed ikke for de første år af undersøgelsesperioden. Den forholdsvis høje dækningsgrad for personer med en videregående uddannelse, som vi kan observere i starten af

undersøgelserperioden, kan dog forklares med, at disse personer tidligt fik adgang til arbejdsmarkeds- og/eller tjenestemandspensioner. Personer med grundskole- og gymnasieuddannelse fik i almindelighed først oprettet arbejdsmarkeds- og/eller tjenestemandspensioner efter Fælleseklæringen, hvilket forklarer de forholdsvis lave dækningsgrader for disse personer.

FIGUR 6.10

Mediandækningsgrader for folkepensionister i 2001-2011 i forhold til indkomst som 59-årige. Særskilt for uddannelse. Procent.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

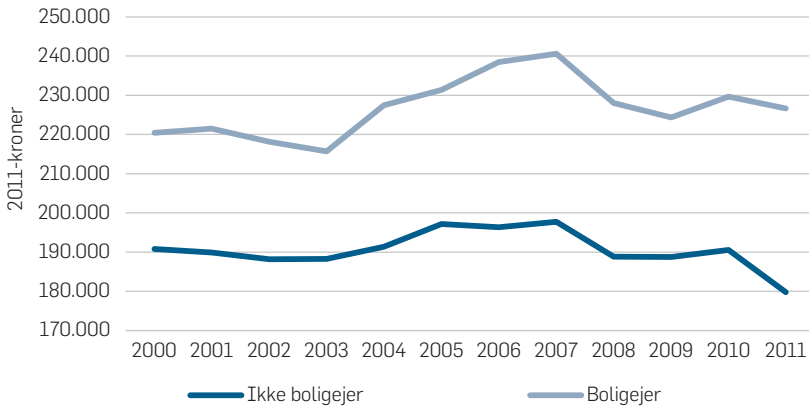
DÆKNINGSGRAD OG BOLIGEJERSKAB

Af figurer 6.11 og 6.12 fremgår det, hvordan den disponible indkomst og mediandækningsgraden (i forhold til indkomsten ved 59 år) udvikler sig år for år for de boligejende pensionister. Mens de absolutte forbrugsmuligheder er meget højere for boligejere end resten af pensionisterne, er den relative indkomst (dækningsgraden) meget ens.

FIGUR 6.11

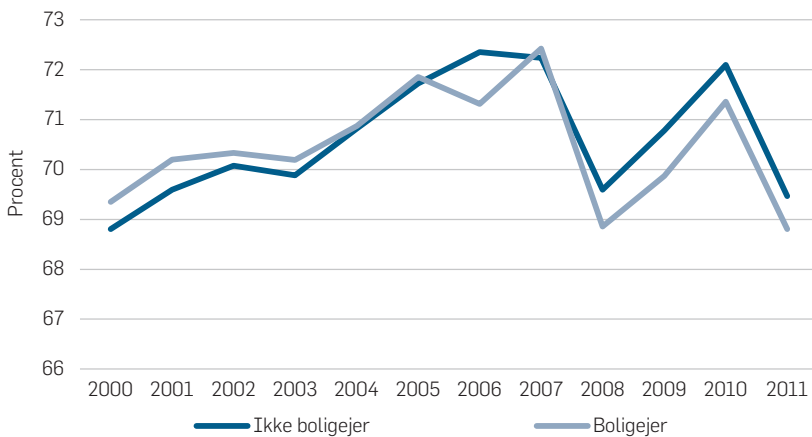
Gennemsnitlig disponibel indkomst som 69-årig folkepensionist i 2000-2011. Særskilt for boligejerskab. 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

FIGUR 6.12

Mediandækningsgrad for folkepensionister i 2000-2011 i forhold til indkomst som 59-årige. Særskilt for boligejerskab. Procent.

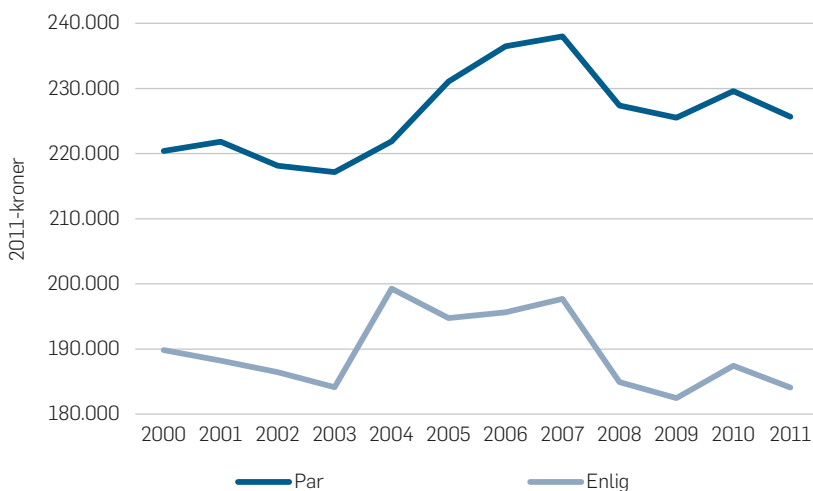
Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

DÆKNINGSGRAD OG FAMILIETYPPE

I figur 6.13 og 6.14 fremhæver vi betydningen af ikke-forventede ændringer i familiestatus for forbrugsmulighederne. Vi undersøger forskellene mellem personer, der var enlige fra 64-69-års-alderen, personer som var gifte eller samlevende i denne periode henholdsvis personer, der mistede deres ægtefæller eller samlever i 64-69-års alderen. Som udgangspunkt er enlige pensionister dårligere stillet forbrugsmæssigt end dem, der har en ægtefælle som 69-årige. Dette kan dels forklares af socioøkonomiske forskelle og dels af, at der er stordriftsfordele ved at være to i en husholdning. Det fremgår af figur 6.14, at dem, der bliver skilt eller mister en partner ved dødsfald, er meget dårligere stillet end de pensionister, som har været enlige i en længere periode.

FIGUR 6.13

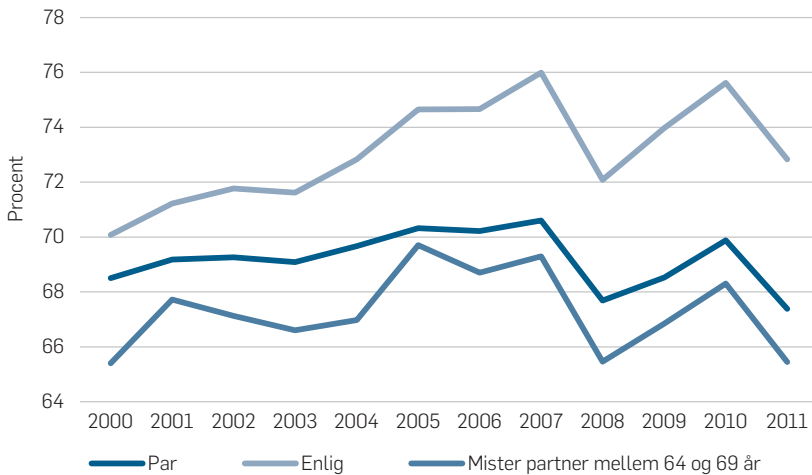
Gennemsnitlig disponibel indkomst som 69-årig folkepensionist i 2000-2011. Særskilt for familietype. 2011-kroner.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

FIGUR 6.14

Mediandækningsgrad for folkepensionister i 2000-2011 i forhold til indkomst som 59-årige. Særskilt for familietype. Procent.

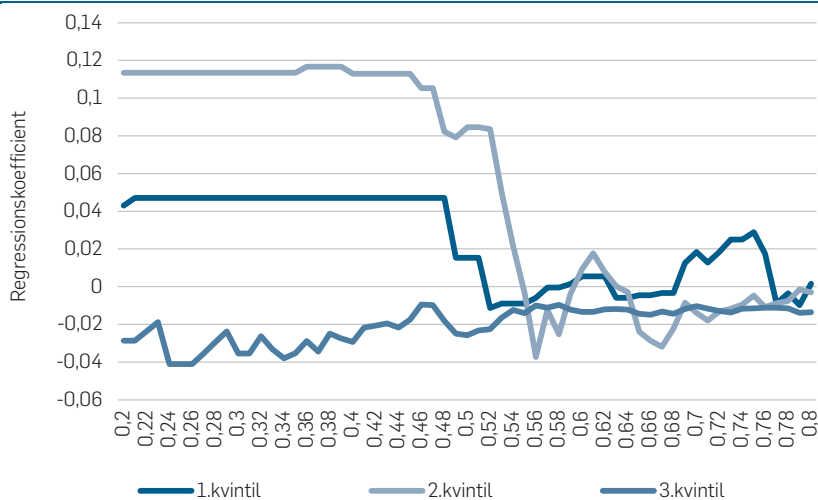
Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

Selvom personer fra de højere indkomstdeciler tjener mere og indbetaler en større andel af deres indkomst til pension, så oplever de alligevel et større indkomstfald, når de går på pension. Det skyldes, at folkepensionen giver en relativt højere basisindkomst i forhold til indkomsten som erhvervsaktiv for personer i de laveste indkomstdeciler end for personer i de højeste indkomstdeciler. Et andet fænomen, der forstærker denne effekt, er den progressive beskatning i det danske skattesystem.

Som det fremgår af figur 6.15, er der faktisk en større forskel mellem dækningsgrader for personer, der som 59-årige var i 1. kvartil og resten af folkepensionisterne, især de grupper, der tilhører 3., 4. og 5. kvintiler.

FIGUR 6.15

Mediandækningsgrad for folkepensionister i 2000-2011 i forhold til indkomst som 59-årige. Særskilt for indkomst (i kvintiler) som 59 årige. Procent.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata.

FORSKELLIGE DEFINITIONER AF RESTGRUPPEN

INTRODUKTION

De tidligere kapitler om pensionsformue (kapitel 4) og pensionsindbetalinger (kapitel 5) har vist, at der er nogle grupper, der har stor risiko for at få en lav pension i fremtiden. Det drejer sig om indvandrere, og i særdeleshed indvandrere fra mindre udviklede lande, personer, der har lavt uddannelsesniveau og lav indkomst, når de er i den erhvervsaktive alder, og personer, der står uden for arbejdsmarkedet som fx førtidspensionister og arbejdsløse. Kapitlet om dækningsgrader (kapitel 5) viste dog, at en del af disse grupper vil opnå en forholdsvis høj dækningsgrad. Det betyder altså, at den indkomst, de modtager som pensionister, er på stort set samme niveau som den indkomst, de modtog inden de blev pensionister. Problemet for disse grupper er dermed, at de modtager en lav indkomst gennem hele livet og ikke specifikt, at deres pensionsindkomst er lav.

De personer, som risikerer at blive pensionsmæssigt dårligt stillede, benævner vi i denne rapport ”restgruppen”. Med udgangspunkt i de foregående analyser af pensionsformuerne, pensionsindbetalingerne og dækningsgraderne undersøger vi her restgruppen ud fra tre forskellige

definitioner. Vores definitioner fokuserer på de personer, som ud fra pensionssystemets sammensætning kan have ret til sociale ydelser målrettede pensionister i fremtiden samt på de personer, som både har en lav dækningsgrad, en lav indkomst i absolutte tal og en høj sandsynlighed for at være utilfredse med deres økonomiske situation som folkepensionist.

Vi bruger *pensionsformuerne* for de 64-årige til at definere restgruppen som de personer, som har en formue, som er så lav, at de sandsynligvis vil være berettigede til at modtage hele folkepensionens tillæg. Denne definition af restgruppen giver et indblik i, hvilke pensionister der de kommende årtier kan forvente en relativt lav indkomst på grund af deres historiske tilknytning til arbejdsmarkedet. Analyserne kan bruges til at vurdere, om der er grupper, der kan forventes at få brug for andre former for offentlige overførsler (fx indvandrere).

Vi bruger *pensionsindbetalingerne* til at beskrive restgruppen som de personer, der over en femårig periode indbetaler mindre end 100.000 kr. til pension. En analyse fra ATP viser, at man skal indbetale ca. 20.000 kr. om året, for at pensionsindkomsten (udover folkepensionen) skal blive tilstrækkeligt stor til, at retten til de sociale ydelser, der afhænger af den personlige tillægsprocent (fx ældrecheck, varmetillæg og helbredstillæg), helt bortfalder (ATP, 2014). Analyserne har dermed primært fokus på de nuværende erhvervsaktive.

Afslutningsvis bruger vi *dækningsgraderne*, oplysninger om faktisk *pensionsindkomst* samt oplysninger om *økonomisk tilfredshed* for de nuværende folkepensionister til at definere restgruppen som de personer, der har en lav pensionsindkomst, en (forholdsvis) lav dækningsgrad samt en høj sandsynlighed for ikke at være tilfredse med deres økonomiske situation. Denne analyse fokuserer altså på personer, der allerede har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet.

Da vi bruger forskellige definitioner for at afgrænse restgruppen, og da vi undersøger forskellige populationer, vil andelen af personer, der indgår i restgruppen, variere. Formålet med denne analyse er dermed primært at undersøge, hvilke nuværende og fremtidige pensionister der i et vist omfang kan være i behov for støtte fra det offentlige, og hvilke karakteristika der er overrepræsenterede blandt personer i restgruppen.

HOVEDRESULTATER

- Når vi definerer restgruppen med udgangspunkt i pensionsformuen ved 64-års-alderen, havner ca. 46 pct. i restgruppen.
- Indvandrere fra mindre udviklede lande, førtidspensionister, personer med lave indkomster, kvinder og personer med lavt uddannelsesniveau er overrepræsenterede i restgruppen defineret med udgangspunkt i pensionsformuen.
- Når vi definerer restgruppen med udgangspunkt i pensionsformuen ved 64-års-alderen har heterogenitet i forventet restlevetid stor betydning for, hvor mange der havner i restgruppen.
- Mange indvandrere vil ikke modtage fuld folkepension, fordi de ikke har været bosat i Danmark i 40 år fra 15- til 65-års-alderen. Mange af disse personer vil med stor sandsynlighed have behov for støtte fra det offentlige efter tilbagetrækningen fra arbejdsmarkedet.
- Når vi definerer restgruppen med udgangspunkt i pensionsindbetalingerne, havner ca. 32 pct. i restgruppen. Disse personer vil sandsynligvis have ret til helt eller delvis at modtage sociale ydelser som fx ældrecheck eller boligydelse.
- Indvandrere, personer med lave indkomster og lavt uddannelsesniveau, kvinder og førtidspensionister er overrepræsenterede i denne restgruppe.
- Afslutningsvis definerer vi restgruppen med udgangspunkt i dækningsgrad, absolut indkomst og sandsynligheden for at være tilfreds med den økonomiske situation. Denne definition af restgruppen er meget smal, kun ca. 5 pct. af de 69-årige indgår i restgruppen ifølge denne definition.
- Lavt uddannede, kvinder, indvandrere og førtidspensionister er overrepræsenterede i denne restgruppe.

RESTGRUPPEN DEFINERET UD FRA PENSIONSFORMUEN

I dette afsnit benytter vi størrelsen af den samlede pensionsformue som 64-årig til at definere restgruppen. Restgruppen skal være karakteriseret ved at have en forventet høj grad af afhængighed af offentlige ydelser som pensionist. Derfor benytter vi grænsen for at modtage fuldt folkepensionstillæg. Restgruppen er dermed defineret som alle personer med

en årlig annuitet genereret fra pensionsformuen som 64-årig, der ikke overstiger fradragbeløbet for folkepensionstillægget. De personer, der indgår i restgruppen ud fra denne definition, vil dermed kunne forventes i høj grad at modtage støtte fra det offentlige i pensionsalderen. Denne definition hviler på en række antagelser angående forventet restlevetid, renteutvikling, valg af udbetalingsflow og tilbagerækningsalder. Alle disse antagelser vil blive diskuteret nedenfor.

DEFINITION AF PENSIONSFORMUEN

Velfærdskommissionens datasæt om pensioner benyttes i dette afsnit til beregning af pensionsformuen. Antagelser omkring beregningsmetoder er beskrevet i kapitel 3. I alle tilfælde er pensionsformuen defineret som summen af følgende saldi som 64-årig: private arbejdsmarkedspensioner, tjenestemandspension, LD, ATP og SUPP.

Idet folkepensionstillægget for ægtefæller afhænger af den samlede indkomst, er pensionsformuen for disse beregnet som summen af egen pensionsformue som 64-årig og ægtefællens pensionsformue som 64-årig. Denne definition er valgt ud fra et ønske om bedst muligt at beskrive den langsigtede grad af afhængighed af offentlige ydelser.

BEREGNING AF GRÆNSEVÆRDI FOR PENSIONSFORMUEN

Restgruppen i dette afsnit er defineret ud fra den årlige indkomststrøm, som pensionsformuen kan generere i den forventede restlevetid fra det fyldte 64. år. Til at beregne grænseværdien for, hvilken pensionsformue der vil give en årlig udbetaling, der overstiger fradragbeløbet, benyttes formel 1:

$$(1) \textit{ pensionsformue} = \frac{\textit{årligt beløb} \cdot (1 - (1+r)^{-n})}{r}$$

hvor n er den forventede restlevetid ved beregningstidspunktet (som 64-årig), og r er den vækstkorrigerede realrente. Den forventede restlevetid varierer med alder og køn, mens den vækstkorrigerede realrente i alle tilfælde antages at være 1 pct.

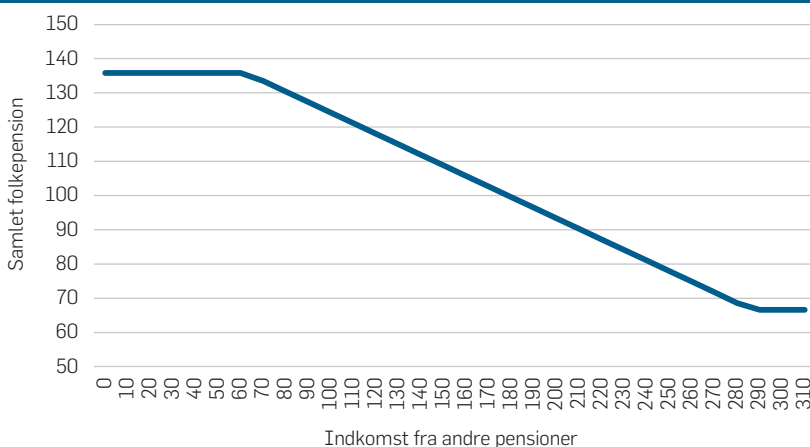

FOLKEPENSIONSTILLÆG

Den samlede folkepension består af et grundbeløb samt et tillæg. Hvor grundbeløbet er uafhængigt af andre pensionsindkomster,²³ falder tillægget med 30,9 pct. af al pensionsindkomst, der overstiger fradragsbeløbet. I 2011 var fradragsbeløbet sat til 62.500 kr. for enlige. Figur 7.1 viser sammenhængen mellem indkomster fra andre pensioner og samlet folkepension. Ved en indkomst på 150.000 kr. er den samlede folkepension knap 109.000 kr., mens alle indkomster over 290.000 kr. medfører en samlet folkepension på 66.600 kr.

FIGUR 7.1

Samlet folkepension ved forskellige niveauer af indkomst fra andre pensioner. 1.000 kr.

Kilde: Egne beregninger og <http://magasin.aeldresagen.dk/aeldresagen/207/34>.

En definition af restgruppen som de personer, der kan se frem til at modtage fuldt folkepensionstillæg i resten af deres levetid, kræver dermed, at den årlige annuitet på baggrund af pensionsformuen, som beregnet ved formel 1, ikke overstiger 62.500 kr. for enlige. Da den forventede restlevetid varierer for mænd og kvinder, er den beregnede grænseværdi for pensionsformuen som 64-årig, der giver en annuitet på 62.500 kr. dermed også forskellig.²⁴ For gifte personer er fradragsbeløbet 125.300

23. Grundbeløbet reduceres ved arbejdsindtægter, der overstiger 283.000 kr.

24. Ved udbetaling af kollektive pensionsordninger er det ikke lovligt at diskriminere mellem mænd og kvinder. For personer, der har pensionsformuen bundet i en livrente, vil det korrekte beløb

kr. for den samlede indtægt. I de følgende analyser beregnes det årlige beløb for gifte personer på baggrund af begge ægtefællers samlede pensionsformue og holdes op mod denne grænse.

TABEL 7.1

Grænseværdier for pensionsformuen for enlige. Særskilt for køn. 2011-kroner.

	Mænd	Kvinder
Formue	1.016.046	1.160.869
Årligt beløb	62.500	62.500
Rente, pct.	0,01	0,01
Forventet restlevetid	17,83	20,65

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdskommissionens formuedata.

FORBEHOLD KNYTTET TIL BRUG AF DENNE METODE

TILBAGETRÆKNINGSALDER

Beregningerne i dette afsnit antager, at alle personer oparbejder en pensionsformue indtil det fyldte 65 år, hvorefter pensionsformuen fordeles jævnt ud over den forventede restlevetid. Personer, der forbliver på arbejdsmarkedet ud over det fyldte 65 år, vil dog både oparbejde en større pensionsformue og forbruge denne over en kortere gennemsnitlig tidsperiode. De beregnede andele af restgruppen er altså overestimeret i det omfang, at nogle personer over 65 år forbliver på arbejdsmarkedet og dermed kommer over grænseværdien.

ÆGTEFÆLLENS ARBEJDSMARKEDSSTATUS

Som nævnt ovenfor, er den samlede pensionsformue beregnet i de år, hver ægtefælle fylder 64 år. Det sker med henblik på at beregne de langsigtede grader af afhængighed af offentlig forsørgelse. På kortere sigt vil beregningerne dog være misvisende for de år, hvor den ene part er pensioneret, mens den anden fortsat er aktiv på arbejdsmarkedet.

VARIATION I RESTLEVETID

I beregningerne i dette kapitel benyttes den gennemsnitlige restlevetid for henholdsvis mænd og kvinder. Behov for offentlig forsørgelse afhænger derimod af den faktiske restlevetid, der for enkelt person

---

derfor være identisk for mænd og kvinder. Vi skelner dog ikke mellem livrenter og fx kapitalpension og skelner derfor mellem mænd og kvinder.

kan variere betragteligt fra gennemsnittet. I et forsøg på at vise hvor følsomt estimatet er på variation i restlevetid, har vi indført en analyse, der beregner formuegrænser på baggrund af forventede restlevetid, der varierer med uddannelsesniveau. Det viser sig, at restgruppens størrelse falder med disse beregninger, idet en større andel med lavere uddannelsesniveauer kommer over grænseværdien, når pensionsformuen fordeles over en kortere restlevetid.

UDBETALINGSFLOW

I vores beregninger antager vi, at hver person får sin pension udbetalt i annuiteter over den forventede restlevetid. Jævnfør diskussionen ovenfor om variation i restlevetid er det dog forventeligt, at udbetaling af pensionen også vil variere. Vores beregninger går dermed på, hvorvidt en person i hele perioden som pensionist vil modtage fuldt folkepensionstillæg, mens de faktiske folkepensionstillæg sagtens kan variere fra år til år for den enkelte person. Langt de fleste pensionister har en meget stabil indkomst, men udsving kan forekomme, fx i forbindelse med udbetalinger af ratepensioner.

RENTE- OG KURSUDVIKLING

Som nævnt tidligere i rapporten, er pensionsformuen stærkt konjunkturafhængig. I vores beregninger antager vi en stabil nettoforrentning på pensionsformuen på 1 pct. p.a. Rente- og konjunkturudviklingen vil naturligvis føre til afvigelser, i det omfang disse forhold påvirker pensionsformuerne anderledes end den ene procent p.a. Afkast kan derudover også variere mellem personer, der har sammensat pensionsformuen forskelligt.

BESKRIVELSE AF RESTGRUPPEN MED UDGANGSPUNKT I PENSIONSFORMUEN

Restgruppen, defineret som beskrevet ovenfor, udgør 46 pct. af den årgang, der fyldte 64 år i 2011. Her gennemgås, hvordan denne gruppe fordeler sig på ægteskabsstatus, indkomst, socioøkonomisk status, etnisk herkomst og uddannelse. Endelig præsenteres fordelingen for uddannelse også, hvor restgruppen defineres ud fra en forventet restlevetid, der varierer med uddannelsestrin.

LAV PENSIONSFORMUE OG ÆGTESKABSSTATUS

Det fremgår af tabel 7.2, at 39 pct. af gifte personer har en samlet pensionsformue under grænseværdien. Blandt enlige falder 60 pct. under grænseværdien. Enlige har altså en højere sandsynlighed for at modtage fuldt pensionstillæg end gifte.

TABEL 7.2

Andelen af 64-årige med pensionsformue under grænseværdien. Særskilt for ægteskabsstatus. Procent.

	I alt
Gift	39
Enlig	60
I alt	46

Anm. Grænseværdien er defineret som 1.016.046 for mænd og 1.160.869 for kvinder. Se evt. tabel 7.1.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdscommissionens formuedata.

LAV PENSIONSFORMUE OG INDKOMST SOM 59-ÅRIG

I tabel 7.3 er andelen af personer med pensionsformue under grænseværdien opgjort på køn og indkomstdecil baseret på indkomstniveau. For at reflektere indkomstniveauet i den periode, hvor personerne er erhvervsaktive, benyttes indkomsten som 59-årig. Det fremgår, at kvinder for alle indkomstgrupper har en større andel med pensionsformue under grænseværdien, end tilfældet er for mænd.

TABEL 7.3

Andelen af 64-årige med pensionsformue under grænseværdien. Særskilt for indkomstdecil som 59-årig. Procent.

Indkomstdecil:	Mænd	Kvinder	I alt
1	89	91	90
2	84	89	87
3	70	73	72
4	58	61	60
5	46	50	48
6	34	41	38
7	23	30	26
8	13	19	16
9	7	11	9
10	6	9	8
I alt	41	50	45

Anm. Grænseværdien er defineret som 1.016.046 for mænd og 1.160.869 for kvinder. Se evt. tabel 7.1.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdscommissionens formuedata.

Det fremgår, at kvinder for alle indkomstgrupper har en større andel med pensionsformue under grænseværdien, end tilfældet er for mænd. Det fremgår endvidere, at der er en klar sammenhæng mellem indkomstniveau og sandsynlighed for at havne i restgruppen. For alle indkomstgrupper er der dog variation, idet 10 pct. af de personer, der som 59-årige befandt sig i 1. indkomstdecil, som 64-årige har en pensionsformue over grænseværdien, mens samlet 8 pct. i 10 indkomstdecil *ikke* har en tilstrækkelig stor pensionsformue. Til en vis grad kan årlige indkomstforskydninger formentlig forklare dette.

LAV PENSIONSFORMUE OG SOCIOØKONOMISK STATUS

Andelen af personer med en pensionsformue under grænseværdien er i tabel 7.4 fordelt på socioøkonomisk status som 64-årig. Det fremgår, at kategorien af personer, der var i arbejde som 64-årige, har en markant lavere andel med pensionsformue under grænseværdien end de andre kategorier. For førtidspensionister er andelen større for mænd end for kvinder, mens det modsatte er tilfældet for de øvrige grupper.

TABEL 7.4

Andelen af 64-årige med pensionsformue under grænseværdien. Særskilt for socioøkonomisk status. Procent.

	Mænd	Kvinder	I alt
Lønmodtagere	23	33	27
Selvstændige	37	46	40
Arbejdsløse	67	78	71
Førtidspensionister	80	78	79
Efterlønsmodtagere	44	47	46
I alt	41	50	46

Anm. Grænseværdien er defineret som 1.016.046 for mænd og 1.160.869 for kvinder. Se evt. tabel 7.1.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdskommissionens formuedata.

LAV PENSIONSFORMUE OG HERKOMST

I tabel 7.5 er andelen opgjort på herkomst. Efterkommere efter indvandrere indgår med dansk herkomst. For både mænd og kvinder gælder det, at personer med dansk herkomst har en lavere andel med pensionsformuer under grænseværdien. For begge køn gælder det, at 63 pct. af indvandrere fra mere udviklede lande har en pensionsformue, der er lavere end grænseværdien, mens det tilsvarende tal for indvandrere fra mindre udviklede lande er 88 pct.

TABEL 7.5

Andelen af 64-årige med pensionsformue under grænseværdien. Særskilt for etnisk herkomst. Procent.

Etnisk herkomst:	Mænd	Kvinder	I alt
Dansk	39	49	44
Mere udviklede lande	63	63	63
Mindre udviklede lande	88	88	88
Total	41	50	46

Anm. Grænseværdien er defineret som 1.016.046 for mænd og 1.160.869 for kvinder. Se evt. tabel 7.1. Med dansk herkomst anses personer, som er født i Danmark.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdscommissionens formuedata.

LAV PENSIONSFORMUE OG UDDANNELSE

I tabel 7.6 er andelen af personer i restgruppen fordelt på højeste fuldførte uddannelsestrin. I gennemsnit er der 68 pct. af personerne med grundskolen som højeste uddannelse, der har en mindre pensionsformue end grænseværdien, mens dette kun er tilfældet for 12 pct. af personerne med lange videregående uddannelser.

TABEL 7.6

Andelen af 64-årige med pensionsformue under grænseværdien. Særskilt for uddannelse. Procent.

	Mænd	Kvinder	I alt
Grundskole	60	73	68
Almengymnasial og erhvervsgymnasial uddannelse	39	42	40
Erhvervsfaglig uddannelse	43	48	45
Kort videregående uddannelse	26	28	27
Mellemlang videregående uddannelse	14	19	17
Lang videregående uddannelse	12	13	12
I alt	41	49	45

Anm. Grænseværdien er defineret som 1.016.046 for mænd og 1.160.869 for kvinder. Se evt. tabel 7.1.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdscommissionens formuedata.

Det er værd at bemærke, at andelen af henholdsvis mænd og kvinder med lange videregående uddannelser er stort set identiske, mens andelen for kvinder overstiger andelen for mænd for alle øvrige uddannelseskategorier.

VARIATION I RESTLEVETID FORDELT PÅ UDDANNELSE

Som diskuteret tidligere vil forventet restlevetid formentlig variere med fx socioøkonomisk status og uddannelse. Dette afsnit vil derfor beregne

andelen af personer i restgruppen, når der tages højde for forskelle i forventet restlevetid mellem uddannelsesgrupper. Analyserne er dog behæftet med usikkerhed, idet der ikke findes estimater på restlevetiden for 64-årige fordelt på uddannelse. I stedet bruger vi estimater for 40-årige. Et estimat på n er dermed opnået ved blot at trække 64 fra de 40-åriges forventede levetid, som dernæst bruges til at beregne grænseværdierne.

TABEL 7.7

Forventet restlevetid som 40-årig og som 64-årig. Særskilt for uddannelsesniveau. Antal år.

	Forventet levetid som 40-årig ¹		Estimat af forventet restlevetid som 64-årig	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Grundskole	76,1	80,4	12,1	16,4
Gymnasium	81	82,9	17	18,9
Erhvervsfaglig uddannelse	79	83,2	15	19,2
KVU	80,7	84,2	16,7	20,2
MVU	81,6	84,8	17,6	20,8
LVU	82,7	85,5	18,7	21,5

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik. KVU = Kort videregående uddannelse. MVU = Mellemlang videregående uddannelse. LVU = Lang videregående uddannelse.

1 Beregnet af Danmarks statistik.

Der er en ganske betragtelig variation i den forventede restlevetid ved 64-års-alderen for begge køn. Forskellen er størst for mænd, hvor personer med grundskole som højeste fuldførte uddannelsesstrin kan forvente at leve 6,6 år kortere end mænd med en lang videregående uddannelse. Dette svarer til 35 pct. af den forventede restlevetid ved 64-års-alderen. Denne kortere forventede levetid har en stor effekt på, hvor stor en pensionsformue der er nødvendig for at kunne få en årlig udbetaling af sin pension, der er større end fradragsbeløbet for folkepensionstillægget. Mænd med grundskole som højeste fuldførte uddannelse kan dermed nøjes med en pensionsformue, der er knap en tredjedel (300.000 kr.) mindre end den for mænd med en videregående uddannelse for stadig at kunne forvente at få udbetalt det samme årlige beløb i den forventede restlevetid. Kvinder med grundskole som højeste fuldførte uddannelse kan forvente at leve 5,1 år kortere end kvinder med en lang videregående uddannelse, hvorfor de behøver en pensionsformue, der er 25 pct. lavere end den for de højst uddannede kvinder.

TABEL 7.8

Forventet restlevetid og grænseværdier for pensionsformuen. Særskilt for uddannelsesniveau og for køn. Åntal, år og kroner.

	Gennemsnitlig restlevetid ¹ år.		Grænseværdi, kr.	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Grundskole	12,1	16,4	708.959	941.040
Erhvervsgymnasial uddannelse	17,0	18,9	972.641	1.071.475
Erhvervsfaglig uddannelse	15,0	19,2	866.566	1.086.911
KVU	16,7	20,2	956.864	1.138.030
MVU	17,6	20,8	1.004.054	1.168.459
LVU	18,7	21,5	1.061.159	1.203.730

Anm.: Grænseværdierne er her præsenteret for enlige. I analyserne nedenfor tages der højde for ægteskabsstatus. KVU = Kort videregående uddannelse. MVU = Mellemlang videregående uddannelse. LVU = Lang videregående uddannelse.

1. Den gennemsnitlige restlevetid er den estimerede samlede levetid beregnet for 40-årige fratrukket 64.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdskommissionens formuedata.

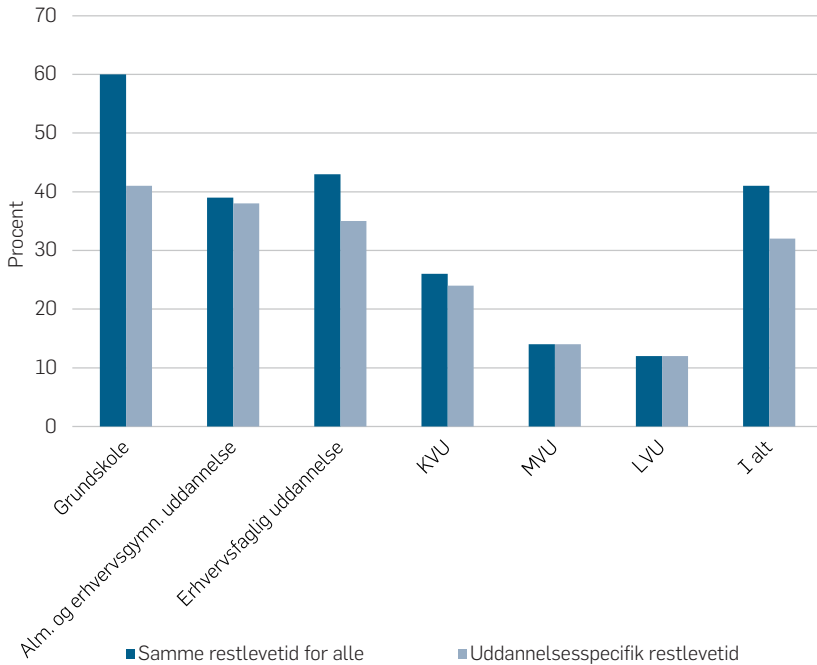
I figur 7.2 og figur 7.3 fremgår andelen af henholdsvis mænd og kvinder, hvis pensionsformue er mindre end grænseværdien, hvor grænseværdien er beregnet på baggrund af den forventede levetid, særskilt for uddannelsesniveau. Til sammenligning er andelen beregnet på baggrund af den gennemsnitlige restlevetid præsenteret ved siden af. Disse andele er de samme som i tabel 7.6.

Det fremgår, at andelen af personer med en pensionsformue under grænseværdien er væsentligt lavere, når der tages højde for sammenhængen mellem uddannelse og forventet levetid. Den samlede andel for mænd falder fra 41 til 32 pct., mens den tilsvarende ændring for kvinder er et fald fra 49 til 45 pct. Den store ændring for mændene stammer hovedsageligt fra gruppen med grundskole som højeste fuldførte uddannelse, der går fra 60 til 41 pct. Når der tages højde for variationer i restlevetid, falder grænseværdien for de laveste uddannelseskategorier, mens den stiger for de længevarende uddannelser. Det er dog kun for gruppen af kvinder med en lang videregående uddannelse, at dette resulterer i, at en højere andel falder under grænseværdien. Dette kan pege på, at meget få højt uddannede har en indkomst tæt på grænseværdien. Desuden kan en årsag være, at restlevetiden er beregnet for 64-årige i det generelle tilfælde og for 40-årige i det uddannelsesspecifikke.

FIGUR 7.2

Andelen af 64-årige mænd med under grænseværdien. Særskilt for uddannelse og for beregning separat med samme forventede levetid og beregning, hvor den forventede levetid varierer med uddannelse. Procent.

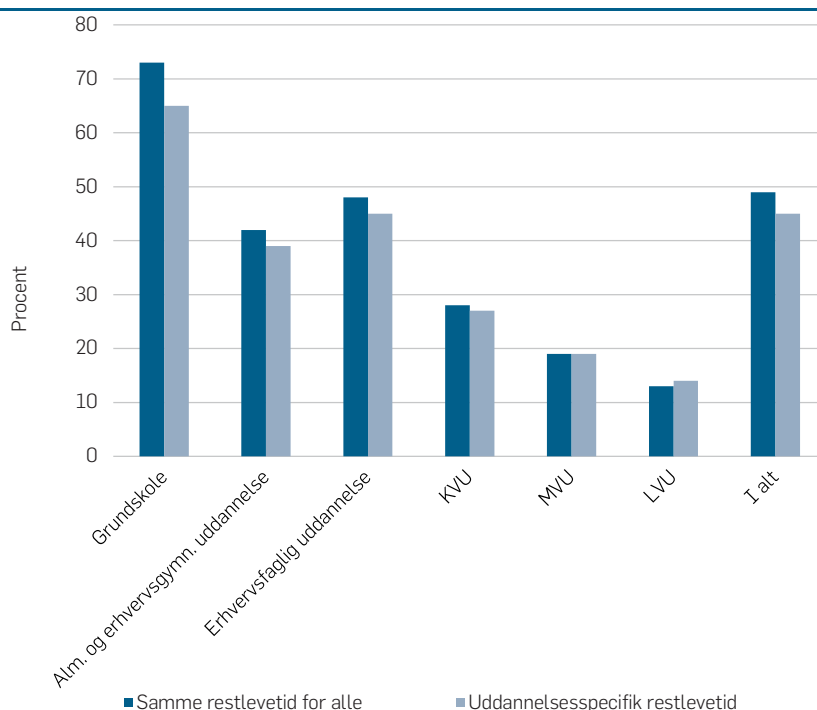

Anm. Grænseværdien for pensionsformuen er defineret i tabel 7.8. KVVU = Kort videregående uddannelse. MVU = Mellem-lang videregående uddannelse. LVU = Lang videregående uddannelse.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdskommissionens formuedata.

FIGUR 7.3

Andelen af 64-årige kvinder med under grænsen. Særskilt for uddannelse og for beregning separat med samme forventede levetid og beregning, hvor den forventede levetid varierer med uddannelse. Procent.

Anm. Grænseværdien for pensionsformuen er defineret i tabel 7.8. KVU = Kort videregående uddannelse. MVU = Mellem-lang videregående uddannelse. LVU = Lang videregående uddannelse.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdskommissionens formuedata.

UDVIKLING I ANDELEN AF PENSIONISTER DER KAN FORVENTE FULD FOLKEPENSION

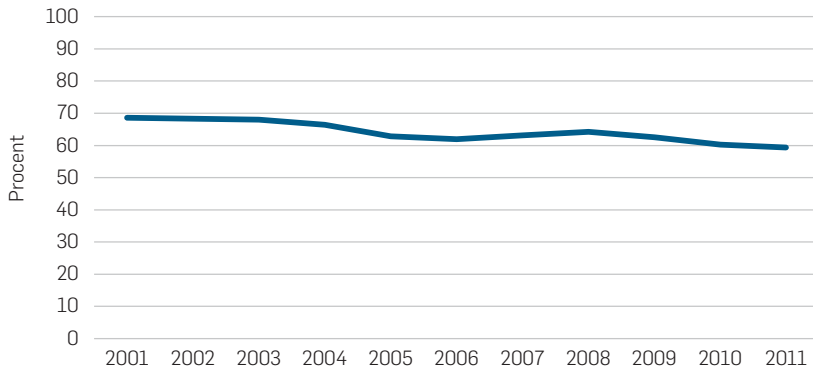
Som nævnt i kapitel 1 er arbejdsmarkedspensionssystemet kun delvist modnet for de årgange, der går på pension i disse år. Det kan dermed forventes, at de årgange, der går på pension i de følgende år, i stigende grad vil have pensionsformuer, der er store nok til, at de kan forvente ikke at modtage fuldt folkepensionstillæg i resten af deres levetid.

I figur 7.4 præsenterer vi andelen af de årgange, der som 64-årige i perioden 2001-2011 havde en pensionsformue under grænseværdien. I udregningen af grænseværdien er der taget højde for årgangs- og kønsvariationer i den forventede levetid, ligesom grænsen for at modtage fuldt

folkepensionstillæg er fremskrevet med lønudviklingen. I figuren er kun medtaget enlige 64-årige.

FIGUR 7.4

Andelen af enlige 64-årige med pensionsformue under grænseværdien i perioden 2001-2011. Procent.

Anm. Grænseværdien er i 2011 defineret som 1.016.046 for mænd og 1.160.869 for kvinder. Se evt. tabel 7.1.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdskommissionens formuedata.

Det fremgår, at andelen af enlige med en pensionsformue under grænseværdien er faldende fra knap 69 pct. i 2001 til knap 60 pct. i 2011. Det fremgår endvidere, at perioden er kendetegnet ved store konjunkturudsving. Dette skyldes hovedsageligt pensionsformuernes påvirkning af aktiemarkedet. Det skal ydermere bemærkes, at folkepensionsalderen blev nedsat fra 67 til 65 år i 2004. For årene inden det havde personerne dermed to ekstra år til at optjene pension, hvorfor disse årgange ikke er helt sammenlignelige. Uden stærke udsving i konjunktoren i de kommende år kan det antages, at andelen af folkepensionister, der i fremtiden vil kunne forvente at modtage det fulde folkepensionstillæg, yderligere vil falde. Den vedtagne forøgelse af folkepensionsalderen vil ligeledes bidrage til at mindske andelen af personer med en pensionsformue under grænseværdien i de kommende år.

NEDSAT FOLKEPENSION BLANDT FOLKEPENSIONISTER MED INDVANDRINGSBAGGRUND

I dette afsnit har vi defineret restgruppen som personer, der kan forvente at modtage fuldt folkepensionstillæg i den forventede restlevetid. Udbetaling af fuld folkepension forudsætter dog, at man har boet i Danmark i 40 år i perioden, fra man var 15 år, til man er fyldt 65 år. Har man boet kortere tid i Danmark i denne periode, udbetales i stedet en brøkpension svarende til forholdet mellem bopælstiden og de 40 år. En person, der har boet i Danmark i samlet 30 år i perioden mellem 15-65 år, vil dermed få udbetalt tre fjerdedele af den totale folkepension, som personen ellers er berettiget til på baggrund af indtægtsforhold.

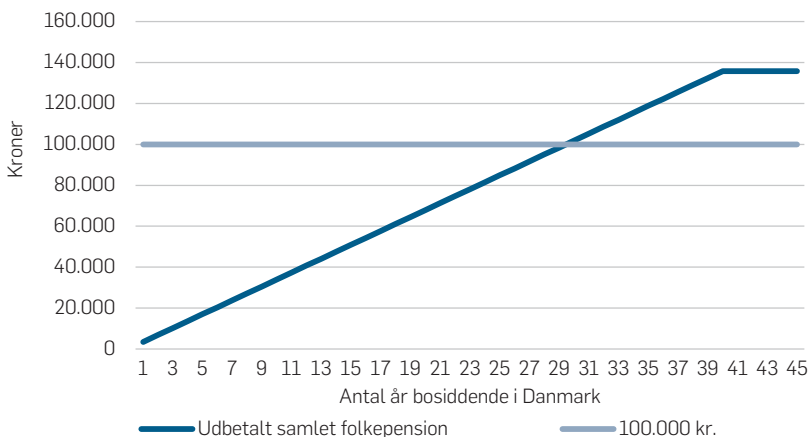
Da en stor del af personer med indvandringsbaggrund havner i restgruppen som defineret ovenfor, er det væsentligt at få belyst, hvor mange personer der både har en mindre pensionsformue og kun får udbetalt brøkpension.

Alle analyser i dette afsnit skal læses med det forbehold, at vi udelukkende har adgang til information om danske pensionsopsparinger. I det omfang at personerne har udenlandske pensionsopsparinger, vil analyserne derfor overestimere antallet af personer med meget lav indkomst som pensionister. Vi vurderer dog, at dette kun i mindre grad er tilfældet, og at personerne, der indgår i analyserne i dette afsnit, oftest vil have et stort behov for offentlig støtte i livet som pensionister.

I figur 7.5 præsenteres sammenhængen mellem antal år som bosat i Danmark og den udbetalte samlede folkepension ved en indkomst under fradragsgrænsen med den mørke blåtone.

FIGUR 7.5

Udbetalt samlet folkepension, særskilt for antal år bosiddende i Danmark. Kroner.

Kilde: Egne beregninger og <http://magasin.aeldresagen.dk/aeldresagen/207/34>.

I tabel 7.9 fremgår andelen af personer med indvandringsbaggrund, der ved en indtægt udelukkende bestående af folkepension og pensionsformue kan forvente en årlig bruttoindkomst under 100.000 kr. i deres forventede resterende levetid. I anden kolonne er andelen beregnet ved den gennemsnitlige restlevetid for danske mænd og kvinder.

TABEL 7.9

Andelen af indvandrede 64-årige i 2011, der kan forvente at modtage samlede bruttopensionsudbetalinger, der er mindre end 100.000 kr., resten af livet. Særskilt for mere og mindre udviklede lande og for normal og beregnet restlevetid på 12 år. Procent og antal.

	Andel under med årlig bruttoindkomst under 100.000 kr.		Antal personer i alt
	Normal restlevetid	Restlevetid = 12 år	
Mere udviklede lande	31	28	1.281
Mindre udviklede lande	41	36	793
I alt	35	31	2.074

Anm.: Samlede pensionsindbetalinger er folkepension plus annuitet af pensionsformuen.

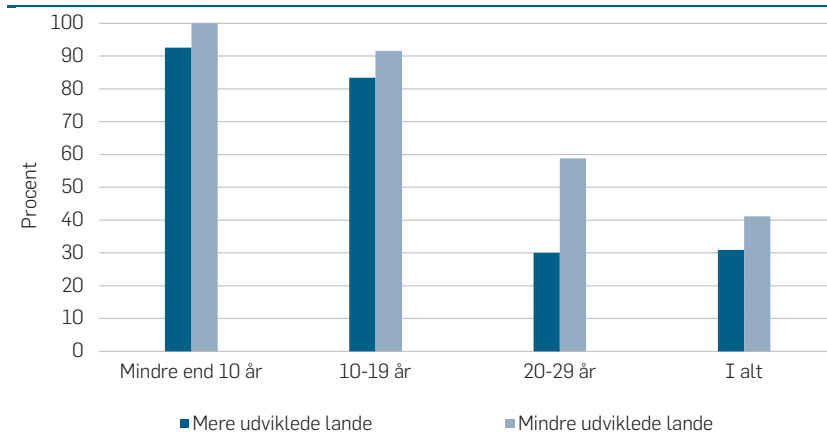
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Velfærdskommissionens formuedata.

Det fremgår, at 31 pct. af indvandrere fra mere udviklede lande kan forvente at leve for en årsindkomst på mindre end 100.000 kr., mens dette

er tilfældet for 41 pct. af indvandrere fra de mindre udviklede lande. Der findes ikke separate skøn for restlevetiden for indvandrere, hvorfor vi i tredje kolonne viser andelen beregnet for en forventet restlevetid, der er sammenlignelig med den laveste for alle uddannelseskategorier, som vist i tabel 7.8. Dette reducerer kun andelen med 4 pct. for begge grupper samlet, og vi kan konkludere, at den høje andel af personer med indvandringsbaggrund, der kan forvente meget begrænsede forbrugsmuligheder som pensionister, ikke er afhængig af specifikke antagelser på restlevetiden.

FIGUR 7.6

Andelen af indvandrede 64-årige i 2011, der kan forvente at modtage bruttopensionsudbetalinger der er mindre end 100.000 kr. resten af livet. Særsigt for antal år bosiddende i Danmark og for mere og mindre udviklede lande. Procent.

Anm. Personer, der har boet i Danmark i 30 år eller mere vil modtage mere end 100.000 kr. om året i folkepension.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og velfærdskommissionens formuedata.

Som vist i figur 7.5 kræver det ret store indkomster fra en pensionsformue at komme over en årsindkomst over 100.000 kr., hvis man kun har boet i Danmark i en begrænset periode inden pensionsalderen. I figur 7.6 viser vi andelen af indvandrere fra henholdsvis mere- og mindre udviklede lande, der kan forvente en årlig bruttoindkomst på under 100.000 kr. særsigt for antal år bosat i Danmark. Det fremgår, at langt størstedelen af personerne, der har boet i Danmark i mindre end 20 år, må forvente at leve for en bruttoindkomst under 100.000 kr. resten af deres forventede levetid. For alle kategorier gælder det, at der er en mindre andel af

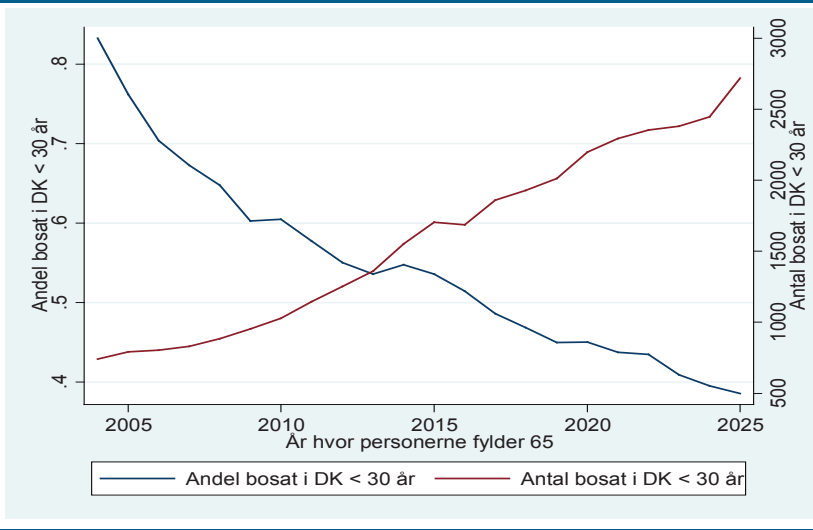
indvandrere fra mere udviklede lande, der kan forvente en årsindkomst under 100.000 kr., end tilfældet er for indvandrere fra mindre udviklede lande.

UDVIKLINGEN I ANTAL PERSONER MED KORTERE END 30 ÅRS OPHOLD I DANMARK SOM 65-ÅRIGE

Som angivet i figur 7.5, er 30 års ophold i Danmark (29,45) skæringspunktet for at komme under 100.000 kr. i årlig bruttoindkomst, når denne udelukkende består af folkepension. I figur 7.7 fremgår andelen og antallet af personer med indvandrerbaggrund, der som 65-årige har boet, eller kommer til at have boet, mindre end 30 år i Danmark i perioden 2005-2025.

FIGUR 7.7

Andelen af indvandrere og antal personer, der som 65-årige har/vil have boet i Danmark i mindre end 30 år i perioden 2005-2025. Procent og antal personer.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

For de årgange, der fylder 65 år senere end 2011, er der foretaget en simpel fremskrivning, hvor det er antaget, at disse personer forbliver bosiddende i Danmark i hele perioden frem til det fyldte 65. år. Ligeledes er der ikke taget højde for, at ikke alle personerne i årgangene vil overleve til det fyldte 65 år eller forblive bosiddende i Danmark som pensionister.

Det første af disse forbehold vil givetvis undervurdere antallet og andelen af personer med samlet ophold under 30 år, og det andet vil føre til en overvurdering af antallet. Det er vanskeligt at give et kvalificeret bud på den samlede størrelse af disse to fejlkilder, og grafen skal dermed læses med disse forbehold in mente.

Det fremgår, at perioden er kendetegnet ved en faldende andel af indvandrere med en samlet opholdsperiode under 30 år. Da perioden er kendetegnet ved en stor stigning i antallet af personer med indvandrerbaggrund bliver det samlede billede dog, at flere vil være i fare for at leve for meget begrænsede midler i de følgende år, hvis ikke de har en tilstrækkelig stor privat opsparing.

RESTGRUPPEN DEFINERET UD FRA PENSIONSINDBETALINGERNE

I dette afsnit bruger vi pensionsindbetalingerne til at beskrive restgruppen som de personer, der over en 5-årig periode indbetaler mindre end 100.000 kr. (målt i 2011-kroner) til pension. Vi har valgt denne grænse på grund af, at en analyse fra ATP viser, at personer, der sparer mindre op end 20.000 kr. om året, risikerer at blive mere eller mindre afhængige af sociale ydelser ved siden af deres folkepension (ATP, 2014). Denne definition af restgruppen viser altså, om der stadig er grupper, som mangler en bedre pensionsdækning. Analyserne i dette afsnit har fokus på de nuværende erhvervsaktive, dvs. personer mellem 30 og 59 år.²⁵

LAV PENSIONSINDBETALING OG INDKOMST

I tabel 7.10 undersøger vi, hvor store andele af personerne i forskellige indkomstdeciler der havner i restgruppen, her defineret som at have indbetalt mindre end 100.000 kr. til pension over en 5-års-periode. Tabellen viser, at det især er personer med lave indkomster, der havner i restgruppen. Blandt personer med indkomster under medianen tilhører ca. 65-80 pct. (afhængigt af køn og indkomstdecil), dvs. det store flertal, restgrup-

---

25. Vi har også defineret restgruppen som personer, der slet ikke sparer op til pension over en 5-årig periode. Cirka 12 pct. indgår i restgruppen ifølge denne definition og personer med lave indkomster, fortidspensionister og indvandrere er overrepræsenterede. Tendenserne er altså de samme, uanset hvordan vi definerer restgruppen, men andelen af personer, der indgår i den, varierer (selvsagt) med vores definition.

pen. Blandt personer med høje indkomster er andelen personer i restgruppen meget lavere.

TABEL 7.10

Andelen af 30-59-årige som i perioden 2007-2011 indbetalte mindre end 100.000 kroner til pension. Særskilt for indkomstdecil. Procent.

Indkomst:	Mænd	Kvinder	I alt
1. decil	66	76	70
2. decil	70	79	75
3. decil	82	82	82
4. decil	82	82	82
Median	57	43	48
6. decil	19	12	15
7. decil	12	8	10
8. decil	10	7	9
9. decil	8	7	8
10. decil	5	4	5
I alt	31	33	32

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Det er også værd at notere, at andelen af personer som i gennemsnit sparer mindre op end 20.000 kr. om året, og som derfor, ifølge ATP's analyse, vil have ret til sociale ydelser, som fx ældrecheck og personlig tillæg, er cirka en tredjedel (32 pct.).

LAV PENSIONSINDBETALING OG SOCIOØKONOMISK STATUS

I dette afsnit undersøger vi sammenhængen mellem socioøkonomisk status og manglende indbetalinger til pension. I tabel 7.11 viser vi andelen af personer, der tilhører restgruppen, defineret som at have indbetalt mindre end 100.000 kr. til pension i perioden 2007-2011, særskilt for socioøkonomisk status i 2011. Tabellen viser, at en meget stor andel af førtidspensionisterne, 93 pct., havner i restgruppen ud fra denne definition, mens det samme gælder for 15 pct. af lønmodtagerne. Blandt de selvstændige og de arbejdsløse er andelen, der tilhører restgruppen, 60 pct. Det betyder altså, at 60 pct. af de selvstændige laver så små pensionsindbetalinger, at de med stor sandsynlighed vil modtage sociale ydelser, når de bliver pensionister. Som tidligere nævnt er det dog muligt, at en del af de selvstændige opretter en ophørspension, når de trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet.

TABEL 7.11

Andelen af 30-59-årige, som i perioden 2007-2011 indbetalte mindre end 100.000 kroner til pension. Særskilt for socioøkonomisk status. Procent.

	Mænd	Kvinder	I alt
Lønmodtagere	15	16	15
Selvstændige	56	62	58
Arbejdsløse	58	64	60
Førtidspensionister	93	93	93
I alt	31	33	32

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

LAV PENSIONSINDBETALING OG HERKOMST

I tabel 7.12 undersøger vi, hvor store andele af personer, der er født i henholdsvis Danmark, mere udviklede lande og mindre udviklede lande, der indgår i restgruppen, her defineret som at have indbetalt mindre end 100.000 kr. til pension i perioden 2007-2011.

TABEL 7.12

Andelen 30-59-årige, som i perioden 2007-2011 indbetalte mindre end 100.000 kroner til pension. Særskilt for herkomst. Procent.

Herkomst:	Mænd	Kvinder	I alt
Dansk	30	31	31
Mere udviklede lande	72	72	72
Mindre udviklede lande	74	77	76
I alt	36	37	37

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Blandt danskerne indgår ca. 30 pct. i restgruppen, mens det tilsvarende gælder for 72 pct. af indvandrere fra mere udviklede lande og 76 pct. af indvandrere fra mindre udviklede lande. Tabellen viser dermed, at ca. 3 ud af 4 indvandrere har en stor sandsynlighed for at blive mere eller mindre afhængige af sociale ydelser, når de bliver pensionister.

LAV PENSIONSINDBETALING OG UDDANNELSESNIIVEAU

Afslutningsvis viser vi i tabel 7.13, hvordan uddannelsesniveau og sandsynligheden for at tilhøre restgruppen, defineret som at have indbetalt mindre end 100.000 kr. til pension i perioden 2007-2011, hænger sammen. Som det kunne forventes, er det især personer med lavt uddannelsesniveau, der tilhører restgruppen. Blandt personer med grundskole og almene gymnasiale uddannelser er der også forholdsvis store kønsfor-

skelle, og kvinder har, for disse kategorier, væsentligt større sandsynlighed for at tilhøre restgruppen end mænd. Disse kønsforskelle er mindre udtalte for de højere uddannelsesniveauer.

TABEL 7.13

Andelen af 30-59-årige, som i perioden 2007-2011 indbetalte mindre end 100.000 kr. til pension. Særskilt for uddannelsesniveau. Procent.

Uddannelse:	Mænd	Kvinder	I alt
Grundskole	46	55	50
Almen gymnasial uddannelse	42	48	45
Erhvervsgymnasial uddannelse	26	23	25
Erhvervsfaglige praktik- og hovedforløb	26	30	28
KVU	23	23	23
MVU	16	17	16
Bachelor	30	30	30
LVU	14	16	15
Forskeruddannelse	5	5	5
I alt	28	31	30

Anm.: KVU = Kort videregående uddannelse. MVU = Mellemlang videregående uddannelse. LVU = Lang videregående uddannelse.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

RESTGRUPPEN DEFINERET UD FRA DÆKNINGSGRADERNE

Det er vanskeligt at afgrænse restgruppen på baggrund af dækningsgraderne, fordi der er en negativ sammenhæng mellem dækningsgrad og indkomst. Det indebærer, at personer med lave indkomster kan have i restgruppen, selv om de har en forholdsvis høj dækningsgrad, dvs. den dækningsgrad der kvalificerer en til restgruppen er forskellig for personer med lave og høje indkomster. I dette afsnit bruger vi oplysninger om den selvvaluerede økonomiske situation som 72-årig fra Ældredatabasen til at afgrænse restgruppen.

Baggrunden for at definere restgruppen på denne måde er altså, at en lav dækningsgrad kan bidrage til, at disse personer har en markant højere sandsynlighed for at være utilfredse med deres økonomiske situation i pensionsalderen.

BOKS 7.1

Afgrænsning af restgruppen ud fra dækningsgraderne

---

1. Vi grupperer folkepensionisterne i tre indkomstgrupper baseret på indkomsten ved 59-årsalderen: 1. indkomstkventil, 2. indkomstkventil og højere indkomstkventiler (dvs. kvintilerne 3, 4 og 5 er slået sammen til én gruppe). Da vi kun har oplysninger om selvvurderet økonomisk situation for 1935- og 1940-årgangene, indeholder datasættet kun 890, 1.096 henholdsvis 3.879 personer i disse tre indkomstgrupper.
2. Vi estimerer for hver gruppe en OLS regression, hvor vi undersøger, hvordan sandsynligheden for at synes, at egen økonomi er dårlig eller meget dårlig ved 72-årsalderen, afhænger af "*at have en lav dækningsgrad*". Den lave dækningsgrad-variabel er en binær variabel, som er lig med 1, hvis personen har en dækningsgrad som 69-årig i forhold til indkomsten som 59-årig under end et bestemt minimum (DG^*) og lig med 0, hvis dækningsgraden ligger over dette niveau. Vi kontrollerer for flere socioøkonomiske baggrundsvariable (køn, familietype som 59-årig, familietype som 69-årig, uddannelsesniveau, boligejerstatus og antal år i Danmark siden den sidste indvandringsdato).
3. Vi kører regressionen for dækningsgrad-grænser DG^* mellem 20 og 80 pct. Analysen foretages separat for de tre indkomstgrupper.
4. De beregnede regression koefficienter (se figur 7.8) fortolkes som korrelationen (efter man kontrollerer for individuelle forhold) mellem den dårlige selvvurderede økonomi og den lave dækningsgrad-indikator. Ideen er, at sandsynligheden for at opleve en dårlig økonomi ikke vil være påvirket af den "lave dækningsgrad-indikator" for høje dækningsgrader, men for lavere værdier på DG^* , vil sandsynligheden stige for at selvvurdere egen økonomi som dårlig.
5. Som det fremgår af figur 7.8, ændrer regressionskoefficienten for variabelen, som måler dækningsgrad for de to laveste indkomstgrupper, sig markant omkring en dækningsgrad på ca. 50 pct. Det indebærer altså, at disse personer har en væsentligt større sandsynlighed for ikke at være tilfredse med den økonomiske situation ved 72-årsalderen. Tilsvarende resultat findes ikke for de pensionister, som havde indkomster i kvintil 3 til 5 som 59-årige. Dermed kan vi ikke bruge dækningsgrader og selvvurderet økonomi til at danne restgruppen for individer med indkomster i disse kvintiler.
6. For at reducere usikkerhed om restgruppen definerer vi en øvre og en nedre grænse for restgruppen. Den øvre grænse indeholder de personer som har a) en indkomst i de to laveste kvintiler ved 59-årsalderen, og b) en dækningsgrad på 52 pct. for personer i 1. kvintil, henholdsvis 55 pct. for personer i 2. kvintil. Den nedre grænse indeholder de personer som har a) en indkomst i de to laveste kvintiler ved 59-årsalderen, og b) en dækningsgrad på 48 pct. for personer i 1. kvintil, henholdsvis 45 pct. for personer i 2. kvintil.

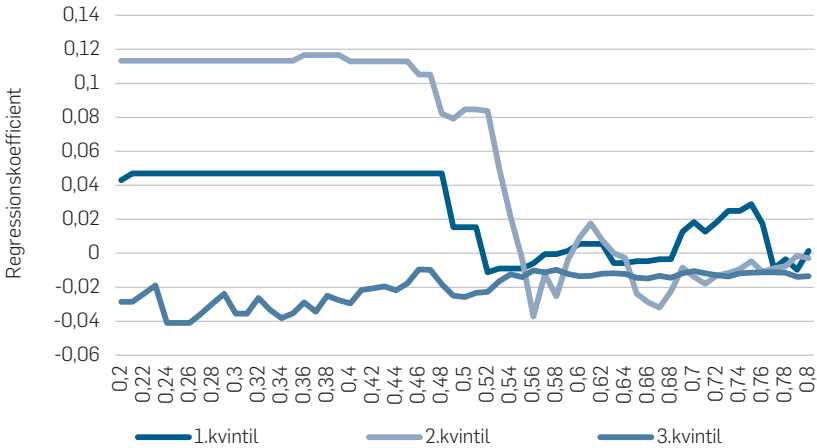

Som det fremgår af figur 7.8, ændrer regressionskoefficienten for variabelen, som måler "den lave dækningsgrad" for de to laveste indkomstgrupper, sig markant omkring en dækningsgrad på ca. 50 pct. Det indebærer altså, at disse personer har en væsentligt større sandsynlighed for ikke at være tilfredse med den økonomiske situation ved 72-årsalderen. Tilsvarende resultat findes ikke for de pensionister, som havde indkomster i kvintil 3 til 5 som 59-årige. Dermed kan vi ikke bruge dækningsgrader og

selvvurderet økonomi til at danne restgruppen for individer med indkomster i disse kvintiler.

FIGUR 7.8

OLS regressionskoefficient mellem "minimum dækningsgrad" og dårlig selvvurdering af egen økonomi som 72-årig.

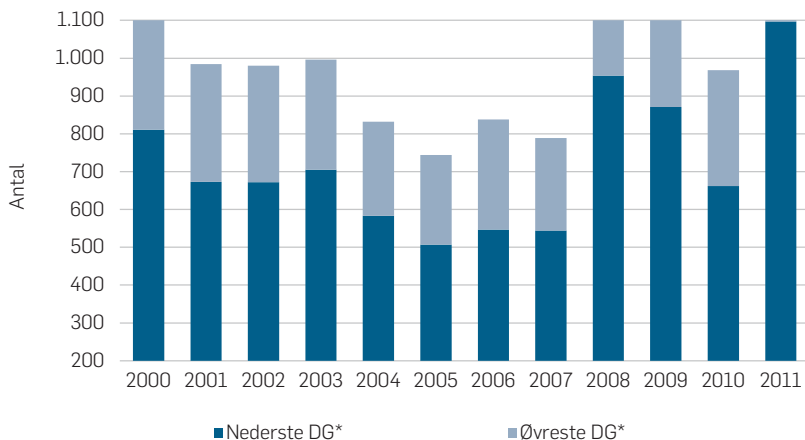
Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata og Ældredatabasen.

I figur 7.9 og 7.10 viser vi restgruppens udvikling i perioden 2000-2011.

Når vi i figur 7.9. og 7.10 undersøger restgruppeudviklingen i perioden 2000-2011, kan vi umiddelbart konkludere, at størrelsen af restgruppen er faldende op til finanskrisen i 2008. Fra dette år vokser restgruppen dog igen. I 2000 var der mellem 500-800 personer i restgruppen, defineret ud fra økonomisk tilfredshed, dækningsgrad og indkomstkventil som 59-årig, mens der i 2007 kun var 300-500. Restgruppen stiger markant fra 2008, og i 2011 var der mellem 500 og 1.100 personer i restgruppen. Som det fremgår af figur 7.10, drejer det sig om ca. 2,5 og 5 pct. af alle 69-årige.

FIGUR 7.9

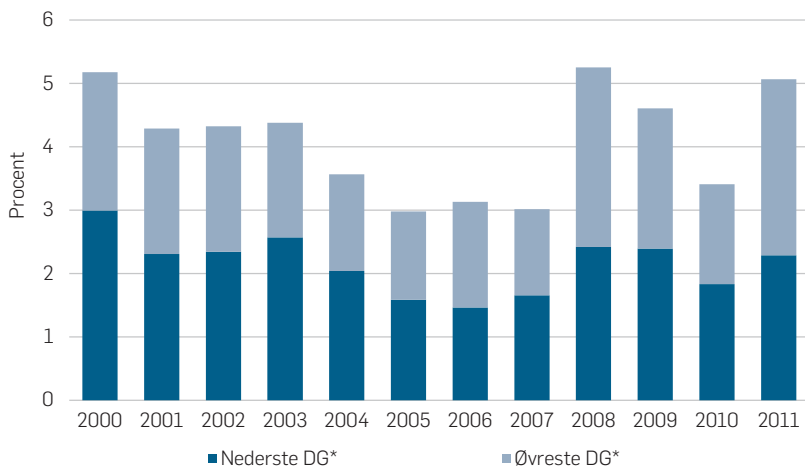
69-årige folkepensionister i restgruppen i 2000-2011. Særskilt for år. Antal.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata og Ældredatabasen.

FIGUR 7.10

69-årige folkepensionister i restgruppen i 2000-2011. Særskilt for år. Procent.

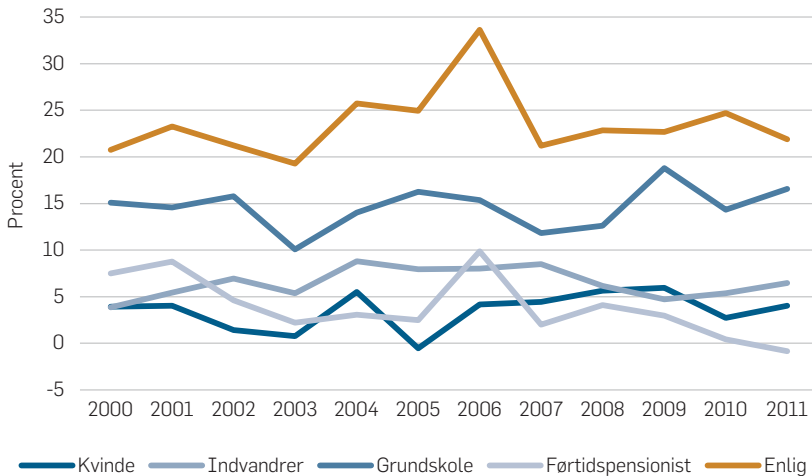
Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata og Ældredatabasen.

I figur 7.11 viser vi forskelle i socioøkonomiske karakteristikker mellem pensionister i restgruppen og alle 69-årige pensionister i perioden 2000-

2011. Det fremgår af figuren, at personer inkluderet i restgruppen i højere grad end en ”gennemsnitlig” pensionist er enlige, lavtuddannede, indvandrere, kvinder og førtidspensionister. Det er altså samme typer personer, som er overrepræsenterede, når vi definerer restgruppen med udgangspunkt i dækningsgrader, indkomstniveau og økonomisk tilfredshed, som når vi definerer restgruppen med udgangspunkt i pensionsformue henholdsvis pensionsindbetalinger.

FIGUR 7.11

Forskellen i socioøkonomiske karakteristika mellem 69-årige folkepensionister i restgruppen og alle 69-årige folkepensionister i perioden 2000-2011. Særskkilt for socioøkonomisk status. Procent.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata og Ældredatabasen.

SAMMENHÆNGEN MELLEM FORBRUG, DÆKNINGSGRADER OG ØKONOMISK TILFREDSHED

INTRODUKTION

Det primære formål med denne del af rapporten er at sammenkoble den selvvaluerede oplevelse af økonomien efter overgangen til pension med den beregnede fremstilling af økonomien i afsnittet om indkomster og dækningsgrader. Ved at sammenholde disse to komponenter bliver det muligt at afgøre, om de personer, der oplever store nedgange i indkomsten (lave dækningsgrader), oplever det som noget dårligt eller om oplevelsen afhænger af, hvilket absolut indkomstniveau man befinder sig på. Denne analyse bygger på data vedrørende indkomst, mens formueforhold ikke medtages.

Vi undersøger også, hvordan forbruget ændres ved overgangen til pension. Analyserne i dette kapitel baserer sig på registerdata fra Danmarks Statistik samt spørgeskemadata fra Ældredatabasen og Forbrugsundersøgelsen (disse databaser bliver beskrevet mere detaljeret senere i dette kapitel).

HOVEDRESULTATER

- Der er en negativ sammenhæng mellem indkomst som 59-årig og dækningsgraden som pensionist, dvs. jo højere indkomst som 59-årig desto lavere dækningsgrad.
- Både indkomst som 59-årig og dækningsgrad bidrager positivt til sandsynligheden for at være tilfreds med den økonomiske situation som 72-årig.
- Langt de fleste pensionister er tilfredse med deres økonomi. Kun blandt de relativt få personer, der *både* har lav indkomst som 59-årig og en lav dækningsgrad, er en større andel utilfredse med deres økonomiske situation.
- En del pensionister sparer mindre op og/eller sætter forbruget ned, når de går på pension. Meget få foretager større ændringer i deres økonomi.
- Erhvervsstatus som 64-årig påvirker fremtidige forbrugsmuligheder kraftigt.
- Udgifter til transport udgør en væsentligt mindre andel af forbruget efter pensionering, mens andelen af udgifterne til medicin, mad og bolig stiger ved pensionering.
- Benyttelsen af sundhedsydelser stiger generelt ved pensionering, med undtagelse af tandlægebesøg. De laveste indkomstgrupper konsulterer oftere den almene praktiserende læge, mens de foretager færre tandlægebesøg end de højere indkomstgrupper.

ÆLDREDATABASEN

Analyserne i denne del af kapitlet baserer sig på Ældredatabasen. Ældredatabasen indeholder informationer fra hver 5. kohorte født mellem 1925 og 1960. Til de dele af analyserne, der udelukkende benytter disse data, vil vi derfor kunne sammenligne alle disse kohorter.²⁶ Til de analyser, der omhandler dækningsgraden, hvor vi sammenkobler Ældredatabasen med registerdata, er det dog kun muligt at bruge svarene for kohorterne født i 1935 og 1940.

---

26. Analyserne i dette afsnit benytter spørgsmål til livet som pensionist, hvorfor vi kun benytter årgangene 1925-1940.

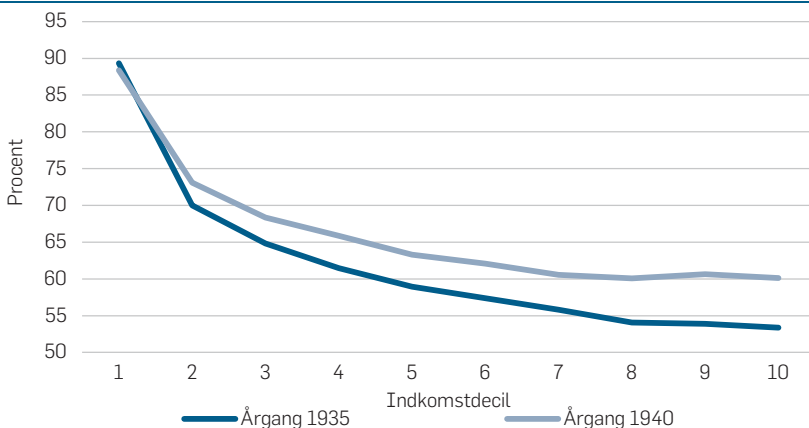
En frafaldsanalyse, der belyser, hvorvidt respondenterne fra Ældredatabasen er repræsentative for hele befolkningen fra de to årgange, er placeret i appendiks. Denne konkluderer, at Ældredatabasen indeholder besvarelser fra lidt færre personer, der som 59-årige var førtidspensionister og lidt flere, der var erhvervsaktive, end den generelle befolkning. Målt på alle andre parametre, inklusive fordelingen på indkomst og dækningsgrad, finder vi, at Ældredatabasen er repræsentativ for befolkningen. Samlet vurderer vi dermed, at der ikke bør knyttes større forbehold for analysernes validitet til den samlede befolkning af de to årgange.

DÆKNINGSGRAD OG INDKOMSTNIVEAU

Som vist i foregående kapitel, er der en kompleks sammenhæng mellem indkomst og dækningsgrad. I figur 8.1 viser vi den gennemsnitlige dækningsgrad fordelt på indkomstdeciler beregnet som forskellen på indkomsten som 59-årig og indkomsten som 69-årig. Denne sammenhæng er vist for de to kohorter født i 1935 og 1940, der vil danne grundlag for analyserne omkring økonomisk tilfredshed i dette kapitel.

FIGUR 8.1

Gennemsnitlig dækningsgrad. Særsilt for indkomstdeciler og for personer født i henholdsvis 1935 og 1940.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Det fremgår, at de laveste indkomstgrupper har de højeste dækningsgrader. Kurven på grafen er stejlest for de laveste deciler, dvs. at dækningsgraden ændres markant ved bare at flytte sig bare lidt i indkomstdistributionen, mens den stort set er flad for de højere indkomstgrupper. Det fremgår endvidere, at der er meget lille forskel på dækningsraden for de laveste indkomstdeciler de viste kohorter imellem. Derimod er de højere indkomstdeciler karakteriseret ved, at personer født i 1940 gennemsnitligt har en højere dækningsgrad end personer født i 1935. Pensionsindkomsten i forhold til arbejdsindkomsten er altså højere for de yngste pensionister.

OPLEVELSE AF ØKONOMISK SITUATION SOM PENSIONIST

Her præsenterer vi den selvvaluerede økonomiske situation for alle de personer på 72 år, der indgår i datasættet med dækningsgrader. For kohorten født i 1935 er spørgsmålene altså taget fra runde 3 (2007), og for kohorten født i 1940 er spørgsmålene fra runde 4 (2012).

TABEL 8.1

Pensionister fordelt efter vurdering af egen økonomisk situation. Særskilt for personer født i henholdsvis 1935 og 1940. Antal og procent.

Hvordan synes De, at Deres økonomi er i dag?	Fødselsår		Total, pct.
	1935, antal	1940, antal	
Meget god	221	224	28,0
God	352	334	43,1
Nogenlunde	242	170	25,9
Dårlig	28	10	2,4
Meget dårlig	6	4	0,6
Total	849	742	100

Kilde: Egne beregninger baseret på Ældredatabasen.

Det fremgår af tabel 8.1, at langt størstedelen, 71 pct., af alle 72-årige i Ældredatabasen fra kohorterne født i 1935 og 1940 vurderer deres økonomiske situation til at være meget god eller god. Cirka en fjerdel svarer, at den er nogenlunde, mens kun 3 pct. vurderer, at det står dårligt eller meget dårligt til. Der er lidt flere besvarelser fra årgangen født i 1935, som i gennemsnit vurderer deres økonomiske situation til at være en smule dårligere end årgangen født i 1940. Grundlæggende er svarene fra de to årgange dog meget ens.

OPLEVELSE AF ØKONOMISK SITUATION OG DÆKNINGSGRAD

I tabel 8.2 viser vi sammenhængen mellem dækningsgrad og tilfredshed med økonomien som 72-årig. Vi har delt respondenterne op i dækningsgradskvintiler, hvor de 20 pct., der har de laveste dækningsgrader, indgår i 1. kvintil osv. For hver dækningsgradskvintil vises andelen, der har svaret, at deres økonomi er meget god eller god.

TABEL 8.2

Andelen af pensionister, der vurderer, at deres økonomi er meget god eller god som 72-årige. Særskilt for dækningsgradskvintil. Procent og antal.

Dækningsgradskvintil som 72-årig	Dækningsgradsinterval	Procent	Antal
1	Under 47,7pct.	62	253
2	Mellem 47,8 og 55,8 pct.	65	252
3	Mellem 55,9 og 62,7 pct.	69	253
4	Mellem 62,8 og 73,6 pct.	76	252
5	Over 73,7 pct.	78	252
	Total	70	1.262

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

Andelen, der svarer, at deres økonomi er god eller meget god, stiger jævnt med dækningsgraden. Således svarer 62 pct. af personerne i 1. dækningsgradskvintil, at deres økonomi er god eller meget god, mens det tilsvarende tal er 78 pct. for personerne i 5. kvintil.

OPLEVELSE AF ØKONOMISK SITUATION OG INDKOMST

I tabel 8.3 viser vi sammenhængen mellem indkomst og tilfredshed med økonomien som 72-årig. For hver indkomstkventil (beregnet på indkomsten som 59-årig omregnet til 2010-kroner) vises andelen, der har svaret, at deres økonomi er meget god eller god.

Andelen, der svarer, at deres økonomi er god eller meget god, stiger med indkomstniveauet som 59-årig. Forskellen mellem den laveste og den højeste kvintil er 23 procentpoint.

TABEL 8.3

Andelen af pensionister, der vurderer, at deres økonomi er meget god eller god som 72-årig. Særskilt for indkomstkventil. 2010-kroner. Procent og antal.

Indkomstkventil som 59-årig	Indkomstinterval	Procent	Antal
1	Under 157.312 kr.	61	319
2	Mellem 157.313 og 197.312 kr.	64	319
3	Mellem 197.333 og 234.624 kr.	71	317
4	Mellem 234.625 og 282.560 kr.	75	319
5	Over 282.561 kr.	84	317
	Total	71	1.591

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

OPLEVELSE AF ØKONOMISK SITUATION I FORHOLD TIL BEGGE DISSE DIMENSIONER

Både indkomst som 59-årig og dækningsgraden ser altså ud til at være positivt korreleret med en subjektiv vurdering af en god økonomi. Som vist i figur 8.1 er der dog en negativ sammenhæng mellem indkomst som 59-årig og dækningsgraden som 69-årig. For nærmere at belyse, hvordan disse faktorer i samspil påvirker den subjektive vurdering af den økonomiske situation, viser vi i tabel 8.4 andelen af personer med en positiv vurdering, særskilt for både indkomst- og dækningsgradskvintiler.

TABEL 8.4

Andelen af pensionister, der angiver, at deres økonomi er meget god eller god som 72-årig. Særskilt for dækningsgradskventil og indkomstkventil. Procent.

		Indkomst som 59-årig				
		1. kvintil	2. kvintil	3. kvintil	4. kvintil	5. kvintil
Dækningsgrad	1. kvintil	70	38	57	59	74
	2. kvintil	31	52	67	76	73
	3. kvintil	46	51	75	88	90
	4. kvintil	69	69	75	86	97
	5. kvintil	60	88	91	88	95

Note: Kvintilindelingen er identiske med dem, der er vist i tabel 8.2 og tabel 8.3.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

Generelt stiger andelen, der er tilfredse med deres økonomiske situation, hvis enten indkomstniveauet eller dækningsgraden stiger. Mest positive vurderinger giver de personer, der ligger i de høje kvintiler for både indkomst og dækningsgrad, men fastholdes den ene dimension, er der også stor stigning at spore ved at rykke op i den anden dimension. Bortset fra det iøjnefaldende resultat, at 70 pct. af personerne, der både er i den la-

veste indkomst- og dækningsgradskvintil, vurderer, at deres økonomiske situation er god eller meget god, er tendensen, at relativt lave andele med både lav indkomst og dækningsgrad er tilfredse med deres økonomi.

Disse tal baserer sig på en relativt lille stikprøve, og ved meget få personer i de enkelte celler, og der er derfor naturligt en stor usikkerhed. Tabel 8.5 viser, hvor mange personer, som hver enkelt celle udgør.

TABEL 8.5

Antallet af pensionister i hver celle. Særskilt for dækningsgradskvintil og indkomstkventil. Antal.

		Indkomst som 59-årig					Total
		1. kvintil	2. kvintil	3. kvintil	4. kvintil	5. kvintil	
Dækningsgrad	1. kvintil	10	16	67	83	77	253
	2. kvintil	13	61	60	70	48	252
	3. kvintil	41	70	52	41	49	253
	4. kvintil	75	58	51	36	32	252
	5. kvintil	103	42	35	33	39	252
Total		242	247	265	263	245	1.262

Note Kvintilindelingen er identiske med dem vist i tabel 8.2 og tabel 8.3.

Anm. Tabellen viser antallet af besvarelser, som andelen i tabel 8.4 baserer sig på.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

Den negative sammenhæng mellem indkomst som 59-årig og dækningsgrad viser sig fx ved, at der blandt personerne i den laveste indkomstkventil er flest med en høj dækningsgrad. Tilsvarende er hovedparten af personerne i den højeste indkomstkventil placeret i de lavere dækningsgradkvintiler. Tabellen viser også, at der kun er 10 personer med både indkomst og dækningsgrad i den laveste kvintil, hvilket betyder, at den iøjnefaldende høje tilfredshed med den økonomiske situation for denne gruppe er behæftet med en høj grad af usikkerhed.

KNÆK I SAMMENHÆNGEN MELLEM DÆKNINGSGRAD OG TILFREDSHED

Tabellerne ovenfor inddeler respondenterne i kvintiler for både indkomst og dækningsgrader, hvilket giver et godt overblik over sammenhængen mellem relative fordelinger, men ikke siger meget om, hvilket *niveau* af dækningsgrad der er nødvendigt for at være tilfreds med sin økonomiske situation. Til dette formål viser vi i figur 8.2 sammenhængen mellem økonomisk tilfredshed og dækningsgrad separat for de 5 indkomstkventiler. Figuren er konstrueret som den gennemsnitlige andel, der er tilfredse med deres økonomiske situation, af alle respondenter

med en dækningsgrad højere end det givne punkt på x-aksen. Linjernes niveau ved punktet 0 er dermed det gennemsnitlige tilfredshedsniveau for alle, mens linjernes niveau ved punktet 60 er det gennemsnitlige tilfredshedsniveau for alle respondenter med en dækningsgrad over 60.

Som allerede belyst i tabellerne ovenfor, er der en positiv sammenhæng mellem indkomst og tilfredshed – her illustreret ved det faktum, at linjerne for de højere indkomster ligger højere end for de lavere. Samtidig viser figuren også, at der er en positiv sammenhæng mellem dækningsgrad og tilfredshed, idet alle kurverne stiger over hele spændet. Det unikke, som denne graf bidrager med, er, at hver indkomstkvinthil har en flad sektion og et knæk. Den flade sektion er altså et interval af dækningsgrader, inden for hvilket ændringer i dækningsgraden ingen betydning har for tilfredsheden. Knækket derimod angiver en minimumsdækningsgrad over, hvilken en yderligere øget dækningsgrad er positivt korreleret med tilfredsheden. Det fremgår, at knækket i kurverne systematisk ligger længere til højere for de lavere indkomstkvinthiler, eksempelvis begynder kurven først at stige ved en dækningsgrad på 60 pct. for den 1. indkomstkvinthil, mens kurven for 3. indkomstkvinthil begynder at stige ved en dækningsgrad på 40 pct. Jo lavere indkomstkvinthil, jo højere dækningsgrad skal der altså til, før tilfredsheden stiger.

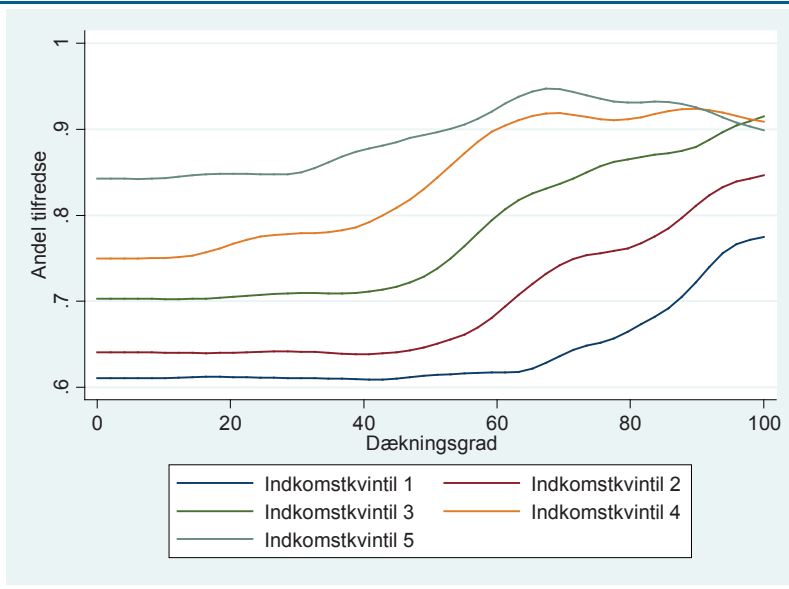
Figuren belyser samtidig forholdet mellem indkomstkvinthilerne. Det fremgår, at tilfredshedsniveauet for personer fra indkomstkvinthil 1 med en dækningsgrad over 100 er det samme som det gennemsnitlige tilfredshedsniveau for indkomstkvinthil 3 (ved punktet 0) og lige så højt som personer fra indkomstkvinthil 2 med en dækningsgrad over 80.

Sidste væsentlige pointe fra figur 8.2 er, at de to højeste indkomstkvinthiler har en ekstra flad sektion efter dækningsgrader på 60. Det tyder dermed på, at øget dækningsgrad kun betyder noget for tilfredsheden op til dette niveau for de højeste indkomstgrupper.

FIGUR 8.2

Gennemsnitlig andel af pensionister, der er tilfredse med deres økonomiske situation. Særskilt for dækningsgrad og indkomstkventil. Procent.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

INKLUSION AF ANDRE FORKLARENDE VARIABLE – BRUG AF REGRESSIONSANALYSE

Hidtil er sammenhængen mellem indkomst, dækningsgrad og økonomisk tilfredshed søgt belyst uden hensyntagen til andre omstændigheder, der kunne tænkes at påvirke den økonomiske tilfredshed. I denne sektion undersøges denne sammenhæng derfor ved hjælp af en regressionsanalyse, der udnytter den fulde variation i indkomst og dækningsgrad og samtidig gør det muligt at kontrollere for andre forhold, der kan tænkes at have en indflydelse på den selvvaluerede tilfredshed med den økonomiske situation.

Som ovenfor er oplevelsen af den økonomiske situation kodet til en binær variabel, der antager værdien 1 for svarene *meget god* og *god*, og værdien 0 for svarene *nogenlunde*, *dårlig* og *meget dårlig*.

Kontrolvariablene dækker familieforhold og køn, kapital- og tjenestemandspension, år siden tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet og en kohorte *fixed-effect*.²⁷

TABEL 8.5

Probit-regression, der estimerer sammenhængen mellem de 72-åriges vurdering af deres økonomiske situation og indkomst og dækningsgrad.

	Koefficient	Marginal effekt	Signifikansniveau
Kohorte-1940-dummy	-0,090 (-0,83)	-0,028 - (0,83)	
I parforhold	0,062 (0,66)	0,019 - (0,66)	
Udbetalt kapitalpension som 69-årig	0,04 (0,23)	0,012 - (0,23)	
Udbetalt tjenestemandspension som 69-årig	0,481 (3,79)	0,15 *** (3,84)	
Antal år siden pensionering	0,007 (0,88)	0,002 - (0,88)	
Kvinde	0,025 (0,69)	0,007 - (0,69)	
Logaritmen af indkomst som 59-årig	0,449 (7,80)	0,139 *** (8,34)	
Dækningsgrad	0,340 (6,02)	0,106 *** (6,31)	
Konstant	0,315 (1,30)	--	
N	1.197	1.197	

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

Anm. Kolonnen med signifikansniveau er defineret således: * 1 pct., **5 pct., ***1 pct.

Både indkomst som 59-årig og dækningsgraden som 69-årig er stærk positivt korrelerede med sandsynligheden for, at man som 72-årig svarer, at den økonomiske situation er god eller meget god. Derudover er personer, der modtager tjenestemandspension, mere tilbøjelige til at være tilfredse med deres økonomiske situation, mens familieforhold ikke spiller en systematisk rolle.

For at kunne sammenligne effekten fra henholdsvis dækningsgraden og indkomst som 59-årig er begge disse variable inkluderet som standardiserede variable. I en probit-model kan man ikke sammenligne størrelsen på koefficientestimer, hvorfor vi i anden kolonne viser den marginale effekt. Dermed kan vi se, at indkomstniveauet betyder en smule mere for den subjektive vurdering af økonomien end dækningsgraden.

27. I regressionen er denne kohorte *fixed effect* medtaget som en dummy variabel, der antager værdien 1 for alle født i 1940 og 0 for alle født i 1935. Koefficienten fanger dermed den gennemsnitlige afvigelse i tilfredshed mellem de to kohorter, når der er kontrolleret for alle de andre variable.

Både indkomst som 59-årig og dækningsgrad som pensionist spiller altså en selvstændig positiv rolle for tilfredsheden med den økonomiske situation. Relativt store andele af de personer, der ligger lavt i den ene fordeling, men højt i den anden, er tilfredse med deres økonomiske situation. For alle niveauer af begge dimensioner, giver det dog en øget gennemsnitlig tilfredsstillelse at stige i den anden dimension. Kun blandt de relativt få personer, der ligger lavt i både indkomst og dækningsgrad, er der overvægt af personer, der ikke er tilfredse med deres økonomiske situation.

HVILKE ÆNDRINGER HAR BORGERNE FORETAGET, EFTER AT DE ER GÅET PÅ PENSION?

I denne sektion behandler vi samspillet mellem den økonomiske tilfredshed, og hvorvidt borgeren har oplevet en væsentlig nedgang i indkomst ved overgangen til tilværelsen som pensionist, samt hvilke justeringer af økonomien borgeren har foretaget. Analyserne baserer sig udelukkende på data fra Ældredatabasen, og derfor er kohorterne fra 1925-1940 inkluderet (fire kohorter i alt).

Først præsenterer vi, hvor mange borgere der har oplevet en væsentlig nedgang i indkomsten fordelt på, hvor tilfredse de er med økonomien i dag. For personer, der har besvaret dette spørgsmål i flere runder, har vi valgt kun at præsentere svaret fra den tidligste runde, efter at borgeren er gået på pension. Det fremgår af tabel 8.7, at andelen af borgere, der oplevede en væsentlig nedgang i indkomst efter tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet, er væsentligt højere for de personer, der samtidig vurderer, at deres nuværende økonomiske situation er nogenlunde, dårlig eller meget dårlig. Denne sammenhæng stemmer godt overens med resultaterne i afsnittet ovenfor, der siger, at dækningsgraden påvirker den økonomiske tilfredshed. Det er dog værd at bemærke, at også blandt de personer, der beskriver deres nuværende økonomiske situation som god eller meget god, har mere end halvdelen oplevet en væsentlig nedgang i indkomst efter endt arbejdsliv. En nedgang i indkomst er dermed ikke ensbetydende med en utilfredshed med den økonomiske situation.

TABEL 8.6

Andelen af pensionister, der oplevede en væsentlig nedgang i indkomsten efter pension. Procent og antal.

Hvordan synes De, at Deres økonomi er i dag?	Oplevede De en væsentlig nedgang i Deres indkomst, da De holdt op med at arbejde?	
	Procent	Antal
Meget god	57	1.509
God	64	2.859
Nogenlunde	80	1.933
Dårlig	87	310
Meget dårlig	96	83
Total	69	6.694

Kilde: Egne beregninger baseret på Ældredatabasen.

I Ældredatabasen er det muligt for pensionister at angive, hvilke justeringer de har foretaget for at tilpasse økonomien til en mindre indkomst efter overgangen til pension. De angivne justeringer omhandler optagelse af lån og salg af fast ejendom, salg af værdipapirer, boligskitte, salg af bil og nedskæring i det daglige forbrug.

TABEL 8.7

Andelen af pensionister, der har foretaget mindst én af udvalgte ændringer for at tilpasse økonomien til en mindre indkomst efter overgang til pension. Særskilt for tilfredshed med økonomien i dag. Procent og antal.

Hvordan synes De, at Deres økonomi er i dag?	Andelen, der har foretaget mindst én af udvalgte ændringer for at tilpasse økonomien til en mindre indkomst efter overgang til pension	
	Procent	Antal
Meget god	28	2.256
God	39	3.750
Nogenlunde	58	2.329
Dårlig	66	375
Meget dårlig	74	97
Total	43	8.807

Kilde: Egne beregninger baseret på Ældredatabasen.

Note: De udvalgte ændringer er: optagelse af lån, salg af fast ejendom, salg af værdipapirer, boligskitte, salg af bil og nedskæring i det daglige forbrug.

I tabel 8.8 angiver vi, hvor stor en andel af personerne der har foretaget mindst én af disse ændringer fordelt på, hvor tilfredse de er med deres økonomiske situation.

Det fremgår, at de personer, der er mest tilfredse med deres økonomiske situation, i mindre grad har justeret deres forbrug. 28 pct. henholdsvis 39 pct. af personerne, der vurderer deres økonomiske situation til at være meget god eller god har foretaget mindst én justering. Knap 60 pct. af de personer, der vurderer deres økonomiske situation til at være nogenlunde, har foretaget mindst én justering, mens den tilsvarende andel er mellem 65 og 75 pct. for de små grupper, der har en meget negativ opfattelse af deres økonomiske situation.

I tabel 8.9 viser vi, hvor mange af pensionisterne der har foretaget henholdsvis ingen, en, to eller mindst tre af disse justeringer. Det fremgår, at hovedparten af de interviewede pensionister i ældredatabasen ikke har foretaget nogen ændringer for at tilpasse økonomien til en mindre indkomst. De resterende knap 45 pct. er nogenlunde ligeligt fordelt mellem at have foretaget én, to eller mindst tre af de nævnte justeringer.

TABEL 8.8

Pensionister, der har foretaget udvalgte ændringer for at tilpasse økonomien til en mindre indkomst efter overgang til pension, fordelt efter, hvor mange forskellige ændringer de har foretaget. Procent og antal.

Antal forskellige ændringer:	Procent	Antal
Ingen	57	5.114
En	14	1.280
To	16	1.465
Tre eller flere	13	1.119
Total	100	8.978

Anm. De udvalgte ændringer er: optagelse af lån, salg af fast ejendom, salg af værdipapirer, boligskitte, salg af bil og nedsikring i det daglige forbrug.

Kilde: Egne beregninger baseret på Ældredatabasen.

I tabel 8.10 viser vi, hvilke tilpasninger der er blevet benyttet oftest. Det fremgår, at mindre opsparing er den mest benyttede justering med 34 pct. af dem, der har besvaret spørgsmålet. Denne kategori må siges at skille sig lidt ud fra de andre, idet pensionsters indkomst i en vis udstrækning består i at tære på tidligere opsparingsformue. Mere interessant er det derfor, at knap en femtedel af de adspurgte har skåret noget ned i det daglige forbrug ved overgangen til pension. Større justeringer som boligskitte eller salg af fast ejendom eller værdipapirer sker forholdsvist sjældent, idet alle disse justeringer er blevet brugt af 1-7 pct. af de adspurgte.

TABEL 8.9

Andelen af pensionister, der har foretaget udvalgte ændringer for at tilpasse økonomien til en mindre indkomst efter overgang til pension. Særskilt for ændring. Procent.

Spørgsmål:	Procent
<i>Ja-svar til spørgsmål, der indgår i alle runder. N=8.978</i>	
Har sparet mindre op	34
Har skåret noget ned i det daglige forbrug	18
Har afviklet gæld	8
Er flyttet til en billigere bolig	7
Har omlagt lån i hus eller lejlighed	6
Har solgt fast ejendom herunder sommerhus	6
Har solgt bil eller lignende udgiftskrævende ting	4
<i>Ja-svar til spørgsmål, der kun indgår i 2007 og 2012. N=6.555</i>	
Har optaget nyt lån i hus eller lejlighed	3
Har afhændet værdipapirer eller anden formue	1

Anm.: De to sidste spørgsmål indgår kun i tredje og fjerde runde af Ældredatabasen. De udvalgte ændringer er: optagelse af lån, salg af fast ejendom, salg af værdipapirer, boligskitte, salg af bil og nedskæring i det daglige forbrug.

Kilde: Egne beregninger baseret på Ældredatabasen

FORBRUGSUNDERSØGELSEN

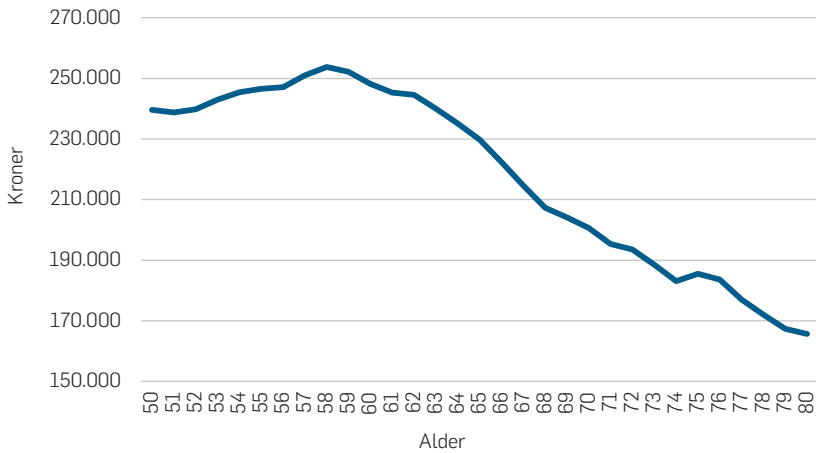
Forbrugsundersøgelsen indeholder detaljerede data på forbrugssammensætningen hos knap 1.000 husstande årligt i perioden 1994-2010. Databasen er konstrueret som en tværsnitsundersøgelse, og det er dermed ikke muligt at sammenligne forbruget for de samme personer over tid. Dette afsnit vil først deskriptivt belyse udviklingen i samlet forbrug i årene omkring pensionsalderen, hvorefter ændringer i forbrugets sammensætning belyses, herunder benyttelsen af offentlige sundhedsydelser.

I alle tilfælde er forbrug omregnet til 2010-priser, ligesom der er korrigeret for antallet af personer i husstanden ved benyttelse af den modificerede OECD-skala (se forklaring i boks 6.1).

I figur 8.3 fremgår det gennemsnitlige samlede forbrug for personer i alderen 50-80 år. Figuren viser tydeligt, at forbruget topper omkring 60-års-alderen for derefter at falde støt i de følgende år. For at vurdere, hvorvidt pensionering i sig selv har indflydelse på dette fald i forbrug, vil vi nu beregne samme figur separat for personer med forskellig arbejdsmarkedsstatus som 64-årige.

FIGUR 8.3

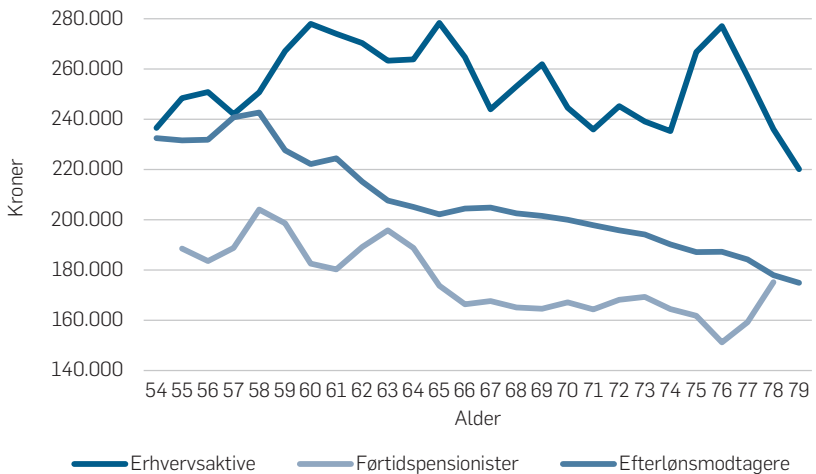
Gennemsnitligt samlet forbrug for personer i alderen 50-80 år. Kroner.

Kilde: Egne beregninger baseret på Forbrugsundersøgelsen.

FIGUR 8.4

Gennemsnitligt samlet forbrug for personer i alderen 54-79. Særsklit for relation til arbejdsmarkedet som 64-årige. Kroner.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Forbrugsundersøgelsen.

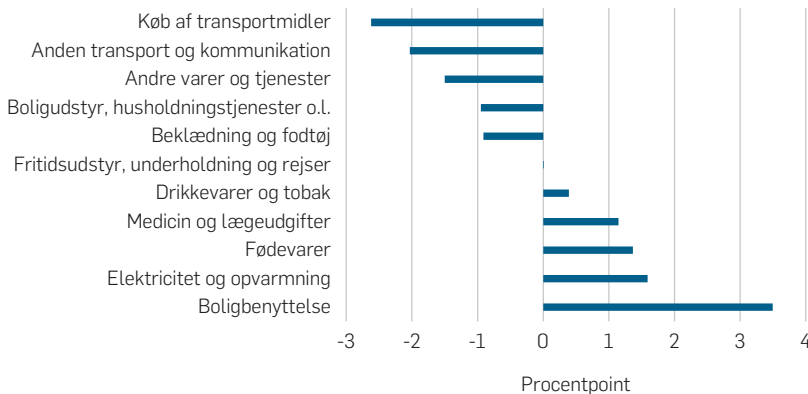
I figur 8.4 viser vi udviklingen i samlet forbrug særskilt for de personer, der som 64-årige er erhvervsaktive (både aktuelt i arbejde og arbejdsløse), førtidspensionister og efterlønsmodtagere. Det fremgår, at de personer, der som 64-årige modtager efterløn, i slutningen af 50'erne gennemsnitligt har et forbrug, der er sammenligneligt med det for de personer, der bliver længere på arbejdsmarkedet. Omkring 60-års-alderen begynder der dog at opstå en markant forskel mellem disse niveauer, og efterlønsmodtagernes forbrugsniveau ligger tættere på førtidspensionisternes. Det fremgår dermed, at den store nedgang i forbrug omkring 60-års-alderen vist i figur 8.3 hovedsageligt drives af de personer, der modtager efterløn som 64-årige.

FORBRUGSSAMMENSÆTNING

I figur 8.5 viser vi forskellen i andelen af samlet forbrug særskilt for 11 kategorier for pensionister og erhvervsaktive borgere i alderen 61-75 år. Figuren er konstrueret, så et negativt tal betyder, at denne post udgør en mindre andel af pensionisters samlede forbrug, end hvad den udgør for de erhvervsaktive i denne aldersgruppe.

FIGUR 8.5

Forskellen i andelen af samlet forbrug mellem pensionister og erhvervsaktive 61-75-årige for 11 varekategorier. Procentpoint.

Kilde: Egne beregninger baseret på Forbrugsundersøgelsen.

Det fremgår, at transport udgør en væsentligt mindre andel af pensionisternes samlede forbrug end af de erhvervsaktives samlede forbrug. Det-

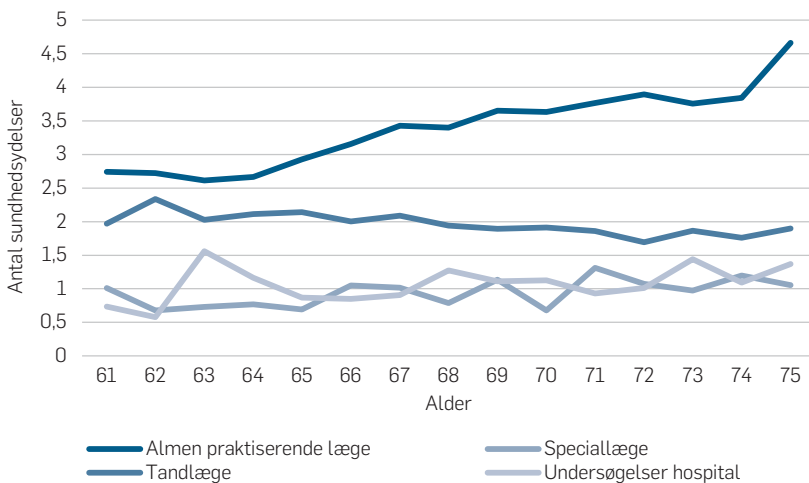
te er forventeligt, idet en betragtelig andel af transportomkostninger for erhvervsaktive er direkte knyttet til deltagelsen på arbejdsmarkedet. Andelen af det samlede forbrug til fritidsudstyr og underholdning er identisk mellem de to grupper, mens posterne medicin og lægeudgifter, fødevarer, elektricitet og opvarmning og boligbenyttelse udgør en væsentligt større andel af pensionisternes samlede forbrug sammenholdt med de erhvervsaktive.

BENYTTELSE AF SUNDHEDSYDELSER

For at danne et sandfærdigt billede af det totale forbrug skal goder, der ikke handles på markedsmæssige vilkår, naturligvis inkluderes. For målgruppen af personer omkring pensionsalderen må sundhedsydelser antages at være af særlig stor betydning. Nedenstående figurer præsenterer den gennemsnitlige benyttelse af de fire kategorier: a) antal konsultationer hos almen praktiserende læge, b) antal konsultationer hos speciallæge, c) antal tandlægebesøg og d) antal undersøgelser på offentligt hospital.

FIGUR 8.6

Gennemsnitlig benyttelse af sundhedsydelser for personer i alderen 61-75 år. Særskilt for type af sundhedsydelse. Antal sundhedsydelser.

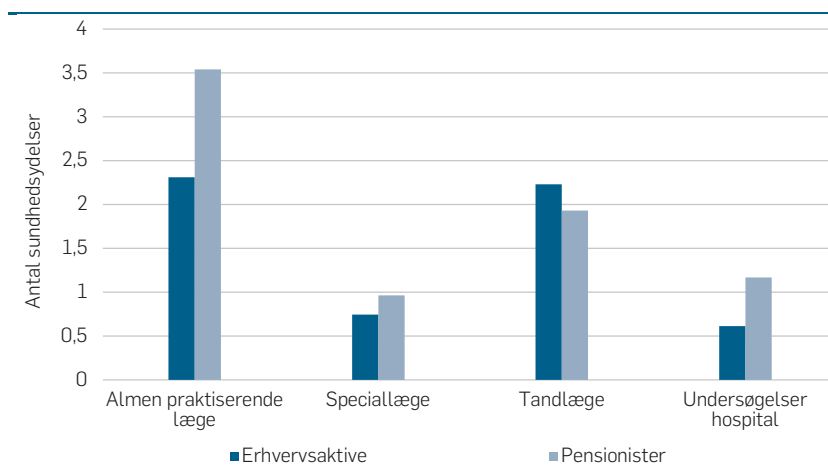
Kilde: Egne beregninger baseret på Forbrugsundersøgelsen.

I figur 8.6 præsenteres den gennemsnitlige årlige benyttelse af de fire sundhedsydelse særskilt for alder. Det fremgår, at antal konsultationer hos almen praktiserende læge er stigende med alderen. Antal tandlægebesøg er svagt faldende med alderen, mens konsultationer hos speciallæge og undersøgelser på offentligt hospital ser ud til at være relativt stabile.

I figur 8.7 præsenteres benyttelsesfrekvensen af de fire sundhedsydelse for henholdsvis pensionister og erhvervsaktive i alderen 61-75 år. Det fremgår, at forskellen er størst for konsultationer hos almen praktiserende læge. Erhvervsaktive benytter i gennemsnit denne sundhedsydelse 2,3 gange årligt mod pensionisternes gennemsnit på 3,5. Tandlægebesøg er den eneste kategori, der benyttes oftere af erhvervsaktive end af pensionister.

FIGUR 8.7

Gennemsnitlig benyttelse af sundhedsydelse for personer i alderen 61-75 år. Særskilt for type af sundhedsydelse og for erhvervsaktive og pensionister. Antal sundhedsydelse.

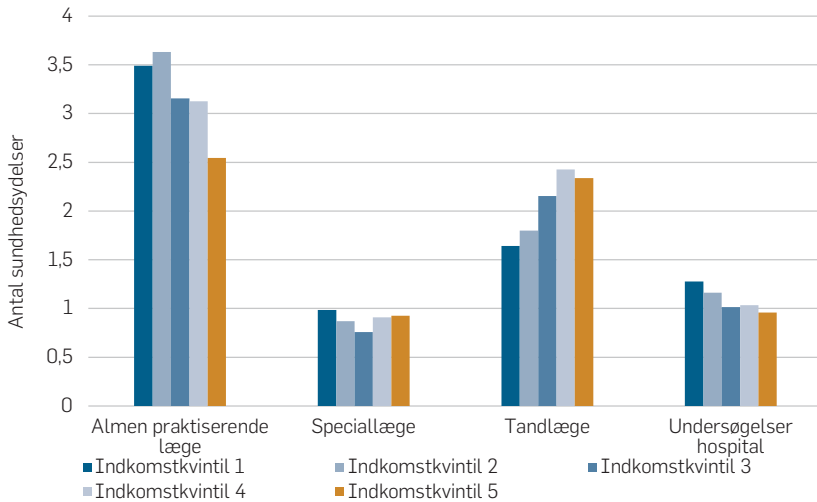
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Forbrugsundersøgelsen.

Benyttelsesfrekvensen af sundhedsydelse er i figur 8.8 angivet særskilt for indkomstkventil beregnet som 57-59-årig. Det fremgår, at personer i de laveste indkomstkventiler har flere besøg hos praktiserende læge end personer i de højeste indkomstkventiler. Det samme gør sig gældende for speciallægebesøg, omend i mindre grad. Tandlægebesøg derimod, foretages oftere af personer med en højere indkomst. En nærliggende forklaring

ring på denne forskel findes i udformningen af det danske sundhedsvæsen, der stiller besøg hos praktiserende læge gratis til rådighed, mens tandlægebesøg delvis bekostes af borgeren selv.

FIGUR 8.8

Gennemsnitlig benyttelse af sundhedsydelser for personer i alderen mellem 61-75 år Særskilt for type af sundhedsydelse og for indkomstkventil beregnet på indkomst som 57-59-årig. Antal sundhedsydelser.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Forbrugsundersøgelsen.

BILAG

BILAG 1 FRAFALDSANALYSE

En stikprøve kan give meget præcis information om den samlede population, hvis stikprøven er af en vis størrelse og er repræsentativ. Dette afsnit vil belyse, hvorvidt dette er tilfældet. I første sektion analyserer vi betydningen af frafaldet i Ældredatabasen som følge af, at dækningsgraden ikke kan beregnes for alle personer. Dernæst sammenligner vi Ældredatabasens respondenter med den samlede population af de to årgange i forhold til indkomst, dækningsgrad og en række bagvedliggende parametre.

I tabellerne fremgår det af kolonnen *, hvorvidt forskellene er statistisk signifikante. Et minus (-) indikerer, at forskellen ikke er statistisk signifikant, mens en stjerne (*) indikerer, at forskellen er signifikant på et 5-procents-niveau.

Nedenstående tabel viser forskellen i tilfredshed med økonomien, for henholdsvis de personer, det ikke er muligt at beregne dækningsgrader for og de personer, hvor det kan lade sig gøre, og som dermed er udeladt fra analysen i kapitel 8. Der er medtaget alle personer fra årgangene 1935 og 1940, der har besvaret spørgsmålet. Personerne indgår flere gange, hvis de har besvaret spørgsmålet i flere runder.

TABEL B1.1

Gennemsnitlig tilfredshed med økonomien fordelt på alder. Beregnet særskilt for de, der kan beregnes dækningsgrader for og de, der ekskluderes fra analysen.

Procent og antal.

Alder	Procent*				Antal
	Ingen dækningsgrad	Med dækningsgrad	Ingen dækningsgrad	Med dækningsgrad	
57	60	62-	42	182	
62	72	65-	248	1.184	
67	83	65*	268	1.938	
72	85	71*	226	1.591	
77	84	74-	91	504	

Anm. Kolonnen * angiver, hvorvidt forskellen er signifikant på 5-procents-niveau.

Kilde: Egne beregninger baseret på Ældredatabasen.

Det fremgår, at der blandt de 72-årige, der ikke kan beregnes dækningsgrader for, er 85 pct., der er tilfredse med økonomien, mod kun 71 pct. af de personer, det er muligt at beregne dækningsgrader for.

TABEL B1.2

Personer født i 1935 eller 1940, fordelt på indkomst- og dækningsgradskvintiler.

Særskilt for personer, der indgår i Ældredatabasen og personer, der ikke indgår.

Procent.

	Ikke ældredatabase. N = 78.380	Indkomstkvintil					Total
		1	2	3	4	5	
Dæknings- gradskvintil	1	0,6	1,7	4,4	6,4	6,9	20
	2	0,9	4,8	5,7	5,0	3,6	20
	3	3,0	5,8	4,3	3,7	3,1	20
	4	6,1	4,8	3,4	2,8	2,9	20
	5	9,1	3,1	2,5	2,3	3,0	20
	Total	20	20	20	20	20	100
Ældredatabase. N = 1.591	1	0,6	1,7	4,5	6,0	7,4	20
	2	0,8	4,5	5,9	5,0	3,9	20
	3	3,4	6,1	4,1	3,3	3,2	20
	4	6,4	4,6	3,5	2,9	2,5	20
	5	9,0	3,2	2,3	2,6	2,8	20
	Total	20	20	20	20	20	100

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

Tabel B1.2 viser den relative fordeling af kohorterne 1935 og 1940 i indkomst- og dækningsgradskvintiler for henholdsvis de personer, der har

besvaret ældredatabasens spørgeskema og alle andre og det fremgår, at fordelingen af de to grupper på disse parametre, er stort set identiske.

Tabel B1.3-B1.6 viser forskelle mellem personerne i Ældredatabasen og befolkningen generelt på en række baggrundsparametre. Den samlede population uden Ældredatabasen består af 108.202 personer født i årene 1935 og 1940, mens populationen fra ældredatabasen består af 1.590 personer.

Det fremgår af B1.3, at respondenterne fra Ældredatabasen ikke adskiller sig fra hele populationen født i 1935 og 1940 angående civilstand. Andelen af kvinder, der indgår i Ældredatabasen, er større og statistisk forskellig fra andelen samlet set for de to årgange.

TABEL B1.3

Personer født i 1935 og 1940, fordelt efter civilstand og køn. Særskilt for personer i Ældredatabasen og alle personer. Procent.

Civilstand:	Alle Ældredatabasen*		Køn:	Alle Ældredatabasen*	
Enkestand	16,1	15,7 -	Mænd	47,9	44,8*
Fraskilt	13,2	12,5 -	Kvinder	52,1	55,2*
Gift	65,3	67,5 -			
Ugift	5,3	4,1 -			
Total	100	100	Total	100	100

Anm. Kolonnen * angiver, hvorvidt forskellen er signifikant på 5-procents-niveau.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

De følgende tabeller viser forskelle mellem Ældredatabasen og de samlede årgange for henholdsvis socioøkonomisk status som 59-årig, uddannelse og herkomst. Det fremgår, at en større andel af Ældredatabasens respondenter er lønmodtagere end den tilsvarende andel i befolkningen som helhed, mens færre er førtidspensionister. På dimensionerne uddannelse og herkomst er der kun meget små forskelle mellem Ældredatabasens respondenter og de to årgange generelt. Eneste punkt med statistisk forskel er andelen med lange videregående uddannelser, hvor Ældredatabasen er underrepræsenteret.

TABEL B1.4

Personer født i 1935 og 1940, fordelt efter socioøkonomisk status som 59-årig. Særskilt for personer i Ældredatabasen og alle personer. Procent.

	Alle	Ældredatabasen *
Lønmodtagere	51,3	59,4 *
Selvstændige	18,2	18,1 -
Førtidspensionister	19,1	13,3 *
Efterlønsmodtagere	5,4	5,8 -
Andre	6,0	3,5 *
Total	100	100

Anm. Kolonnen * angiver, hvorvidt forskellen er signifikant på 5-procents-niveau.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

TABEL B1.5

Personer født i 1935 og 1940, fordelt uddannelse. Særskilt for personer i Ældredatabasen og alle personer. Procent.

	Alle	Ældredatabasen *
Grundskole	45,1	44,4 -
Almen- og erhvervsgymnasial uddannelse	1,1	0,6 -
Erhvervsfaglig uddannelse	34,8	35,9 -
Kort videregående uddannelse	2,6	3,2 -
Mellemlang videregående uddannelse	10,4	11,6 -
Lang videregående uddannelse	3,6	2,6 *
Ikke opgjort	2,4	1,6 -
Total	100	100

Anm. Kolonnen * angiver, hvorvidt forskellen er signifikant på 5-procents-niveau.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

TABEL B10

Personer født i 1935 og 1940, fordelt efter herkomst. Særskilt for personer i Ældredatabasen og alle personer. Procent.

	Alle	Ældredatabasen *
Dansk	95,4	95,1 -
Ikke-vestlig	3,2	3,9 -
Vestlig	1,4	1,0 -
Total	100	100

Anm. Kolonnen * angiver, hvorvidt forskellen er signifikant på 5-procents-niveau.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik og Ældredatabasen.

Samlet kan det konkluderes, at deltagerne i Ældredatabasen adskiller sig en smule fra den samlede befolkning fra de pågældende årgange ved, at færre er førtidspensionister, og flere er lønmodtagere som 59-årige, samt at der er en lille overrepræsentation af gifte og kvinder. På de centrale parametre i forhold til ovenstående analyser – dækningsgrad og indkomst som 59-årig – er denne gruppe dog fordelt så godt som identisk i forhold til resten af befolkningen.

LITTERATUR

- Amilon, A. (2011): *Supplerende arbejdsmarkedspension – Hvorfor vælger eller fravalger førtidspensionister ordningen?* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 11:23
- Arnberg, S. & M. Barslund, (2014): ”The Crowding-out Effect of Mandatory Labour Market Pension Schemes on Private Savings.” *CEPS Working Document No. 389*, februar 2014.
- ATP (2014): ”Hver tredje pensionist kan have ret til sociale ydelser i fremtiden.” *Faktum nr. 127*, april 2014.
- Jørgensen, M. (2008): *Danskernes indbetalinger til pension – hvordan påvirker tilknytningen til arbejdsmarkedet de fremtidige pensioner?* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. 08:11.
- Jørgensen, M. (2007): *Danskernes pensionsopsparinger – en deskriptiv analyse.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 07:21.
- Velfærdskommissionen (2005): *Fremtidens velfærd – vores valg.* København: Finansministeriet
- Økonomi- og Indenrigsministeriet (2013): *Ældres økonomiske vilkår.* Økonomisk analyse nr. 16, december 2013.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2013

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 13:01 Kjeldsen, M.M., H.S. Houlberg & J. Høgelund: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2012*. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-141-7. e-ISBN: 978-87-7119-142-4. Vejledende pris: 170,00 kr.
- 13:02 Liversage, A., R. Bille & V. Jakobsen: *Den danske au pair-ordning*. 281 sider. ISBN: ISBN 978-87-7119-143-1. e-ISBN: 978-87-7119-144-8. Vejledende pris 280,00 kr.
- 13:03 Oldrup, H., A.K. Høst, A.A. Nielsen & B. Boje-Kovacs: *Når børnefamilier sættes ud af deres lejlighed*. 222 sider. ISBN: 978-87-7119-145-5. e-ISBN: 978-87-7119-146-2. Vejledende pris: 220,00 kr.
- 13:04 Lausten, M., H. Hansen & V.M. Jensen: *God praksis i forebyggende arbejde – samlet evaluering af dialogprojektet. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse*. 173 sider. ISBN: 978-87-7119-147-9. e-ISBN: 978-87-7119-148-6. Vejledende pris: 170,00 kr.

- 13:05 Christensen, E.: *Ilasiq. Evaluering af en bo-enbed for udsatte børn*. 75 sider. ISBN: 978-87-7119-149-3. e-ISBN: 978-87-7119-150-9. Vejledende pris: 70,00 kr.
- 13:06 Christensen, E.: *Ilasiq. Meeqqanut aarlerinartorsiortunut najugaqatigiiffimmik nalilersuineq*. 88 sider. ISBN: 978-87-7119-151-6. e-ISBN: 978-87-7119-152-3. Vejledende pris: 70,00 kr.
- 13:07 Lausten, M., D. Andersen, P.R. Skov & A.A. Nielsen: *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer. Rapport fra tredje dataindsamling af forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995*. 153 sider. ISBN: 978-87-7119-153-0. e-ISBN: 978-87-7119-154-7. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 13:08 Luckow, S.T. & V.L. Nielsen: *Evaluering af ressource- og risikoskema. Tidlig identifikation af kriminalitetstruede børn og unge*. 90 sider. e-ISBN: 978-87-7119-156-1. Netpublikation.
- 13:09 Winter, S.C. & V.L. Nielsen (red.): *Lærere, undervisning og elevpræstationer i folkeskolen*. 265 sider. e-ISBN: 978-87-7119-158-5. Netpublikation.
- 13:10 Kjeldsen, M.M. & J. Høgelund: *Handicap og beskæftigelse i 2012. Regionale forskelle*. 59 sider. ISBN: 978-87-7119-159-2. e-ISBN: 978-87-7119-160-8. Vejledende pris: 60,00 kr.
- 13:11 Manuel, C. & A.K. Jørgensen: *Systematic review of youth crime prevention intervention – published 2008-2012*. 309 sider. e-ISBN: 978-87-7119-161-5. Netpublikation.
- 13:12 Nilsson, K. & H. Holt: *Halvering af dagpengeperioden og akutupakken. Erfaringer i jobcentre og A-kasser*. 80 sider. e-ISBN: 978-87-7119-162-2. Netpublikation.
- 13:13 Nielsen, A.A. & V.L. Nielsen: *Evaluering af projekt SAMSPIL. En udvidet modregruppe til unge udsatte mødre*. 66 sider. e-ISBN: 978-87-7119-163-9. Netpublikation.
- 13:14 Graversen, B.K., M. Larsen & J.N. Arendt: *Kommunernes rammevilkår for beskæftigelsesindsatsen*. 146 sider. e-ISBN: 978-87-7119- 168-4. Netpublikation
- 13:15 Bengtsson, S. & S.Ø. Gregersen: *Integrerede indsatser over for mennesker med psykiske lidelser. En forskningsoversigt*. 106 sider. ISBN: 978-87-7119-169-1. e-ISBN: 978-87-7119-170-7. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 13:16 Christensen, E.: *Ung i det grønlandske samfund. Unges holdning til og viden om sociale problemer og muligheder*. 58 sider. e-ISBN: 978-87-7119-171-4. Netpublikation.

- 13:17 Christensen, E.: *Kalaallit inuiaqatigiivini inuusuttuaqqat. Inuusuttuaqqat inoqatigiinnermi ajornartorsiutit periarfissallu pillugit ilisimasaat isummertariaasaallu*. 66 sider. e-ISBN: 978-87-7117-172-1. Netpublikation.
- 13:18 Vammen, K.S. & M.N. Christoffersen: *Ungees sebskade og spiseforstyrrelser. Kan social støtte gøre en forskel?* 156 sider. ISBN: 978-87-7119-173-8. e-ISBN: 978-87-7119-174-5. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 13:19 Fridberg, T. & M. Damgaard: *Volunteers in the Danish Home Guard 2011*. 120 sider. ISBN: 978-87-7119-175-2. e-ISBN: 978-87-7119-176-9.
- 13:20 Luckow, S.T., T.B. Jakobsen, A.P. Langhede & J.H. Pejtersen: *Bedre overgange for udsatte unge. Midtvejsevaluering af efterværnsinitiativet 'Vejen til uddannelse og beskæftigelse'*. 98 sider. ISBN: 978-87-7119-177-6. e-ISBN: 978-87-7119-178-3. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 13:21 Benjaminsen, L. & H.H. Lauritzen: *Hjemløshed i Danmark 2013. National kortlægning*. 182 sider. ISBN: 978-87-7119-179-0. e-ISBN: 978-87-7119-180-6. Vejledende pris: 180,00 kr.
- 13:22 Jacobsen, S.J., A.H. Klynge & H. Holt: *Øremærkning af barsel til fædre. Et litteraturstudie*. 82 sider. ISBN: 978-87-7119-181-3. e-ISBN: 978-87-7119-182-0. Vejledende pris: 80,00 kr.
- 13:23 Thuesen, F., H.B. Bach, K. Albæk, S. Jensen, N.L. Hansen & K. Weibel: *Socialøkonomiske virksomheder i Danmark. Når udsatte bliver ansatte*. 216 sider. ISBN: 978-87-7119-183-7. e-ISBN: 978-87-7119-184-4. Vejledende pris: 210,00 kr.
- 13:24 Larsen, M. & H.S.B. Houlberg: *Lønforskelle mellem mænd og kvinder 2007-2011*. 176 sider. ISBN: 978-87-7119-185-1. e-ISBN: 978-87-7119-186-8. Vejledende pris: 170,00 kr.
- 13:25 Larsen, M. & H.S.B. Houlberg: *Mere uddannelse, mere i løn?* 50 sider. e-ISBN: 978-87-7117-188-2. Netpublikation.
- 13:26 Damgaard, M., Steffensen, T. & S. Bengtsson: *Hverdagsliv og levevilkår for mennesker med funktionsnedsættelse. En analyse af sammenhænge mellem hverdagsliv, samliv, udsatthed og type og grad af funktionsnedsættelse*. 193 sider. ISBN: 978-87-7119-189-9. e-ISBN: 978-87-7119-190-5. Vejledende pris: 190,00 kr.
- 13:27 Holt, H. & K. Nilsson: *Arbejdsfastholdelse af skadelidte medarbejdere. Virksomhedernes rolle og erfaringer*. 100 sider. ISBN: 978-87-7119-191-2. e-ISBN: 978-87-7119-192-9. Vejledende pris: 100,00 kr.

- 13:28 Rosdahl, A., T. Fridberg, V. Jakobsen & M. Jørgensen: *Færdigheder i læsning, regning og problemløsning med IT i Danmark*. 410 sider. ISBN: 978-87-7119-193-6. e-ISBN: 978-87-7119-194-3. Vejledende pris: 400,00 kr.
- 13:29 Rosdahl, A., T. Fridberg, V. Jakobsen & M. Jørgensen: *Færdigheder i læsning, regning og problemløsning med IT i Danmark. Sammenfatning af resultater fra PLAAC*. 62 sider. ISBN: 978-87-7119-195-0. e-ISBN: 978-87-7119-196-7. Vejledende pris: 60,00 kr.
- 13:30 Christensen, E.: *Børn i Mælkebøtten. Fra socialt udsat til mønsterbryder?* 125 sider. ISBN: 978-87-7119-197-4. e-ISBN: 978-87-7119-198. Vejledende pris: 120,00 kr.
- 13:31 Christensen, E.: *Meeqqat Mælkebøttenimittut. Isumaginninnikkut aarlerinartorsortumiit ileqqunik allannortitsisumut?* 149 sider. ISBN: 978-87-7119-199-8. e-ISBN: 978-87-7119-200-1. Vejledende pris: 140,00 kr.
- 13:32 Bengtsson, S., H.E.D. Jørgensen & S.T. Grønfeldt: *Sociale tilbud til mennesker med sindslidelse. Den første kortlægning på personniveau*. 130 sider. ISBN: 978-87-7119-201-8. e-ISBN: 978-87-7119-202-5. Vejledende pris: 130,00 kr.
- 13:33 Benjaminsen, L., J.F. Birkelund & M.H. Enemark: *Hjemløse borgers sygdom og brug af sundhedsydelser*. 206 sider. ISBN: 978-87-7119-203-2. e-ISBN: 978-87-7119-204-9. Vejledende pris: 200,00 kr.
- 13:34 Larsen, L.B. & S. Bengtsson: *Talblindhed. En forskningsoversigt*. 175 sider. ISBN: 978-87-7119-205-6. e-ISBN: 978-87-7119-206-3. Vejledende pris: 170,00 kr.
- 13:35 Larsen, M.: *Lønforskelle mellem mænd og kvinder i industrien. Medarbejdere med håndværkspræget arbejde eller operatør- og monteringsarbejde*. 978-87-7119-207-0. Netpublikation.
- 13:36 Bille, R., M.R. Larsen, J. Høgelund & H. Holt: *Falcks partnerskabsmodel på sygedagpengeområdet. Evaluering af et offentligt-privat samarbejde*. 234 sider. ISBN: 978-87-7119-208-7. e-ISBN: 978-87-7119-209-4. Vejledende pris: 230,00 kr.
- 13:37 Kjeldsen, M.M. & J. Høgelund: *Effektmåling af Forebyggelsesfondens projekter*. 96 sider. ISBN: 978-87-7119-210-0. e-ISBN: 978-87-7119-211-7. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 13:38 Björnberg, U. & M.H. Ottosen (red.): *Challenges for Future Family Policies in the Nordic Countries*. 260 sider. ISBN: 978-87-7119-212-4. e-ISBN: 978-87-7119-213-1. Vejledende pris: 250,00 kr.

- 13:39 Christoffersen, M.N. & A. Højen-Sørensen: *Børnehavens normeringer. En forskningsoversigt over opgørelsesmetoder*. 116 sider. e-ISBN: 978-87-7119-214-8. Netpublikation.
- 13:40 Holt, H., V. Jakobsen & S. Jensen: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2013*. 170 sider. ISBN: 978-87-7119-216-2. e-ISBN: 978-87-7119-217-9. Vejledende pris: 170,00 kr.
- 13:41 Aner, L.G., A. Høst, W. Alim, A. Amilon, I.K. Nielsen & C.L. Rasmussen: *Boligsociale indsatser og huslejestøtte. Midtvejsevaluering af Landsbyggefondens 2006-2010 pulje*. 220 sider. ISBN: 978-87-7119-218-6. e-ISBN: 978-87-7119-219-3. Vejledende pris: 220,00 kr.
- 13:42 Bengtsson, S. & S.G. Knudsen: *Integration af behandling og social indsats over for personer med sindslidelse. Evaluering af seks forsøg*. 124 sider. ISBN: 978-87-7119-220-9. e-ISBN: 978-87-7119-221-6. Vejledende pris: 120,00 kr.
- 14:01 Bach, H.B. & M.R. Larsen: *Dagpengemodtageres situation omkring dagpengeophør*. 135 sider. e-ISBN: 978-87-7119-223-0. Netpublikation.
- 14:02 Loft, L.T.G.: *Parinterventioner og samlivsbrud. En systematisk forskningsoversigt*. 81 sider. e-ISBN: 978-87-7119-225-4. Netpublikation.
- 14:03 Aner, L.G. & H.K. Hansen: *Flytninger fra byer til land- og yderområder. Højtuddannede og socialt udsatte gruppers flytninger fra bykommuner til land- og yderkommuner – Mønstre og motiver*. 169 sider. e-ISBN: 978-87-7119-226-1. Netpublikation.
- 14:04 Christensen, E.: *2 år efter starten på Nakuusa*. 57 sider. e-ISBN: 978-87-7119-228-5. Netpublikation.
- 14:05 Christensen, E.: *NAKUUSAP aallartimmalli ukiut marluk qaangiunneri*. 61 sider. e-ISBN: 978-87-7119-230-8. Netpublikation.
- 14:06 Bengtsson, S., L.B. Larsen & M.L. Sommer: *Dødfødte børn og deres livsbetingelser*. 147 sider. ISBN: 978-87-7119-232-2. e-ISBN: 978-87-7119-233-9. Vejledende pris: 140,00 kr.
- 14:07 Larsen, L.B., S. Bengtsson & M.L. Sommer: *Døve og døvblinde mennesker. Hverdagsliv og levevilkår*. 169 sider. ISBN: 978-87-7119-234-6. e-ISBN: 978-87-7119-235-3. Vejledende pris: 160,00 kr.
- 14:08 Oldrup, H. & A.-K. Højen-Sørensen: *De aldersopdelte fokusområder i ICS. Kvalificeringen af den socialfaglige metode*. 189 sider. e-ISBN: 978-87-7119-236-0. Netpublikation.

- 14:09 Fridberg, T. & L.S. Henriksen: *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012*. 304 sider. ISBN: 978-87-7119-237-7. e-ISBN: 978-87-7119-238-4. Vejledende pris: 300,00 kr.
- 14:10 Lauritzen, H.H.: *Ældres ressourcer og behov i perioden 1997-2012. Nyeste viden på baggrund af aldredata-basen*. 142 sider. ISBN: 978-87-7119-239-1. e-ISBN: 978-87-7119-240-7. Vejledende pris: 140,00 kr.
- 14:11 Larsen, M.R. & J. Høgelund: *Litteraturstudie af handicap og beskæftigelse*. 202 sider. ISBN: 978-87-7119-241-4. e-ISBN: 978-87-7119-242-1. Vejledende pris: 200,00 kr.
- 14:12 Bille, R. & H. Holt: *Kommunal praksis på arbejdsskadeområdet. En kvalitativ analyse af fire jobcentres håndtering af arbejdsskader*. 102 sider. ISBN: 978-87-7119-243-8. e-ISBN: 978-87-7119-244-5. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 14:13 Rosdahl, A.: *Fra 15 år til 27 år. PISA 2000-eleverne i 2011/12*. 160 sider. ISBN: 978-87-7119-245-2. e-ISBN: 978-87-7119-246-9. Vejledende pris: 160,00 kr.
- 14:16 Weatherall, C.D., H.H. Lauritzen, A.T. Hansen & T. Termansen: *Evaluering af "Fast tilknyttede læger på plejecentre". Et pilotprojekt*. 160 sider. ISBN: 978-87-7119-250-6. e-ISBN: 978-87-7119-251-3. Vejledende pris: 160,- kr.
- 14:17 Pontoppidan, M., N. K. Niss: *Instrumenter til at måle små børns trivsel*. 78 sider. e-ISBN: 978-87-7119-252-0.
- 14:18 Ottosen, M.H., A. Liversage & R.F. Olsen: *Skilsmissebørn med etnisk minoritetsbaggrund*. 256 sider. ISBN: 978-87-7119-253-7. e-ISBN: 978-87-7119-254-4. Vejledende pris: 250,- kr.
- 14:19 *Antidemokratiske og ekstremistiske miljøer i Danmark. En kortlægning*. 86 sider. E-ISBN: 978-87-7119-255-1, Netpublikation
- 14:20 Amilon, A., G. P. Rotger, A. G. Jeppesen. *Danskernes pensionsopsparinger og indkomster 2000-2011*. 144 sider. ISBN: 978-87-7119-256-8. e-ISBN: 978-87-7119-257-5. Vejledende pris: 140,- kr.
- 14:21 Jonasson, A.B.: *Konsekvensen af dagpengeperiodens halvering*. 112 sider. ISBN: 978-87-7119-258-2. e-ISBN: 978-87-7119-259-9. Vejledende pris: 100,- kr.

DANSKERNES PENSIONSOPSPARINGER OG INDKOMSTER 2000-2011

EN DESKRIPTIV ANALYSE

Denne rapport har til formål at belyse danskernes pensionsdækning i perioden 2000-2011 med særligt fokus på den såkaldte restgruppe – dvs. de personer, som risikerer at få lave pensioner og dermed at være mere eller mindre afhængige af overførsler fra det offentlige efter pensioneringen.

Rapporten undersøger pensionsformuer, indbetalinger til pension samt pensionisternes indkomster og dækningsgrader. Derudover undersøges det, hvordan pensionister oplever deres økonomi, hvor tilfredse de er med deres økonomiske situation, samt hvordan forbruget ændrer sig, når de trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet.

Rapporten viser, at pensionsformuerne og pensionsindbetalingerne er steget for langt de fleste grupper af danskere. Der er dog en meget stærk sammenhæng mellem deltagelse på arbejdsmarkedet og fremtidig pensionsindkomst. Personer, der har en lav eller slet ingen tilknytning til arbejdsmarkedet, risikerer at få meget lave indkomster som pensionister, og disse personer er også overrepræsenterede i restgruppen. Rapporten påpeger derfor, at lave pensionsindkomster ikke primært er relateret til pensionssystemet, men til restgruppens svage tilknytning til arbejdsmarkedet.